



มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๕๐ ตอนที่ ๑๔๙๑ – ๑๕๐๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์



แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๔๙๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๘



ถ. ในมหาสติปัฏฐานสูตร อริยาบถบรรพว่าด้วยอริยาบถยืน เดิน นั่ง นอน ในการเจริญสติปัฏฐาน ส่วนใหญ่จะเจริญเกี่ยวกับธาตุทั้ง ๓ คือ ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ เว้นอาโปธาตุ ไซ้ใหม่ ยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งสักที เพราะว่า อริยาบถเป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานไม่ได้ ขณะยืนจะไปกำหนดอาการยืน หรือ ขณะนั่งจะกำหนดอาการนั่ง ทำนอง ขณะนอนกำหนดอาการนอน ทำนอง อะไรอย่างนี้ ซึ่งตามข้อเท็จจริงกำหนดเป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานไม่ได้ นอกจากว่า ในขณะที่มีอารมณ์อะไรปรากฏ มีอารมณ์ปรากฏทางตา หรือมีเสียงทางหู หรือ มีกลิ่นทางจมูก หรือมีการกระทบทางกาย เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เราก็กำหนดอย่างนั้น แต่ในเรื่องอริยาบถ ดัดออกไปเลย ความเข้าใจอย่างนี้จะถูกหรือเปล่า

ส. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน บรรพนี้แสดงแล้วว่า เป็นการระลึกลักษณะ ของสภาพธรรมที่ปรากฏที่กาย เพื่อที่เมื่อสติระลึกลแล้วจะรู้ว่า สักแต่ว่ากาย คือ เป็นแต่เพียงรูปซึ่งไม่ใช่เรา หรือไม่ใช่ของเรา เพราะเคยยึดถือกายตั้งแต่ศีรษะจรดเท้า ว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้น สติปัฏฐานหมวดนี้จึงระลึกส่วนที่เป็นกายที่เคยยึดถือว่า เป็นเรา แล้วแต่ว่าส่วนใดของกายจะปรากฏ

ลมหายใจ ก็เป็นส่วนหนึ่งของกาย เพราะฉะนั้น ถ้าระลึกที่ลมหายใจ ต้องมี ลักษณะที่เป็นสภาพธรรมซึ่งเป็นรูปที่ปรากฏที่จะพิจารณาเห็นว่า ไม่ใช่ธาตุรู้ ไม่ใช่สภาพรู้ เป็นแต่เพียงรูปอย่างหนึ่ง เราจึงจะไม่มี

ไม่ใช่ว่าเมื่อระลึกโดยกายานุปัสสนาสติปัฏฐานแล้ว ยังคงมีรูปตั้งแต่ศีรษะ ตลอดเท้าอยู่ ถ้าเป็นอย่างนั้น ไม่มีทางละความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้



แต่รูปใด ๆ ก็ตามตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า เป็นสิ่งที่เมื่อระลึกแล้วจะรู้ความจริงของกายว่าเป็นแต่เพียงรูป ซึ่งไม่ควรยึดถือว่าเป็นตัวตน

ถ. อริยาบท ๔ เป็นส่วนหนึ่งของกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ท่านกล่าวว่า เมื่อเดินก็รู้ว่าเราเดิน เมื่อยืนก็รู้ว่าเรายืน เมื่อนั่งก็รู้ว่าเรานั่ง เมื่อนอนก็รู้ว่าเรานอน ที่ท่านกล่าวอย่างนี้ จุดมุ่งหมายที่แท้จริงที่ท่านต้องการให้เรารู้คืออะไร อย่างในขณะเดินอย่างนี้ ที่ให้รู้ว่าเราเดิน

ส. รู้สภาพความจริงของกายที่ปรากฏในขณะที่เดิน อย่าพึงยึดถือทรงจำไว้ว่ามีกายทั้งแห่งตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ในขณะที่กำลังเดิน เมื่อกายส่วนใดลักษณะใดปรากฏ ก็ให้พิจารณาจนกระทั่งรู้ในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนของรูปที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

ถ. ไม่ใช่ไปยึดโยงถึงเรื่องว่า ตอนนี้นะนี่เรากำลังเดิน นี้อุปร่างกายที่กำลังเดินอยู่ ไม่ใช่กันอย่างนั้น

ส. ถ้าไม่มีลักษณะปรากฏ จะเป็นสติปัฏฐานไม่ได้ ต้องมีลักษณะของรูปจริง ๆ ที่ปรากฏ ทางทวารหนึ่งทวารใด

ถ. เพราะฉะนั้น เรื่องอริยาบท เป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานไม่ได้

ส. เป็นอารมณ์ของสติปัฏฐาน เพื่อให้รู้ว่า ไม่มีกายที่เป็นรูปร่างตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าที่จะพึงยึดถือว่าเป็นตัวตนได้ เพราะว่าตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าเป็นรูปจริง แต่ว่ารูปใดปรากฏ ขณะที่รูปนั้นปรากฏต้องเพิกอริยาบทจึงจะรู้ว่าไม่มีเรา ถ้าทราบไดยังคงเป็นอริยาบท ยังทรงจำไว้อยู่ ไม่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ จะละความยึดถือว่าเป็นเราไม่ได้

เพราะฉะนั้น ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าในขณะนี้ จะยืนหรือนั่งก็ตาม ลักษณะของรูปใดปรากฏ กำลังยืนอยู่แล้ว ไม่ต้องไปยืนที่ไหนอีก กำลังเดินอยู่แล้ว ไม่ต้องไปทำเดินที่ไหนอีก ขณะนั้นลักษณะของรูปใดที่กายปรากฏในขณะที่ยืน ในขณะที่เดินก็จะได้ว่า ในขณะนั้นไม่ใช่เรา

ถ. จุดมุ่งหมายของท่าน ก็เพื่อต้องการให้เพิกอริยาบทอย่างนั้นหรือ



ส. แน่นอนที่สุด ถ้ายังไม่เพิกอิริยาบถ อิริยาบถก็ปิดบังทุกขลักษณะ ถ้ายังมีกายตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้าจะบอกว่า ไม่มีตัวตน หรือไม่มีเรา ไม่มีอัตภาพ ไม่มีร่างกาย ก็ไม่ได้ ใช่ไหม

ผู้ฟัง พยัญชนะชวนให้เข้าใจผิด นอกจากที่กล่าวว่า เมื่อเดินให้รู้ว่าเราเดิน ยังมีว่า เมื่อเคี้ยวก็ให้รู้ว่าเราเคี้ยวอีก

ส. ทุกขณะ

ผู้ฟัง พยัญชนะชวนไปจริง ๆ อาจารย์

ส. ถ้าอย่างนั้น แต่ละคนเวลาเดิน นึกหน้าตาคนอื่นกำลังเดินไม่ได้ ใช่ไหม นอกจากจะนึกท่าทางแล้ว ยังต้องนึกหน้าของเราอีกเท่าที่เราพอมองเห็นในกระจกว่า หน้าเราเป็นอย่างไร ก็ต้องมีรูปหน้าตาอย่างนั้น หูอย่างนั้นด้วยที่กำลังเดิน จะเอาแต่เพียงท่าทางเท่านั้นหรือ แต่ตามความเป็นจริงที่จะรู้ว่าไม่มีตัวตน ก็เมื่อปัญญา ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏที่ละอย่างและอย่างอื่นไม่ปรากฏ เกิดแล้วดับแล้ว จึงไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ถ้ายังไม่ประจักษ์ว่า ไม่มีอิริยาบถ ยังไม่เพิกอิริยาบถ จะละความเห็นผิดที่ยึดถือว่าเป็นตัวตนไม่ได้

ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม ซึ่งเป็นมหาภูตรูป สำหรับที่เป็นโณฐัพพะนั้น มีเพียง ๓ รูป คือ ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม สำหรับธาตุน้ำไม่ใช่โณฐัพพะพารมณ เพราะวาลักษณะของธาตุน้ำหรืออาโปธาตุ คือ

บทว่า อาโป ความเิบอาบเป็นการแสดงสภาวะ อาปอนั้นแหละเรียกว่า อาโปคตัง ธรรมชาติที่เิบอาบ

ที่ชื่อว่าสินโห ความเหนียว ด้วยอำนาจที่เป็นยางใยแห่งความเหนียวนั้นแหละ เรียกว่า สินหคตัง ธรรมชาติที่เหนียว

บทว่า พันธัตตัง ฐปัสสะ ธรรมชาติเครื่องเกาะกุมรูป ได้แก่ ธรรมชาติเป็นเครื่องประกอบภุตูปมีปฐวีเป็นต้น



จริงอยู่ อาโปธาคควบคุมวัตถุทั้งหลายมีแท่งเหล็กเป็นต้นไว้ แล้วย่อมทำให้ติดกัน ธรรมชาติทั้งหลายมีก้อนเหล็กเป็นต้นเหล่านั้นนี้ ชื่อว่าติดกันอยู่ เพราะความที่อาโปธาคนั้นเป็นเครื่องเกาะกุมไว้ แม้ในแผ่นดิน ภูเขา ต้นตาล หน่อไม้ งาช้าง และเขาโคเป็นต้น ก็นัยนี้เหมือนกัน

ก็อาโปธาคเท่านั้นเกาะกุมวัตถุเหล่านั้นทั้งหมด กระทำให้ติดกัน ธรรมชาติเหล่านั้นชื่อว่าเป็นธรรมชาติติดกัน ก็เพราะถูกอาโปธาคควบคุมไว้

ด้วยเหตุนี้ เมื่อกระทบสัมผัสที่ไรก็จึงเป็นแต่เพียงปฐวี หรือเตโช หรือวาโย แต่ไม่สามารถกระทบสัมผัสอาโปธาคซึ่งไหลเอิบอาบซึมซาบเกาะกุมธาตุที่เกิดขึ้นด้วย

ลักษณะของอาโปธาค ข้อความใน **อัญญสาสนี** มีว่า

ปัคฆณลักขณา มีการไหลเอิบอาบซึมซาบเป็นลักษณะ

อุปฺพฬนณรสา มีความพอกพูนเป็นรส คือ ติดกัน ๆ ทำให้เป็นชิ้นใหญ่ ส่วนใหญ่ขึ้น

สังคหปัจจุภูฏานา มีการเกาะกุมไว้เป็นอาการปรากฏ

มีธาตุทั้ง ๓ ที่เหลือ คือ ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม เป็นเหตุก่อให้เกิด

เห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่ติดกันอยู่ ก็แสดงให้เห็นว่า มีอาโปธาคที่เกาะกุมรูปนั้น ๆ ไว้

การที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรมที่เป็นรูปร่างกายที่ยึดถือว่าเป็นตัวตน ย่อมจะต้องรู้สภาพธรรมที่ปรากฏที่กายตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นแหล่งที่เกิดของอายตนะทั้ง ๖ อายตนะทั้ง ๖ ไม่ได้เกิดนอกกายเลย แต่เมื่ออายตนะเกิดที่กาย ก็ต้องรู้ความจริงของสภาพธรรมที่ปรากฏที่กาย จึงจะสามารถดับกิเลสได้

สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค อรรถกถาอุทกสูตรที่ ๑๐ มีข้อความว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

อุทกดาบสยังเป็นผู้ไม่จบเวท ก็กล่าวว่าเป็นผู้จบเวท ยังไม่เป็นผู้ชนะทุกอย่าง ก็กล่าวว่าชนะทุกอย่าง ยังขุดมูลรากแห่งทุกข์ไม่ได้ ก็กล่าวว่าขุดมูลรากแห่งทุกข์



เสียแล้ว ส่วนพระองค์นั้นเป็นผู้จบเวทโดยส่วนเดียว คือ โดยสิ้นเชิง ไม่เหลือส่วนที่ยังไม่จบ เป็นผู้ชนะทุกอย่างโดยส่วนเดียว เป็นผู้ขุดมูลรากแห่งทุกข์ที่ใครขุดไม่ได้โดยส่วนเดียว

ซึ่งถ้าพระองค์ไม่ทรงแสดงหนทางข้อปฏิบัติที่จะให้รู้แจ้งสภาพธรรม ใคร ๆ ก็ไม่สามารถที่จะขุดรากแห่งทุกข์ได้

สำหรับอุทกดาบส ท่านเป็นผู้ที่อบรมเจริญสมถภาวนาได้ฉานจนกระทั่งถึงเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ซึ่งเป็นอรุณภาพที่สูงสุด แต่เมื่อไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ยังถือว่าผู้ไม่จบเวท ยังไม่จบความรู้จริง ๆ และยังไม่ชนะทุกอย่างจริง ๆ

ข้อความตอนหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คำว่า "คันทะ" นี้ เป็นชื่อของกายนี้อันเป็นที่ประชุมแห่งมหาภูตรูป ๔ ซึ่งมีมารดาบิดาเป็นแดนเกิด เติบโตขึ้นเพราะข้าวสุกและขนมสด มีความไม่เที่ยง ต้องขัดสี นวดพั้น แดกสลาย กระจายกระจัดกระจาย เป็นธรรมดา

นี่คือตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงที่สุดของภพหนึ่งชาติหนึ่ง ซึ่งข้อความในอรรถกถาอธิบายว่า

กายนี้ชื่อว่ามีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา เพราะมีแล้วกลับไม่มี

ขณะนี้ใครยังมีรูปเหลือบ้างจากเมื่อวานนี้ และจากวันก่อน ๆ หรือจากวัยนี้ ไม่มีเลย ทุกอย่างที่เกิดขึ้นที่จริงแล้วมีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา เพราะว่ามีแล้วกลับไม่มี วัยเด็กตอนนี้มีไหม ไม่มี เมื่อวานนี้ เมื่อวานนี้ ก็ไม่มี ถ้าพิจารณาละเอียดจริง ๆ จะเห็นได้ว่า กายนี้ชื่อว่ามีความไม่เที่ยงเป็นธรรมดา เจริญขึ้นจากวัยเด็กและสู่ความเสื่อมในวัยชรา

ชื่อว่าอบเป็นธรรมดา เพราะอุปได้ด้วยของหอม เพื่อประโยชน์แก่การกำจัดกลิ่นเหม็น



ชื่อว่าการอาบหนาวเป็นธรรมดา เพราะใช้น้ำและหนาวเพื่อประโยชน์จะบรรเทาความเจ็บปวดอวัยวะน้อยใหญ่

อีกอย่างหนึ่ง ชื่อว่าการประคบประหงมเป็นธรรมดา โดยหยอดยาตาและการดัดเป็นต้น เพื่อความสมบูรณ์แก่ทรวดทรงแห่งอวัยวะนั้น ๆ ที่ทรวดทรงไม่ดี เพราะอยู่ในครรภ์ คลอดแล้วก็ให้อยู่ที่ระหว่างขาเพื่อดัดเวลาเป็นทารกเป็นต้น

กายแม้เขาบริหารอย่างนี้ ก็แตกกระจายกระจายเป็นธรรมดา อธิบายว่ามีสภาวะเป็นอย่างนั้น

ในพระสูตรนั้น ตรัสถึงความเจริญด้วยบทว่า กายเกิดแต่มารดาบิดา การเติบโตด้วยข้าวสุกและขนมสด และการประคบประหงม ตรัสถึงความเสื่อมด้วยบทว่า ไม่เที่ยง แดก และกระจายกระจาย

อีกอย่างหนึ่ง ตรัสการเกิดขึ้นด้วยบทก่อน ๆ และการดับไปด้วยบทหลัง ๆ

ทรงแสดงความต่างแห่งการเจริญ การเสื่อม และการบังเกิดแห่งกาย ซึ่งประชุมด้วยมหาภูตรูป ๔ ด้วยประการฉะนี้

เกิดมาแล้วก็โต แก่ และก็ตาย และกายนี้วันหนึ่งต้องแตกกระจาย ไม่สามารถจะควบคุมทรงอยู่เป็นรูปร่างกายนี้ต่อไปได้เมื่อจุติจิตดับ เพราะฉะนั้นควรพิจารณาให้รู้ความจริงของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับอยู่ทุกขณะ และควรเห็นโทษของความไม่เที่ยงของสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับในขณะนี้ เพราะถ้าปัญญาไม่อบรมเจริญจนประจักษ์ความไม่เที่ยง แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงโทษหรือการไม่เที่ยงการเจริญขึ้นและการเสื่อมไปของกายนี้สักเท่าไร ก็ไม่สามารถดับกิเลสได้

ข้อความในพระสูตรและในอรรถกถา เป็นเครื่องเตือนให้พิจารณาตนเองตามความเป็นจริง ใน **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค อรรถกถาปฐมทวารุขันธสูตรที่ ๔** มีคำอธิบายความหมายของผู้เฝ้าในว่า

บทว่า อันโตปฐฺติ ความว่า ชื่อว่าความเป็นผู้เฝ้าใน เพราะเป็นความเฝ้าของคุณความดี แม้ของบุคคลผู้ไม่เฝ้าในอาการ ๓๒ มีไธและหัวใจเป็นต้น



โดยมากทุกคนจะพิจารณาแต่ร่างกายภายนอก และเวลาที่ร่างกายภายนอกเป็นโรคภัยชนิดหนึ่งชนิดใด จะเห็นความน่ารังเกียจของร่างกายซึ่งเน่าภายนอก แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงลักษณะของผู้เน่าในแม้ว่าอาการ ๓๒ เช่น ไตและหัวใจ เป็นต้นไม่เน่า แต่ภายในที่ชื่อว่าผู้เน่าใน เพราะเป็นความเน่าของคุณความดี แม้ของบุคคลผู้ไม่เน่า

เพราะฉะนั้น ทุกคนพิจารณาตัวเองว่า เน่าหรือเปล่า ข้างนอกไม่เน่าจริง ร่างกายไม่เน่าเลย แต่ข้างใน เน่าไหม

บทว่า อวสสุโต แปลว่า ผู้อันราคะชุ่มแล้ว

ขณะที่เป็นผู้มีความยินดีพอใจ ยังมีกิเลส ติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงเกิดเป็นหยากเยื่อเพราะกิเลส เศร้าหมองเหมือนกับโรคภัยที่ค่อย ๆ เริ่มเกิดขึ้นและเพิ่มขึ้น เพราะฉะนั้น ขณะนี้ทุกคนก็ที่ยังมีกิเลสอยู่ ยังชุ่มไปด้วยกิเลส ก็เป็นผู้ที่เน่าใน

ข้างนอกไม่เน่า แต่ข้างในเน่าทุกครั้งทีกิเลสเกิด

ช่วยไม่ได้เลยที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจจะกระทบกับอารมณ์ต่าง ๆ ทุกวันที่ยังมีชีวิตอยู่ แต่ลักษณะของการกระทบ ถ้ากระทบอารมณ์แล้วไม่หวั่นไหว เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในขณะนั้นจะเหมือนกับโจรที่เข้าไปสู่บ้านร้างที่ไม่มีอะไรจะให้ปล้น จึงไม่สามารถเอาอะไรไปได้ ถ้าขณะนั้นกระทบกับรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึง และสติสัมปชัญญะระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็จะไม่เหมือนกับขณะที่หลงลืมสติ เพราะว่าขณะใดที่หลงลืมสติ ใน **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค อรรถกถาสิวาสสูตรที่ ๑** มีข้อความว่า

เมื่อพวกโจรพากันปล้นฆ่าชาวบ้านในที่นั้น เขาก็จะดำเนินกิจ ๕ ประการ คือ พวกโจรยีนล่อมบ้าน ยีนจุดไฟเผาบ้าน ทำเป็นส่งเสียงทะเลาะกัน พอคนแตกตื่นก็ถือเอาสิ่งของสำคัญถือติดมือออกไปนอกบ้าน ต่อจากนั้น พวกโจรก็เอามือรวบทรัพย์สิ่งของพร้อมด้วยผู้คนแม่เหล่านั้ บางพวกก็ต้องประหารในที่นั้นเอง



บางพวกก็ล้มลงในที่ประหาร ส่วนผู้คนที่ไม่บาดเจ็บนอกนั้น ก็พานำไปสู่ที่อยู่ของตน
มัดด้วยเครื่องผูกคือเชือกเป็นต้น ใช้สอยเยี่ยงทาส

นี่คือชีวิตในแต่ละภพแต่ละชาติที่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส
การรู้สิ่งทีกระทบสัมผัส แล้วแต่ว่ากิเลสจะเกิดขึ้นมากน้อยแค่ไหน ถ้ากิเลสเกิดขึ้นมาก
สำหรับพระภิกษุพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ต้องปาราชิก หมดสภาพของภิกษุ
แต่ถ้าเป็นคฤหัสถ์ การกระทำอนันตริยกรรมก็เหมือนกับต้องประหารในที่นั้น เพราะว่า
ไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมในชาตินั้นได้ บางพวกก็ล้มลงในที่ประหาร อย่าง
เมื่อเป็นพระภิกษุก็เหมือนกับการลาสิกขาบทสู่เพศคฤหัสถ์ ส่วนคนที่ไม่บาดเจ็บ
พวกโจรก็ นำไปสู่ที่อยู่ของตนและมัดด้วยเครื่องผูกคือเชือกเป็นต้น ใช้สอยเยี่ยงทาส
คือ ไปสู่ภพภูมิตามกำลังของอกุศลกรรมนั้น ๆ ถ้าเป็นผลของอกุศลกรรมที่ไปสู่ภูมินรก
หรือภูมิเปรต ภูมิอสุรกาย ภูมิดิรัจฉาน ก็จะต้องได้รับผลของกรรมตามที่ได้กระทำแล้ว

ผู้ที่เกิดมาแล้วที่จะพ้นจากทุกข์เวทนาทางกาย ไม่มีเลย ไม่ว่าใคร ซึ่งใน
สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค สัลลัตถสูตร พระผู้มีพระภาคทรงแสดงความต่างกัน
ของผู้ที่เป็นปุถุชนกับผู้ที่เป็นพระอริยบุคคล เวลาที่เกิดทุกข์เวทนาขึ้น มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับแล้ว ย่อมแสวงสุขเวทนาบ้าง
ทุกข์เวทนาบ้าง อทุกขมสุขเวทนาบ้าง อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ก็ย่อมแสวงสุขเวทนา
บ้าง ทุกข์เวทนาบ้าง อทุกขมสุขเวทนาบ้าง

ไม่ต่างกันเลย ระหว่างผู้ที่เป็นปุถุชนกับผู้ที่เป็นพระอริยสาวกสำหรับการที่จะ
มีสุขเวทนาบ้าง ทุกข์เวทนาบ้าง





๑๔๙๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๘



ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ในชน ๒ จำพวกนั้น อะไรเป็นความพิเศษ เป็นความแปลก เป็นเครื่องทำให้ต่างกันระหว่างอริยสาวกผู้ได้สดับกับปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมทั้งหลายของพวกข้าพระองค์มีพระผู้มีพระภาคเป็นรากฐาน ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ อันทุกข์เวทนาถูกต้องแล้ว ย่อมเศร้าโศก ร่ำไร รำพัน ทูบอก คร่ำครวญ ย่อมถึงความมมกาย เขาย่อมเสวยเวทนา ๒ อย่าง คือ เวทนาทางกายและเวทนาทางใจ ฯ

การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอย่างนี้ ก็เพื่อให้พุทธบริษัทมีเพียงทุกข์เวทนาทางกายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สามารถที่จะบรรเทาทุกข์เวทนาทางใจได้ ถ้าปัญญาเกิดรู้ว่า ไม่มีประโยชน์ที่จะมีความโหม้นสนใจเกิดขึ้นเมื่อได้รับอกุศลวิบาก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนนายขมังธนูพึงยิงบุรุษด้วยลูกศร ยิงข้าบุรุษนั้นด้วยลูกศรดอกที่ ๒ อีก ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ บุรุษนั้นย่อมเสวยเวทนาเพราะลูกศร ๒ อย่าง คือ ทางกายและทางใจ

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับก็ฉันนั้นเหมือนกัน อันทุกข์เวทนาถูกต้องแล้ว ย่อมเศร้าโศก ร่ำไร รำพัน ทูบอกคร่ำครวญ ย่อมถึงความมมกาย เขาย่อมเสวยเวทนา ๒ อย่าง คือ เวทนาทางกายและเวทนาทางใจ



อนึ่ง เขาเป็นผู้มีความขัดเคืองเพราะทุกข์เวทนานั้น ปฏิฆานุสัยเพราะทุกข์เวทนานั้นย่อมนอนตามเขาผู้มีความขัดเคืองเพราะทุกข์เวทนา เขาเป็นผู้อันทุกข์เวทนาถูกต้องแล้ว ย่อมผลิตเพลินกามสุข ข้อนั้นเพราะเหตุไร

เพราะปุถุชนผู้ไม่ได้สดับ ย่อมไม่รู้อุบายเครื่องสลัดออกจากทุกข์เวทนา นอกจากกามสุข และเมื่อเขาผลิตเพลินกามสุขอยู่ ราคานุสัยเพราะสุขเวทนานั้นย่อมนอนเนื่อง เขาย่อมไม่รู้เหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งเวทนาเหล่านั้นตามความเป็นจริง

เมื่อเขาไม่รู้เหตุเกิด ความดับ คุณ โทษ และอุบายเป็นเครื่องสลัดออกแห่งเวทนาเหล่านั้นตามความเป็นจริง อวิชชานุสัยเพราะอทุกขมสุขเวทนาย่อมนอนเนื่อง เขาย่อมเสวยสุขเวทนา เป็นผู้ประกอบด้วยกิเลสเสวยสุขเวทนา ย่อมเสวยทุกข์เวทนา เป็นผู้ประกอบด้วยกิเลสเสวยทุกข์เวทนานั้น และย่อมเสวยอทุกขมสุขเวทนา เป็นผู้ประกอบด้วยกิเลสเสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ปุถุชนผู้ไม่ได้สดับนี้ เราเรียกว่า เป็นผู้ประกอบด้วยชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เรากล่าวว่าเป็นผู้ประกอบด้วยทุกข์ ฯ

ส่วนพระอริยสาวกก็ตรงกันข้าม

เพราะฉะนั้น เวลาที่มีทุกข์เวทนาเกิดและเป็นทุกข์เดือดร้อนใจ ให้ทราบว่าเป็นทุกข์ให้กับตนเอง เหมือนกับถูกลูกศรดอกที่ ๑ ทางกายแล้ว ยังไม่พอ ยังต้องถูกยิงด้วยลูกศรดอกที่ ๒ ที่แผลเก่านั้นซ้ำลงไปอีก เพราะฉะนั้น ทุกข์เวทนาจึงต้องเพิ่มขึ้น เพราะนอกจากทุกข์กายแล้ว ยังมีทุกข์ใจด้วย

เมื่อรู้อย่างนี้แล้ว ทุกข์ใจน้อยลงไหม ไม่ว่าจะได้รับอกุศลวิบากทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย แต่ถ้าไม่รู้ วันหนึ่ง ๆ ทุกข์ใจมากเหลือเกิน เพิ่มขึ้นไปอีก

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า เมื่อมีทุกข์เวทนาทางกายเป็นลูกศรดอกที่ ๑ ที่เสียบบแทง ถ้าความทุกข์นั้นลามมาถึงจิตใจจะเป็นลูกศรดอกที่ ๒ ดิฉันคิดว่า บทสวดที่ว่า



สังขิตเตนะ ปัญญาพานักขันธา ทุกขา เพราะฉะนั้น ทุกข์ทางจิตใจนั้นมีสาเหตุมาจากอุปาทานในขันธ ๕ ว่าเป็นเรา ใช้ใหม่

ส. ถูกต้อง

ถ. อีกข้อหนึ่ง ความทุกข์ที่เกิดขึ้น กายก็ดี ใจก็ดี พระพุทธองค์ได้ทรงพบหนทางที่จะดับโดยเฉพาอย่างยิ่งคือทุกข์ทางใจ เพราะทุกข์กายนั้นดับไม่ได้เพียงบรรเทาไปครั้งหนึ่ง ก็หวนกลับมาอีก บรรเทาอีก ก็หวนกลับมาอีกตลอดชีวิตของเรา เช่น ความหิว การเจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าอยู่จะระบัสสาวะอย่างนี้เป็นต้น และพระพุทธองค์ตรัสว่า หนทางที่สุดโต่ง ๒ ทางนั้น ได้แก่ ทางที่ย่อนไปคือ กามสุขัลลิกานุโยค คิดกันว่า คนสมัยนี้เวลาเขาเป็นทุกข์ คือ เกิดอุปาทานในขันธ ๕ ว่าเป็นเรา เขจะมีอุปาทานว่า นั่นแหละคือตัวเขา เขาย่อมเกิดตัณหาอยากได้ เขาก็มีทุกข์เร้าร้อนไปด้วยโลภะ และอยากจะดับทุกข์คือโลภะนั้น เขาก็เลยบำเรอด้วยกาม คือ การซื้อ ซึ่งเดี๋ยวนี้ห้างสรรพสินค้าเกิดขึ้นมากมาย เพราะฉะนั้นเราไม่มีประมาณในการใช้จ่ายเลย พวกเขาสู้ยี่สู้ว่า เพราะจะใช้ดับทุกข์ด้วยการให้ได้ตามใจอยาก ให้สมใจอยาก ซึ่งนั่นไม่สามารถที่จะดับได้เลย ได้ครั้งเดียว แต่ความอยากนั้นก็ไม่สิ้นไป จะหวนกลับมาอยากอีก อยากอยู่อย่างนี้จนกระทั่งตาย จึงไม่ได้ดับทุกข์ตามทางของพระพุทธองค์ คือ อริยมรรคมีองค์ ๘

ส่วนทางที่ตึงเกินไปนั้น คือ อตตกิลมณานุโยค บางคนเมื่อมีทุกข์ทางใจเกิดขึ้นอยากจะดับทุกข์นั้น ที่ทำอันตรายแก่ตัวเองอย่างที่สุดคือการฆ่าตัวตาย ถือเป็นอตตกิลมณานุโยค ใช้ใหม่ อย่างรุนแรงที่สุด และมีผู้เล่าให้ฟังว่า ลูกเขาเมื่ออายุ ๓ - ๔ ขวบ ถ้าโดนขัดใจอะไร คือ อยากได้อะไรแล้วไม่ได้ ก็จะวิ่งเอาศีรษะชนฝา ศีรษะก็โน นี่เป็นอตตกิลมณานุโยคด้วยหรือไม่ที่จะดับทุกข์

ส. อตตกิลมณานุโยค คือ ประพฤติทรมานตนด้วยคิดว่า ข้อปฏิบัตินั้นจะทำให้หมดกิเลส แต่ไม่ทราบว่า เด็กคนนั้นคิดในเรื่องกิเลสหรือเปล่า

ถ. คงเกิดกิเลสขึ้นแล้ว คือ โลภะ และมีโมหะครอบอยู่ โลกอยากจะได้เมื่อไม่ได้ก็โกรธ โทสะก็มา ๓ ตัวก็ครบ อยากจะดับทุกข์ ก็วิ่งเอาศีรษะชนฝา



หรือพวกผู้ใหญ่ที่ฆ่าตัวตายอย่างนี้เป็นต้น เมื่อเป็นทุกข์ทางจิตใจถึงที่สุดแล้ว และไม่ทราบจะดับโดยอย่างไร ก็ใช้ปืนจ่อเข้าที่ขมับลั่นไก

ส. แต่นั่นไม่ใช่หนทางที่จะดับทุกข์ พวกที่ปฏิบัติ ๒ ทางนั้นเขาเข้าใจว่าเขาสามารถที่จะดับทุกข์ คือ รู้แจ้งนิพพาน หรือดับกิเลสได้ ไม่ใช่เพียงแค่แก้เป็นครั้งคราว

ถ. เขาไม่ทราบอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ จึงไม่ได้เดินทางนั้น ซึ่งเป็นทางมัชฌิมาปฏิปทา ใช่มั้ย

ส. **สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค อรรถกถาสิกขสูตรที่ ๑** มีข้อความว่า บางคนเวลาที่มีทุกข์ก็ทำกุศล บางคนเวลาที่มีทุกข์ก็ทำอกุศล และบางคนเวลาที่มีทุกข์ก็เฉย ๆ คือ ไม่ทำทั้งกุศลและไม่ทำทั้งอกุศล เพราะฉะนั้น แต่ละคนตรวจสอบความมั่นคงในความเข้าใจธรรมในเหตุในผลได้ว่า เวลาใดที่ทุกข์เวทนาเกิด ทำอะไร

ถ้าคร่ำครวญโศกเศร้า หรือถือเป็นเรื่องที่ต้องทำอกุศลกรรมเพราะทุกข์เวทนานั้น แสดงว่า บุคคลนั้นเวลาทุกข์เกิด ก็ทำอกุศลกรรม แต่บางคนไม่เป็นเช่นนั้น ถึงแม้จะมีความทุกข์ ความเดือดร้อนสักเท่าไร ก็มีความมั่นคงในการทำอกุศลกรรม และยังถือเป็นเรื่องที่จะต้องทำกุศลด้วย แม้ที่กำลังมีความทุกข์ นั่นก็เป็นลักษณะหนึ่ง และบางคนก็ปล่อยให้เป็นทุกข์ไป ไม่มีการขวนขวายที่จะทำทั้งกุศลและอกุศล

เพราะฉะนั้น ทุกคนสามารถพิจารณาตนเองได้ว่า เคยทำอะไรเมื่อก่อน และเมื่อได้ฟังพระธรรมแล้ว เวลาที่มีทุกข์จะทำกุศล หรือจะทำกุศล หรือจะปล่อยไป

ถ. คำว่า ปุณฺณผู้สดับ มีความหมายแค่นี้

ส. ผู้ฟัง และพิจารณา และน้อมประพฤติปฏิบัติตาม เพราะถ้าเพียงฟังเหมือนเป็นการศึกษาวิชาการอย่างหนึ่ง และไม่น้อมประพฤติปฏิบัติตาม ประโยชน์ที่เกิดจากการฟังก็ไม่มี

ถ. อย่างพวกเราทั้งหลายจัดว่า เป็นปุณฺณผู้สดับแล้วหรือยัง

ส. แล้วแต่ว่าประพฤติปฏิบัติตามหรือเปล่า ถ้าฟังแล้วไม่ประพฤติปฏิบัติตาม จะให้เหมือนกับคนที่ประพฤติปฏิบัติตามก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้น ต้องแล้วแต่บุคคลจริง ๆ



ถ. ปุถุชน มีทั้งผู้ที่ไม่ได้ระดับกับผู้ที่ได้ระดับ ผู้ที่ได้ระดับหมายถึงเข้าใจ ข้อความที่ฟังและนำไปประพฤติปฏิบัติ ไซ้ไหม

ส. เพราะว่าพระธรรมเพื่อการน้อมประพฤติปฏิบัติตาม อย่าคิดว่า พระธรรมเป็นวิชาการหนึ่งสำหรับให้เรียนให้จบ แต่ไม่ว่าจะเป็นธรรมข้อใดก็ตาม ที่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล เมื่อได้พิจารณาแล้ว จะเป็นปัจจัยให้ประพฤติปฏิบัติตามในทาง ที่เป็นการเจริญกุศลยิ่งขึ้น

ถ. ถ้าฟังแล้วไม่เข้าใจ ซื่อว่ายังไม่ได้ระดับ

ส. ถ้าไม่เข้าใจ บางครั้งเหมือนกับไม่ได้ฟัง บางคนฟังแล้วเหมือนไม่ได้ฟัง จริง ๆ

ถ. ถือว่าไม่ได้ระดับ

ส. เพราะว่าไม่เข้าใจ ถ้าไม่เข้าใจจะถือว่าเหมือนฟังแล้วไหม ในขณะที่ฟัง และไม่เข้าใจ ก็เหมือนกับไม่ได้ฟังนั่นเอง

ผู้ฟัง อย่างพวกเรา ยังไม่จัดว่าเป็นปุถุชนผู้ได้ระดับแล้ว ผมว่าอยู่ใน ประเภทระดับบ้าง ไม่ระดับบ้าง เพราะบางที่ฟังแล้ว เข้าใจแล้ว ก็ไม่เอาไปปฏิบัติ ถือว่าเป็นพวกสับสนกับไม่สับสน

ถ. มีบางคนพูดว่า ได้ฟังธรรมของท่านอาจารย์แล้วรู้สึกซาบซึ้ง และเข้าใจ ทำให้ได้รับความรู้แจ่มแจ้ง แต่เวลาปฏิบัติเขาบอกว่า ต้องไปปฏิบัติตามอาจารย์ คนนั้นคนนี้ อย่างนี้จะถือว่า เขาฟังธรรมเข้าใจไหม

ส. ยังไม่ถือว่าเข้าใจ ถ้าเข้าใจถูก ต้องปฏิบัติถูก

ถ. ความเข้าใจ ต้องเกื้อกูลแก่การปฏิบัติด้วย

ส. ถ้าเข้าใจถูก ต้องปฏิบัติถูก การปฏิบัติถูกเป็นเครื่องแสดงว่าเข้าใจถูก

ถ. เท่าที่ผมได้ยินได้ฟังมาเขาบอกว่า อาจารย์นี้หาผู้บรรยายที่ไหนอย่างนี้ ไม่มีอีกแล้ว แต่เวลาปฏิบัติเขาต้องเอาไปประกอบกับอาจารย์อื่น เพราะอาจารย์อื่น สอนให้ปฏิบัติ แบบนี้ผมคิดว่า เขาคงฟังธรรมของอาจารย์ไม่เข้าใจ เขาเพียงแค่ฟัง



และชอบใจเท่านั้นเอง แต่ยังไม่เข้าใจ ถ้าเข้าใจต้องปฏิบัติได้ ไม่ใช่ว่า ฟังอาจารย์เป็นความรู้ แต่เวลาปฏิบัติต้องไปที่สำนักอื่น แสดงว่ายังไม่เข้าใจ

ส. ถ้าปฏิบัติถูก หมายความว่าเข้าใจถูก เรื่องสำนักเป็นเรื่องที่ไม่ควรกล่าวถึง เพราะว่ามีศรัทธาในพระรัตนตรัย แต่ความเข้าใจ ความเห็น ย่อมมีต่าง ๆ กันไป เพราะฉะนั้น ถ้าเกิดกุศลสหายธรรมด้วยกันด้วยเหตุด้วยผล ให้เขาพิจารณาให้ตรง ย่อมจะทำให้เขาเกิดระลึกได้ว่า หนทางที่ถูกต้องนั้นคืออะไร

ถ. เป็นความเข้าใจของผมเองที่ผิดพลาดมาตั้งแต่ต้น เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติ คือ เบื้องต้นคิดว่า อาจารย์ที่มีชื่อเสียงท่านจะสอนให้เราปฏิบัติได้ ถ้าเราเชื่อท่าน ปฏิบัติตามท่านแล้ว เราก็จะได้ จึงเที่ยวต้นต้นไปหา และพยายามปฏิบัติ

ส. ขอชัดเจนนิดหนึ่ง ส่วนใหญ่จะเป็นอย่างนี้ คือ ไม่ได้ตั้งต้นด้วยเหตุผลว่าปัญญาอะไร เพราะฉะนั้น เมื่อตั้งต้นไม่ถูกต้องมุ่งแต่จะปฏิบัติเพื่อให้ได้จึงข้ามเหตุผล และข้ามความจริงซึ่งเป็นสัจธรรมว่า พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้สภาพธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริง

ถ. เมื่อปฏิบัติไปแล้ว ผมรู้ตอนหลังว่า ผู้สอนท่านก็ไม่เข้าใจ ไม่ใช่ดูหมิ่นดูถูกระดับครูบาอาจารย์ แต่ท่านเองท่านก็ไม่เข้าใจ และยังมาสอนให้เราไม่เข้าใจอีก เพราะฉะนั้น เรื่องการปฏิบัติก็เลยกันไปใหญ่เลย นี่เป็นประสบการณ์ของผมเองที่ผ่านมา ถ้าหากผมไม่ได้พบอาจารย์ ผมก็ยังคงแว้งคว้างจับหลักอะไรไม่ได้ อยู่จนกระทั่งปานนี้ แต่เป็นโชคดีที่ได้ฟังอาจารย์ ซึ่งความจริงอาจารย์ก็ได้พูดเอง แต่พูดจากหลักฐานในพระไตรปิฎก ซึ่งเราก็เรียนก็อ่านกันอยู่แล้วแต่เราไม่เข้าใจ เมื่ออาจารย์มาชี้แนะ เราก็สามารถเข้าใจว่า ที่ถูกต้องจริง ๆ นั้น เป็นอย่างนี้เองที่จะเกิดกุศลแก่การปฏิบัติ ความมุ่งหมายของพระธรรมพระสูตรต่าง ๆ ท่านมุ่งหมายอย่างนี้จริง ๆ แต่ส่วนใหญ่ที่เข้าใจที่ปฏิบัติกัน คือ ไม่พยายามที่จะเข้าใจ ซึ่งผมก็ย้ำอยู่เสมอว่า ไม่ต้องไปปฏิบัติหรอก ขอให้ทำความเข้าใจก่อน ถ้ามีความเข้าใจได้เมื่อไรความเข้าใจนั้นจะปฏิบัติเอง อย่างนี้จะถูกไหม อาจารย์

ส. ถูกต้อง



- ถ. ที่ว่า เราตั้งจิตอุทิศส่วนกุศล ต้องมีเจตสิกดวงไหนประกอบด้วย
- สุ. โสภณเจตสิก มีอัญญสมานาเจตสิกด้วย
- ถ. ที่เราตั้งจิตแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายก็เช่นเดียวกัน ใช่ไหม
- สุ. เรื่องแผ่เมตตาเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่สุด ขอเรียนถามว่า แผ่อย่างไร
- ถ. ตามแบบที่เขาว่า สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ อัปพะยาปัชฌา โหนตุ อะนีฆา โหนตุ สุขี อุตตานัง ปะริหะรันตุ ทำนองนั้น
- สุ. เดียวนี้ยังทำอยู่หรือเปล่า
- ถ. ทำเป็นอาจิน
- สุ. ทำเป็นอาจิน ธรรมเป็นเรื่องที่ต้องเข้าใจชัดเจนจริง ๆ แม้แต่ลักษณะของเมตตาคืออย่างไร ขอเรียนถามว่า เมตตาคืออย่างไร

ถ้ายังไม่เข้าใจ อย่าเพิ่งท้อ จะกล่าวถึงสภาพของเมตตาในขณะนี้ได้ไหม เพราะว่าเมตตาเป็นกุศลที่ควรเจริญอย่างยิ่ง ควรจะมีอย่างมากในชีวิตประจำวัน เป็นธรรมที่ค้ำจุนโลกจริง ๆ เพราะฉะนั้น ลักษณะของเมตตาคืออย่างไร

ถ้าได้เข้าใจ และเป็นผู้ที่เจริญเมตตา จะเป็นผู้มีความสุขทั้งตนเองและบุคคลรอบข้าง เพราะฉะนั้น อย่าเพิ่งท้อ

คำว่า เมตตา แปลจากภาษาบาลีเป็นภาษาไทยว่า เพื่อน เป็นเพื่อน เป็นมิตร คนที่เป็นเพื่อนหวังดีต่อกัน ไม่เป็นศัตรูกันเลย เพราะฉะนั้น ถ้าเห็นใครก็ตามหมายถึงสิ่งที่มีชีวิต มีความรู้สึกเป็นเพื่อนกับสิ่งที่มีชีวิตนั้นหรือเปล่า ไม่ต้องท้อ

สุนัขอยู่ที่นั่น ความรู้สึกที่มีต่อสุนัขนั้นเป็นอย่างไร จิ้งจก ตุ๊กแก หรือญาติมิตรสหาย ผู้คนในรถประจำทาง ที่ไหนก็ได้ เมื่อออกมาจากบ้านต้องพบผู้คนมากมายหน้าหลายตา ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ผิวพรรณ วรรณะ ศาสนาใดทั้งสิ้น มีความรู้สึกเป็นเพื่อนกับคนนั้นหรือเปล่า ไม่ต้องท้อเลย

ถ. ในบท วิรูปักเขหิ เม เมตตัง มีบทหนึ่งว่า เทวะตา รักขันติ หมายความว่า เทวดาย่อมรักษา จะเป็นเทวดาภูมิไหนบ้างครับที่มารักษาเรา



สุ. อยากเห็นอีกว่าเป็นเทวดาภูมิไหน ไม่จำเป็นเลย ขอให้เป็นผู้มีเมตตา
เจริญเมตตา และเป็นเพื่อนกับทุกคน

ธ. กระผมก็เชื่อตามคำที่ ...

สุ. อย่าลืมว่า ต่อไปนี้ไม่ต้องท่อง แต่เห็นใครแล้วเป็นเพื่อนคนนั้นหรือเปล่า
ขอให้ระลึกถึงสภาพของจิตทันที เพราะว่าบางทีอาจจะเกิดมานะ ความสำคัญตน
แยกฐานะ แยกความรู้ แยกสมบัติ แยกสกุล นั้นไม่ใช่เพื่อน ไม่ใช่เมตตาเลย
เพราะฉะนั้น แทนที่จะคิดถึงคำภาษาบาลี ก็มีความรู้สึกเป็นเพื่อนเท่านั้นเอง และ
ต้องเป็นความจริงใจด้วย

เพื่อนสนิทย่อมสามารถช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ พร้อมเสมอที่จะเกื้อกูล โดย
ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน หน้าตาก็ยิ้มแย้มแจ่มใสและเป็นมิตรกับแต่ละบุคคล แม้แต่ใน
สถานที่บางแห่ง เคยมีความรู้สึกขุ่นใจ ไม่พอใจใครก็ตาม ถ้าเป็นผู้ที่จะเจริญเมตตา
ซึ่งเป็นกุศลที่เจริญไม่ยาก ไม่ต้องไปแสวงหาวัตถุใด ๆ มา เพียงแต่พร้อมที่จะเป็น
เพื่อนกับทุกคน ในขณะนั้นก็เป็นการอบรมเจริญเมตตาแล้ว และสังเกตว่า
ใจจริง ๆ เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า ถ้ายังไม่เป็น ต้องฝึกหัด





๑๔๙๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๒๘



ถ. บทแปลในเมตตานิสังสสูตร เมื่อแปลแล้วได้ใจความทั้งหมด ซึ่งเป็นเรื่องของการแผ่เมตตาที่จะให้ผลกับเรา แม้หลักก็พื้นดี อะไรต่าง ๆ อีกมากมาย เรียนถามอาจารย์ว่า การแผ่เมตตาที่คิดว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น คุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จริง ขอกราบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พ่อแม่ ครูอาจารย์ผู้มีพระคุณ ขอให้สัตว์ทั้งปวงเป็นสุข ๆ อย่าเบียดเบียนกัน ซึ่งผมคิดว่า เทวดาย่อมรักษาไม่ว่าจะเป็นภุมมเทวดา รุกขเทวดา หรืออาจจะเป็นเทวดาในพระธรรมบทต่าง ๆ อานิสงส์ของการแผ่เมตตาที่กระผมได้ทำมาแต่วัยเด็ก ไม่ว่าไปที่ไหนก็มักอยู่ในสภาวะที่ว่า ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ใครคิดร้ายอะไรต่าง ๆ ก็มักจะถอนความคิดร้ายนั้นไป เพราะฉะนั้น ผมเดินทางไปทั่วประเทศไทย ในที่เปล่าเปลี่ยวกันดาร ไปคนเดียว ไปหามิตรเฝ้าข้างหน้า ขอท่านอาจารย์ช่วยบรรยายขยายความในพระไตรปิฎกให้แจ่มแจ้ง

สุ. โกรธใครบ้างหรือเปล่า

ถ. เมื่อก่อนเคยโกรธ ต่อมาปล่อยให้เหมือนกับลูกบอล ใครขว้างมาโดนฝ่าแล้วย้อนกลับไปเอง

สุ. ไม่ชอบใครบ้างหรือเปล่า

ถ. เมื่อก่อนไม่ชอบ แต่ตอนนี้ชอบหมด

สุ. รำคาญใครบ้างหรือเปล่า

ถ. เมื่อก่อนรำคาญ เดียวนี้เลิกรำคาญ นัยน์ตาและร่างกายยกให้กาชาดหมดแล้ว สมบัติต่าง ๆ ไม่ห่วงใยอีกแล้ว ขอเอาแต่ความดีไปสู่สุคติ ขอตามหลังท่านอาจารย์สู่จันตไปเรื่อย ๆ



ส. ขอตีอยู่คนเดียว คือ โดยมากมักจะเพ่งเล็งอานิสงส์ ไม่ว่าจะเป็นทาน หรือศีล หรือแม้แต่การแผ่เมตตาก็ตาม มักจะเพ่งเล็งถึงอานิสงส์ที่จะเกิดขึ้นหรือที่จะได้รับ แทนที่จะคิดว่า การเจริญเมตตาทำเพื่ออะไร

เกิดโทสะ เกิดความตระหนี่ เกิดการสำคัญตน เกิดช่องว่าง เกิดการไม่เป็นมิตร นั่นคืออกุศลจิต แต่กุศลจิตนั้น ตรงกันข้าม

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นโทษของอกุศลว่า ถ้าไม่รีบขัดเกลابرรเทาในชาตินี้ ในชาติต่อ ๆ ไปจะเพิ่มความเป็นบุคคลที่หนาแน่นด้วยอกุศลมากยิ่งขึ้นอีกทุกชาติไป แทนที่จะคิดถึงอานิสงส์หรือผลที่ได้รับ ควรคิดถึงว่า อกุศลมากจนเกินกว่าที่จะดับได้ อย่างรวดเร็ว จึงต้องอบรมเจริญกุศลทุกประการเพื่อละอกุศลนั้นได้เป็นสมุจเฉท ในวันหนึ่ง

ส่วนอานิสงส์นั้น แน่นอน เมื่อกุศลเป็นเหตุ กุศลวิบากย่อมเป็นผล แต่ไม่ควรจะคำนึงถึงอานิสงส์

ถ. เรื่องการแผ่เมตตา ผมเข้าใจผิดมานาน เพิ่งเข้าใจว่าควรเป็นอย่างไร เมื่อได้มาฟังอาจารย์ เมื่อก่อนสวดมนต์ไหว้พระแล้วต้องแผ่เมตตาเสมอ เมื่อได้มาฟัง และได้อ่านหนังสือเมตตาของอาจารย์ คือ เรายังไม่มีเมตตา จะเอาเมตตาไปแผ่ได้อย่างไร เราไปท่อง ๆ ตามหนังสือ ตามบาลีที่ว่า สัพเพ สัตตา อะเวรา โหนตุ อัมพะยาปัชฌา โหนตุ ขอให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นสุข ๆ เกิด อย่ามีเวรมีภัยแก่กัน และกันเลย จงเป็นสุข ๆ เกิด อย่าได้เบียดเบียนซึ่งกันและกันเลย อะไอย่างนี้ ก็ว่าไป แต่ขณะนั้นใจเราไม่มีเมตตา เมตตาไม่ได้เกิดกับเรา เมื่อไม่เกิดกับเรา ก็แผ่ให้คนอื่น ไม่ได้ ใช่มั้ย

ส. ข้อสำคัญ เข้าใจคำว่า แผ่ ไม่ถูกต้อง คือ คิดว่าเป็นการแผ่ด้วยคำพูด แต่ที่จริงต้องอบรมเจริญเมตตา คือ เป็นผู้มีเมตตาในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น จากคนที่เคยชัง ความชังนั้นจะต้องลดน้อยลง มีความเมตตาเพิ่มขึ้น ถ้ามีสิ่งหนึ่ง สิ่งใดที่ทำให้ขุนเคืองใจจะต้องระลึกได้ว่า ขณะใดที่ความโกรธเกิด ขณะนั้นไม่มีเมตตา ปราศจากเมตตา ถ้าสติเกิดระลึกได้เนือง ๆ บ่อย ๆ เป็นผู้มีปกติมีเมตตา ในขณะนั้น



เมตตาต่อคนรอบข้างมากขึ้น ไซ้ใหม่ และขยายกว้างไกลออกไป โดยไม่จำเป็นต้องใช้คำพูดว่า ทิสตะวันตก ทิสเหนือ ทิสใต้ แต่ความจริงทิสตะวันตกก็มีคนที่ไม่ชอบ ทิสเหนือ ทิสใต้ก็ยังมีคนที่โกรธอยู่ อย่างนั้นก็เพียงการแผ่ด้วยปาก แต่จริง ๆ แล้ว ต้องเป็นความเมตตาที่เจริญ มีในจิตใจ พร้อมที่จะขยายออกไปเรื่อย ๆ ได้

ถ. การแผ่เมตตากับการอุทิศส่วนกุศล เป็นคนละอย่าง ถ้าเราสวดมนต์ ไหว้พระ หรือทำบุญทำกุศลอะไรก็แล้วแต่ หลังจากสวดมนต์ไหว้พระเสร็จแล้วก็อุทิศส่วนกุศล เรานึกว่าการที่เราสวดมนต์ ใจเราต้องเป็นกุศลบ้าง เพราะเรานึกถึง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณเป็นส่วนใหญ่ และเราอุทิศส่วนกุศลที่เราทำนี้ ไปให้บรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย หรือสรรพสัตว์ทั้งหลาย ตลอดจนจณมมเทวดา อารักษ์เทวดา อากาศเทวดา หรือเทวดาในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ตามที่เราจะระลึกนึกถึงการอุทิศอย่างนี้ กับแผ่เมตตา คนละอย่าง ไซ้ใหม่

สุ. เมตตา คือ สภาพของจิตที่เป็นเพื่อน เพราะฉะนั้น ขณะนั้นที่เป็นกุศล เมื่อจิตเป็นกุศลย่อมมีทางของกุศล

ใจของใครก็ตามที่เป็นอกุศล ย่อมมีทางของอกุศลจิตนั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ก็เป็นอกุศลที่ไม่ดี ไม่ว่าจะเป็นอย่างใด ก็เป็นอกุศลที่ไม่ดี ฉะนั้น เวลาที่กุศลจิตเกิด จะไม่อยู่เปล่า ๆ ไซ้ใหม่ จะไม่อยู่หนึ่ง ๆ เพราะว่ากุศลจิตเมื่อเห็น กุศลจิตเมื่อได้ยิน กุศลจิตเมื่อได้กลิ่น กุศลจิตเมื่อลิ้มรส กุศลจิตเมื่อกระทบสัมผัส กุศลจิตแม้ขณะที่คิดนึก เพราะฉะนั้น เมื่อมีเมตตาเป็นกุศลจิต ทางของเมตตาประการหนึ่งคืออุทิศส่วนกุศลที่ได้กระทำแล้วให้บุคคลอื่นได้อนุโมทนา

สังเกตุจิต จะไม่อุทิศให้คนที่ไม่ชอบ คนที่ไม่ชอบถึงแม้ว่าจะสิ้นชีวิตไปแล้ว ก็จะไม่ยอมจิตไปอุทิศให้ คิดดู ตอนแรก ๆ อุทิศหรือเปล่า แต่เมื่อใดเห็นว่าควรมีเมตตา ซึ่งบุคคลนั้นก็สิ้นชีวิตไปแล้ว ก็สามารถทำกุศลและอุทิศให้ มิฉะนั้นแล้ว อาจจะเว้น ไซ้ใหม่ อุทิศคนนี้ อุทิศคนนั้น เว้นคนโน้นซึ่งไม่เป็นที่รัก ซึ่งไม่เป็นที่เคารพนับถือก็ได้



เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ขณะใดที่กุศลจิตเกิดประกอบด้วยเมตตา แม้ในขณะที่ทำกุศลแล้วก็ด้วยเมตตาจิตนั่นเอง ที่แผ่อุทิศส่วนกุศลให้บุคคลอื่น อนุโมทนาด้วย ในขณะนั้น ถ้าสติพิจารณาลักษณะของจิต จะเห็นสภาพที่มีความเมตตาในขณะที่อุทิศส่วนกุศล

ถ. นี่เป็นความจริง คนที่เราไม่ค่อยชอบ เราทำได้อย่างไร เราก็ไม่อยากจะให้ เป็นสภาพของจิตอย่างนั้น ที่เราให้โดยมากเราจะนึกถึงท่านผู้มีอุปการคุณ ผู้มีคุณต่อเรา เช่น มารดาบิดา และครูบาอาจารย์ ส่วนคนที่เราไม่ค่อยชอบ เราไม่นึกถึง หรือนึกไม่ได้ เพราะใจเราไม่มีเมตตาพอที่จะให้เขา

สุ. ธรรมเป็นเรื่องตรง เป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องที่เมื่อปัญญาเกิดแล้ว เป็นโยนิโสมนสิการ คือ พิจารณาโดยแยบคายที่กุศลจิตจะเจริญขึ้น เพราะฉะนั้น ถ้ายังอุทิศส่วนกุศลให้ใครไม่ได้ ก็พิจารณาดูว่า จะเจริญเมตตาใหม่ ถ้าจะเจริญก็ต้องได้

ถ. ถ้าเราไม่มีเมตตาจริง ๆ อานิสงส์ที่จะได้ที่ว่า หลับก็เป็นสุข ตื่นก็เป็นสุข ไม่ฝันร้าย อะไรเหล่านี้เป็นต้น ซึ่งมีตั้ง ๑๑ อย่าง ถ้าหากเราไม่มีเมตตา แม้เราจะท่องอย่างไร อานิสงส์ที่ว่านี้คงจะไม่เกิด ใช่ไหม

สุ. ใช่ ซึ่งจะพิจารณาลักษณะของเมตตาได้จากกายวาจาในชีวิตประจำวัน ถ้าไม่พูด แต่มีเมตตาจิตได้ ใช่ไหม หน้าตาจะยิ้มแย้มแจ่มใส ไม่หน้าบึ้งหน้าขมวด เพราะว่าขณะนั้นมีเมตตา และเมื่อมีเมตตาแล้วจะพูดอะไรก็ต้องคิดว่า ถ้าพูดอย่างนี้ จะเป็นประโยชน์สำหรับคนอื่นไหม จะทำให้เขาเสียใจไหม จะเป็นโทษไหม หรือการกระทำทางกาย ก็โดยนัยเดียวกัน

เพราะฉะนั้น เมื่อกุศลจิตเกิดแล้ว กายวาจาย่อมเป็นไปตามกุศลจิต คือ เมตตานั่น สังเกตได้ในชีวิตประจำวันว่า ผู้ใดมีเมตตามาก ผู้ใดมีเมตตาน้อย

ถ. เมตตาที่เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในขณะที่เรารู้ว่า เรามีจิตเมตตาเกิดขึ้น ขณะนั้นถ้าสติเกิดขึ้น เมตตาก็เป็นอารมณ์ของสติปัฏฐานได้ด้วย



ส. ทุกอย่างที่เกิดขึ้นปรากฏ สติสามารถระลึกลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้

ถ. ผู้ที่เจริญเมตตา แม้แต่เพียงขณะเดียว นิดเดียว ชั่วจิตใจเดียวที่ท่านบอกว่า ชั่วข้างสะบัดหู หรือชั่วงูแลบลิ้น รู้สึกว่าอานิสงส์มากเหลือเกิน ซึ่งไม่ได้หมายถึงการท่องเมตตาอย่างที่ว่า ผมก็ท่องมานานแล้ว กลับก็ยังไม่ค่อยเป็นสุข ตื่นก็ยังไม่ค่อยเป็นสุข ยังฝันร้ายอยู่ คือ ยังไม่ได้อานิสงส์ เพราะว่าไปท่อง ๆ หลงท่องอยู่ตั้งหลายปี เป็นสิบ ๆ ปี

ส. ก็เริ่มจากการเห็น และรู้สึกว่า มีเมตตาต่อสัตว์บุคคลนั้นหรือเปล่า ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในชีวิตประจำวัน

ถ. ขอทราบธรรมที่ตรงกันข้ามกับเมตตา และวิธีฝึกหัดให้เมตตามาก ๆ

ส. ต้องมีสติที่จะรู้ว่า ขณะใดเป็นอกุศล ขณะใดเป็นกุศล สภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับเมตตา คือ โทสะ ความโกรธ ความขุ่นเคืองใจในสัตว์ ในบุคคลใด ความไม่พอใจในขณะนั้นแสดงให้รู้ว่า ไม่มีเมตตาในบุคคลนั้น

ถ. คำว่า อบรม กับคำว่า เจริญ มีความหมายเหมือนกันหรือต่างกัน

ส. เหมือนกัน คือ ทำให้เกิดขึ้น ทำให้มีเพิ่มขึ้น ทำให้มีมากขึ้น

ถ. อบรมเมตตา กับเจริญเมตตา อย่างเดียวกันหรือ

ส. ถ้าไม่มี ก็ทำให้มี มีแล้วนิด ๆ หน่อย ๆ ก็ทำให้เพิ่มขึ้น ให้มากขึ้น

ถ. คำว่า ขจัด กับคำว่า ขัดเกลา มีความหมายเหมือนกันไหม

ส. แล้วแต่จะคิด ขจัด ทำให้หมดไป ขัดเกลา ก็ค่อย ๆ ทำให้เป็นกุศลขึ้น

ถ. เช่น ขจัดขัดเกลาโทสะ

ส. จะใช้คำอะไรก็ได้ ให้เข้าใจว่า ควรละคลายอกุศลให้เบาบาง

ถ. หรือใช้คำเดียวก็ได้

ส. ใช้คำไหนก็ได้ ให้เข้าใจ

ถ. อัตตสังญา คือ นอกจากจะมีความเห็นผิดว่า สภาพธรรมเป็นสัตว์เป็นบุคคล เป็นตัวตนแล้ว ยังมีความทรงจำที่ผิด ๆ อีก ถ้าพระอริยบุคคลชั้น



พระโสดาบันละความเห็นผิดในสภาพธรรมเป็นสมุจเฉทแล้ว ละทิฏฐิได้แล้ว ท่านยังคงมีอัตตสัญญาหลงเหลืออยู่หรือเปล่า

ส. พระโสดาบันละความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล พร้อมทั้งกิเลสในฐานะเดียวกันทั้งหมด เช่น วิจิกิจชา ก็ไม่มี เพราะฉะนั้น กิเลสโดยฐานะเดียวกับความเห็นผิด ต้องดับไปด้วย

ถ. ความทรงจำที่ผิด ๆ เกี่ยวกับทิฏฐิคงจะหมด แต่ความทรงจำที่เป็นอัตตายังมีไหม

ส. ความทรงจำในสัญญา หรือสมมติบัญญัติต้องมี

ถ. และอัตตสัญญา

ส. แต่ไม่เห็นผิดว่าเที่ยง

ถ. อัตตสัญญา ยังมีเหลือไหม

ส. อัตตสัญญา ต้องเกี่ยวกับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เพราะฉะนั้น อัตตะ ที่นี้ หมายความว่า ยึดมั่นในความเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นตัวตน

ถ. ขณะที่พระโสดาบันยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นไปด้วยต้นเหตุว่า นั่นเป็นของของเรา ขณะนั้นท่านมีความทรงจำใหม่ว่า เป็นตัวของท่าน

ส. ต้องตัดกิเลสที่เกี่ยวข้องหรือในฐานะเดียวกับอัตตาหรือความเป็นตัวตน ออกหมด แม้ว่าท่านจะมีความทรงจำในสิ่งซึ่งเป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็ไม่ใช่ด้วยความเห็นผิดที่ยึดถือมันคงว่า สิ่งนั้นเที่ยง หรือเป็นอัตตา

ถ. ลักษณะสภาพธรรมนั้นจะเป็นอะไร

ส. ถ้าเป็นโลภะ ก็เป็นทิฏฐิคติวิปยัตต ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด

ถ. เป็นมานะ ใช่ไหม

ส. มานะ แล้วแต่ว่าจะเกิดร่วมด้วยในขณะนั้นหรือเปล่า ถ้าเป็นแต่เพียงความพอใจในวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็เป็นโลภะทิฏฐิคติวิปยัตต ไม่จำเป็นต้องมีมานะเกิดร่วมด้วย ถ้าไม่มีการเทียบเคียง เรา เขา



ถ. ทำไมบางคนชอบมีถิ่นมิตถะ ไม่ว่าจะฟังธรรมที่วิเศษพิสดาร ฟังไปก็เห็นคล้ายตาม ยกมือไหว้เทพท่านอาจารย์สุจินต์กล่าวว่า สาธุ คือ ซาบซึ้ง และเกิดถิ่นมิตถะ มักจะเป็นเช่นนั้นเรื่อย ๆ จะเป็นบาปอกุศลไปอีกนานสักเท่าไร เพราะตราบใดที่ร่างกายไม่ว่าจะแข็งแรง หรือจะอ่อนเพลีย เมื่อฟังไปชื่นใจ ตี๋มด้า ก็มักจะเกิดถิ่นมิตถะ อีกสักกี่ปีก็ชาติจึงจะหาย

สุ. ไหว้เทพนี้ คงไม่มีใครไหว้ นอกจากไหว้พระธรรม ระลึกถึงพระพุทธรูป พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ขณะนั้นก็เป็นกุศลจิต

ผู้ที่ไม่มีถิ่นมิตถะ คือ พระอรหันต์ ผู้ที่ไม่มีโลภะ คือ พระอรหันต์ ผู้ที่ไม่มีมานะ คือ พระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ผู้ที่เข้าใจว่า ได้ฟังธรรม และได้ผลจากการฟังธรรมแล้ว ขอเรียนให้ทราบว่า ยังไม่เพียงพอ ไม่มีทางเพียงพอ จนกว่าจะบรรลุอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้าถึงขั้นพระอรหันต์

เพราะฉะนั้น ถ้ารู้ตัวเองว่า กุศลใด ๆ ที่ทำ ยังไม่พอ ยังน้อยเหลือเกิน เมื่อเทียบกับอกุศล ก็จะเป็นกำลังใจทำให้มีศรัทธาที่จะทำกุศลมั่นคงขึ้น

ถ. ทาน คือ การให้วัตถุที่เป็นประโยชน์แก่บุคคล ไซ้ไหม

สุ. ถ้าเป็นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ควรให้

ถ. ถ้าไม่เป็นประโยชน์ ไม่สมควรแก่บุคคลนั้น ก็ไม่ควรให้ ไซ้ไหม

สุ. ใช่

ถ. ถ้าให้ ชื่อว่าไม่ใช่ทาน ไซ้ไหม เช่น ให้เงินและทองแก่ผู้ที่ไม่ควรรับเงินและทอง

สุ. อยู่ทีเจตนาของผู้ให้ว่า ให้ไปทำไม ให้เพื่อเขาจะได้ใช้สอยเมื่อมีความจำเป็น ขณะนั้นก็เป็นทานได้

ถ. ถ้าเป็นบุคคลที่ไม่ควรใช้สอยเลย ก็ไม่มี ...

สุ. แล้วแต่การพิจารณา

ถ. ถ้าให้ ก็ไม่เป็นประโยชน์ไซ้ไหมครับ



ส. แล้วแต่การพิจารณาว่า ปัจจัยนั้นสมควรเป็นประโยชน์หรือเปล่า เพราะว่าจะต้องมีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรค มีเสื้อผ้า มีอาหาร

ถ. แต่การให้ในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถือว่าเป็นทาน ไซ้ไหม

ส. ที่ถามนี้หมายความว่าถึงให้เงินแก่พระภิกษุ ไซ้ไหม เพราะผู้ที่ศึกษา พระธรรมจะเกิดปัญหาว่า เป็นการสมควรมากน้อยเพียงไร เพราะว่า เงินและทอง ควรแก่ผู้ใด รูป เสียง กลิ่น รส ควรแก่ผู้ไหน

สำหรับผู้ที่เป็นคฤหัสถ์ ยังเป็นผู้ที่ติดในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ เพราะฉะนั้น เงินและทองควรแก่ผู้ใด รูป เสียง กลิ่น รส โณภูมัพพะ ควรแก่ผู้ไหน แต่สำหรับผู้ที่จะอาคารบ้านเรือนสู่เพศบรรพชิตแล้ว ความเป็นอยู่โดยอาศัยบุคคลอื่น

ที่จริงแล้ว ชีวิตการเป็นบรรพชิต เป็นชีวิตที่ลำบาก ไม่เหมือนกับคฤหัสถ์ ต้องเป็นผู้ที่มีความมั่นคงจริง ๆ และต้องเป็นผู้ที่ไม่ยินดีในเงินและทอง

คฤหัสถ์ที่มีความตั้งใจส่งเสริมพระศาสนาจะไม่ถวายเงิน แต่ถวายเป็นวัตถุสิ่งของได้ หรืออาจจะพิจารณาว่า เมื่อพระคุณเจ้ามีความประสงค์สิ่งใด ขอให้บอก ซึ่งจะทำให้ท่านได้รับความสะดวกสบาย พร้อมกันนั้นก็ไม่ได้ทำให้ท่านเป็นผู้ที่ยินดีติดข้องในเงินและทอง





๑๔๙๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๒๙



ถ. ผมอยากทราบ ลัทธิมหายานที่บอกว่า ทุกชีวิตดำเนินไปสู่พระนิพพาน

ส. ถ้าตัดคำว่า มหายาน หรือเถรวาท อัจฉริยวาทออก และพิจารณา
เหตุผลว่า สภาพธรรมใดเป็นสภาพธรรมที่จะดับกิเลสได้ อวิชชา คือ สภาพที่ไม่รู้
ความจริงของสิ่งที่ปรากฏ และถ้าไม่มีการอบรมเจริญกุศล ไม่มีการอบรมเจริญปัญญา
ก็ย่อมเต็มไปด้วยความไม่รู้ ว่า เกิดมาจากไหน ตายแล้วไปไหน และจะไปถึงนิพพาน
ได้อย่างไร ในเมื่อลักษณะของนิพพานเป็นอย่างไรก็ยังไม่รู้

ถ. ผมคิดว่า เป็นคนดีก็น่าจะพอ

ส. ยังไม่พอ ดีอะไรก็ตามทั้งหลายในชีวิตที่ผ่านมาทั้งหมดจนกระทั่งถึง
ในชาตินี้ ก็ยังไม่พอ ต้องทราบว่า ต้องดีกว่านี้อีกเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในเรื่องความ
เข้าใจในเหตุผล การศึกษาลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏตรงตามที่พระผู้มีพระภาค
ทรงแสดง

ถ. ผมฟังเทศธรรมทางวิทยุ มีอยู่ตอนหนึ่งที่ท่านอาจารย์แสดงเกี่ยวกับ
พระสูตรที่ท่านพระเถระท่านไปดมดอกบัว เทวดาก็เตือนสติท่านว่า ท่านเป็นผู้ขโมย
กลิ่น เทวดาได้แสดงกถาให้ท่านพระเถระนั้นถึงซึ่งความสลัดใจ เรียนถามว่า ขณะที่
จิตของท่านพระเถระสลัดใจนั้น จิตของท่านหดหู่ไหม

ส. สภาพของจิตเกิดดับสลับกันเร็วมาก ผู้ที่ยังไม่ใช่พระอรหันต์
ยังมีอกุศลจิตเกิดสลับอยู่ได้ จนกว่าจะถึงความเป็นพระอรหันต์

ถ. ขณะที่สลัดใจเมื่อพิจารณาสภาพธรรม ขณะนั้นเป็นโทสมูลจิตหรือเปล่า

ส. สลัดใจ บางทีไม่ได้หมายความว่าถึงโทสะ แต่หมายความว่าเกิดความ
ไม่ประมาท เห็นว่าขณะใดที่โลภะเกิด ขณะนั้นเป็นความประมาทแล้ว เพราะฉะนั้น



เมื่อได้เข้าใจว่า แม้แต่เพียงการดมกลืนนั้นก็เป็นความประมาท ทำให้ท่านเห็นว่า ท่านได้มีความประมาทมาก

ถ. ความเข้าใจจะเกิดคนละขณะกับขณะที่สลดใจหรือเปล่า

ส. สลดใจที่เป็นกุศล สังเวช ประกอบด้วยปัญญาก็ได้ คือ ไม่ขึ้นอยู่กับ ภาษา แต่ขึ้นอยู่กับสภาพธรรม

ถ. ถ้าเช่นนั้นสภาพจิตจะเป็นอย่างไร

ส. สภาพจิต ถ้าเป็นโทสมูลจิต จะสังเกตได้จากเวทนาเจตสิกที่เกิด ร่วมด้วยว่า ต้องเป็นสภาพที่โหม่นสลด เสียใจ ขุ่นเคืองใจ แต่ถ้าขณะนั้นเวทนาไม่ใช่ อย่างนั้น ก็ไม่ใช่โทสมูลจิต

ถ. ในกรณีที่เราเห็นสังเวชเนี่ยสถานของพระผู้มีพระภาค และระลึกถึง พระพุทธคุณ ขณะนั้นอาจจะมีน้ำตาไหล อย่างนั้นไม่ใช่กุศล ใช่ไหม

ส. ผู้นั้นรู้เองว่า ขณะนั้นเป็นจิตประเภทไหน ผู้อื่นไม่สามารถบอกได้

ถ. ถ้าเกิดความสลดใจที่เป็นอกุศลจริง ๆ จะเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลได้ไหม

ส. คือ เสียใจ อกุศลเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลได้ เห็นว่าที่แล้ว ๆ มาเต็มไปด้วยอกุศล เพราะฉะนั้น เห็นโทษ เมื่อเห็นโทษก็เป็นปัจจัยให้กุศลเจริญขึ้น และกุศล ก็เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลได้ เช่น การถวายภัตตาหาร ถ้ามีสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่ ขาดตกบกพร่อง ขณะนั้นก็เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลได้ หรือผู้ที่แสดงธรรม ถ้ากล่าว ผิดพลาดไปทำให้ผู้ฟังเข้าใจสับสน หรือเข้าใจผิด ในขณะนั้นก็เกิดความเดือดเนื้อ ร้อนใจได้ เพราะฉะนั้น กุศลก็เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลได้ และอกุศลก็เป็นปัจจัยให้เกิด กุศลได้

ถ. ที่ท่านอาจารย์แสดงในเทปว่า พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุสสติ ๖ แก่พระอริยบุคคล มีพุทธานุสสติ เป็นต้น สงสัยว่า อนุสสติมี ๑๐ ทำไม พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแค่ ๖ แก่อริยสาวก

ส. ที่เป็นประจำแก่อริยาคัยทั่ว ๆ ไปของพระอริยสาวก เพราะอานาปานสติ พระอริยสาวกบางพวกก็ไม่ได้เจริญ กายคตาสติ พระอริยสาวกบางพวกก็ไม่ได้เจริญ



ก็ได้ แต่ใครก็ตามจะขาดพุทธานุสสติ อัมมานุสสติ สังฆานุสสติ ไม่มี สำหรับผู้ที่เป็นอริยสาวก

ถ. อนุสสติสุดท้าย อุปमानุสสติ ซึ่งระลึกถึงพระนิพพาน ถ้ายังไม่เป็นพระอริยบุคคลจะเจริญอนุสสติขั้นนี้ได้ไหม

ส. ก็เพียงแต่น้อมพิจารณาเท่านั้นเอง

ถ. เพราะวานิพพานยังไม่ปรากฏ

ส. เพียงแต่เข้าใจว่า นิพพานเป็นปรมาตถธรรม เป็นสภาพที่มีจริง ตรงกันข้ามกับสภาพธรรมที่เป็นสังขารธรรมซึ่งเกิดปรากฏ

ถ. และเทวตานุสสติ จะระลึกอย่างไร

ส. เทวตานุสสติ คือ ระลึกถึงคุณธรรมที่ทำให้บุคคลนั้นเป็นเทวดา คือ ระลึกถึงคุณความดี ตั้งแต่คุณความดีของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระคุณของพระธรรม พระคุณของพระอริยสาวก และคุณธรรมที่ทำให้บุคคลนั้นเป็นเทวดา เป็นเรื่องของความดีทั้งนั้น ซึ่งเมื่อนึกถึงแล้วทำให้จิตใจเป็นกุศล คล้อยตามไปที่จะประพฤติปฏิบัติตาม อย่างคุณธรรมของพรหม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เมื่อระลึกถึงพรหม ระลึกเพื่ออะไร ระลึกทำไม ก็ระลึกเพื่อจะได้มีเมตตา มีกรุณา มีมุทิตา มีอุเบกขาเพิ่มขึ้น

ถ. กรณีที่เราเช่นไหว้เทพยดา เช่น ชาวจีนเช่นไหว้เทพเจ้า ขณะนั้นมีโอกาสเป็นเทวตานุสสติได้ไหม

ส. ขณะใดที่ไม่ได้ระลึกถึงคุณของเทวดา ขณะนั้นก็ไม่ใช่เทวตานุสสติ แต่เป็นศีลได้ เป็นการแสดงความนอบน้อมต่อบรรพบุรุษได้

ถ. เป็นบุญกิริยา

ส. แต่ไม่ใช่เทวตานุสสติ อย่างพุทธานุสสติ ก็ไม่ใช่การท่องว่า พุทโธ พุทโธ เปล่าๆ เพราะถ้าแปลคำว่า พุทโธ ก็คือปัญญา สภาพรู้ สภาพตื่น สภาพที่เบิกบานจากอกุศล เพราะฉะนั้น แทนที่จะเป็นภาษาบาลีว่า พุทโธ บางคนอาจจะแปลเป็นภาษาไทยว่า ปัญญา ปัญญา หรือ พระปัญญา พระปัญญา พระปัญญา



แต่ไม่มีความหมายเท่ากับการน้อมระลึกถึงพระปัญญาที่ทรงตรัสรู้สภาพธรรมจนสามารถดับกิเลสได้

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับกาหลง แต่ขึ้นอยู่กับสภาพของจิตที่เป็นกุศล

ถ. ผมพยายามระลึกถึงอนุสสติทั้ง ๑๐ ประการ ด้วยความซาบซึ้งในพระคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พ่อแม่ต่าง ๆ และผมคิดเพียงในใจสั้น ๆ ว่า ขอกราบพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พ่อแม่ ผู้มีพระคุณ ขอสัตว์ทั้งปวงจงเป็นสุข ๆ เกิด อย่างนี้พอจะใช้ได้ในชีวิตประจำวันทุกลมหายใจได้ไหม

สุ. ขณะนั้นเป็นกุศลจิตหรือเปล่า

ถ. เป็นกุศลอยู่ตลอดเวลา

สุ. เป็นกุศลแล้ว ก็ใช้ได้ คือ ขึ้นอยู่กับกุศล ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับคำที่พูด ข้อสำคัญที่สุดต้องทราบว่า ลักษณะของจิตที่เป็นกุศลนั้น ทำให้เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจาอย่างไร

ถ. ผมเริ่มสนใจและซื้อพระไตรปิฎกมาอ่าน เกิดความสงสัยว่าพระไตรปิฎกได้สังคายนาหลาย ๆ ครั้ง ขณะนี้ความคลาดเคลื่อนได้มีบ้างหรือเปล่า

สุ. ถ้าพบความคลาดเคลื่อนที่ไหน ก็กรุณาบอกด้วย

ถ. ผมเพิ่งเริ่มอ่าน แต่อาจารย์อ่านมานานแล้ว

สุ. ก็พิจารณาในเหตุในผลไปเรื่อย ๆ

ถ. การที่พระไตรปิฎกมีอรรถกถาจารย์มาขยายความ อรรถกถาจารย์เมื่อประมาณ พ.ศ. ๙๐๐ ใช้นาม เริ่มมาขยายความในพระไตรปิฎก

สุ. ที่จริงก่อนนั้น คือ ตั้งแต่สมัยพระมหินทเถระไปแสดงธรรมเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ประเทศศรีลังกา แต่อรรถกถาในยุคนั้นจารึกไว้เป็นภาษาสิงหล และท่านพระพุทธโฆษาจารย์แปลกลับมาเป็นภาษามคธ ประมาณ พ.ศ. ๑๐๐๐ แต่ว่าอรรถกถามีก่อนนั้น

ถ. เท่าที่ทราบ พระพุทธองค์ให้พระธรรมและวินัยเป็นตัวแทนของพระองค์ ด้วยพระสัพพัญญุตญาณคงจะทราบว่า พระไตรปิฎกจะบริสุทธิตลอดไป



ส. อ่านไป และก็ดูสิ่งไหนที่ยังไม่ได้เหตุผล ก็ต้องพิจารณาต่อไป

ถ. พระอรหันต์ที่ท่านเป็นสุขวิปัสสกะ มีภาวะเป็นอย่างไร

ส. คือ ท่านเป็นผู้ที่ไม่ได้อบรมฌานสมาบัติมาก่อน เพราะฉะนั้น ท่านสามารถจะดับกิเลสได้โดยเจริญสติปัฏฐาน พิจารณาลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับตัวท่าน ซึ่งไม่ใช่ฌานสมาบัติ

ถ. ในปัจจุบันนี้มีผู้ที่อบรมจะเรียกฌานสมาบัติหรือเปล่า ที่ฝึกมโนมยทริอะไรแบบนี้

ส. ต้องดูว่าข้อปฏิบัติของเขาเริ่มอย่างไร ที่จะให้จิตเป็นกุศลมั่นคงขึ้น ถ้าให้ไปนั่งจ้องสิ่งหนึ่งสิ่งใดและบอกว่า นั่นคือเป็นฌานสมาบัติ ก็ไม่มีทางเป็นไปได้

ถ. ที่เข้าใจ การฝึกมโนมยทริ ฝึกแล้วไปดูนรก ไปดูสวรรค์ได้

ส. ใครไปได้

ถ. ผู้ที่ฝึกมา มาเล่า

ส. และจะรู้ได้อย่างไรว่า ไปได้

ถ. เขามาเล่าให้ฟัง สงสัยว่า บุคคลผู้นี้จะสมไปเรื่อย ๆ ในอนาคต ถ้าหากบุคคลนี้เป็นพระอรหันต์ วิชานี้ก็ติดตัวไปหรือ

ส. การได้รับฟังสิ่งหนึ่งสิ่งใดจากใคร ควรพิจารณาเหตุที่จะให้เกิดผลอย่างนั้นว่า เป็นเหตุที่ถูกต้องหรือเปล่า ถ้าเหตุไม่ถูกต้อง ผู้นั้นอาจจะเข้าใจว่าตนเองได้บรรลุผลที่ถูกต้อง แต่ความจริงไม่ใช่ เพราะผลที่ถูกต้อง ต้องขึ้นอยู่กับการปฏิบัติ เช่น ผู้นั้นจะต้องเห็นโทษของขณะที่เห็นแล้วหลงลืมสติและไม่รู้ว่าจิตสงบต่างกับจิตที่ไม่สงบอย่างไร ขณะที่ได้ยิน ขณะที่ได้กลิ่น ขณะที่ลิ้มรส ขณะที่กระทบสัมผัส เมื่อเห็นว่าการกุศลข้างเกิดรวดเร็วเหลือเกิน เห็นก็ไม่ว่าแล้ว มีความพอใจในสิ่งที่เห็นแล้ว เพราะฉะนั้น ทำอย่างไรจึงจะเป็นกุศล ก็ต้องโดยให้จิตสงบ

เมื่อระลึกถึงสิ่งที่ทำให้กุศลจิตเกิดแล้ว ก็ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ได้ลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส จนกว่าความสงบนั้นจะมั่นคงขึ้น ประกอบด้วยสัมปชัญญะ



และไม่ใช่ว่าเห็นผิด ๆ ถูก ๆ คลาด ๆ เคลื่อน ๆ แต่จะต้องมีสติสัมปชัญญะระลึก
ที่ลักษณะของอารมณ์ที่ทำให้จิตสงบที่มั่นคงแต่ละอารมณ์

ถ. พระอรหันต์ที่ท่านได้อธิวิริยิ์ แสดงว่าในอดีตท่านได้ฌานสมาบัติ

ส. ท่านที่ได้อธิวิริยิ์ ก็ต้องเรียนถามว่าสมัยไหน

ถ. สมัยพุทธกาล

ส. สมัยพุทธกาลนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง นั่นเป็นกาลสมบัติ ผู้ที่ได้สะสมบารมี
มามากพร้อมที่จะเป็นเอตทัคคะในทางต่าง ๆ พร้อมที่จะได้ทั้งฌานสมาบัติ และรู้แจ้ง
อริยสัจธรรม ต่างกับบุคคลในยุคนี้สมัยนี้มาก

ถ. พระโสดาบันไม่ไปสู่อบายภูมิ ส่วนบุคคลที่ถือศีล ๕ อย่างเคร่งครัด
ไม่ไปสู่อบายได้หรือเปล่า

ส. ผลของกุศलय่อมทำให้ปฏิสนธิในสุคติภูมิ แต่ตราบใดที่ยังไม่เป็น
พระโสดาบัน อกุศลกรรมที่ได้ทำแล้วยังมีโอกาสทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิได้ แต่ผู้ที่จะ
ไม่ปฏิสนธิในอบายภูมิ ต้องเป็นพระอริยบุคคล

ถ. อย่างท่านพระติสสะ ท่านเป็นพระ เป็นผู้มีศีล แต่เวลาใกล้จะตาย
ท่านหลงจิ๋ว จึ่งไปเกิดเป็นเดิน ซึ่งเป็นอบายภูมิ ใช่ไหม

ส. เป็นตัวอย่างหนึ่ง que แสดงให้เห็นว่า ตราบใดที่ยังไม่ใช่พระอริยบุคคล
ยังเกิดในอบายภูมิได้ แสดงให้เห็นความเป็นอนัตตา แม้ว่าจะเห็นประโยชน์ เห็น
คุณของพระธรรม แต่กำลังของอกุศลที่สะสมมากก็มีมาก

ทุกคนที่ได้ฟังพระธรรม บางครั้งอาจจะรู้สึกขี้เกียจ หรือว่าบางครั้งอาจจะรู้สึก
คลายความสนใจไป และมีความสนุกสนานในทางโลก ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา แต่ขอให้
ทราบว่า อย่าทิ้ง และไม่จำเป็นต้องเร่งรัดบังคับตัวเอง

เพราะฉะนั้น การมีศรัทธาเพิ่มขึ้นจะต้องอาศัยการไม่ขาดการฟัง ฟังไปเรื่อย ๆ
จะไปเที่ยวสนุกสนานอย่างไรก็ตาม แต่อย่าขาดการฟัง ถ้ามีเวลาว่างก็พิจารณา
พระธรรมด้วย และวันหนึ่งความสนใจและความศรัทธาก็จะมั่นคงขึ้น



ถ. การศึกษาธรรม เกิดความแข็ง เป็นไปได้จริง ๆ อย่างผมเองศึกษามาหลายปีแล้ว คือ ติดตามอาจารย์มาก็หลายปีแล้ว แม้อย่างนั้น บางทีจิตยังกระด้างแข็ง จะไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร แต่ระลึกได้ว่า การที่เราคิดอย่างนั้น เราไปคิดว่า ความคิดอย่างนั้นเป็นตัวเรา เมื่อระลึกได้แบบนี้ทำให้ความคิดที่แผลง ๆ ไปนั้น ระวังไปได้เหมือนกัน อย่างนี้จะป็นทางที่ถูกหรือเปล่า

สุ. เป็นปกติของชีวิต ซึ่งแต่ละคนจะเห็นได้ว่า เมื่อได้ศึกษาธรรม และเข้าใจธรรมว่า เป็นสิ่งที่ยากแสนยาก ละเอียดย และลึกซึ้ง และในชาติหนึ่งภพหนึ่งที่จะสะสมปัญญา รู้ลักษณะของสภาพธรรมต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไปจริง ๆ เมื่อรู้อย่างนี้ ก็เห็นใจคนอื่นที่เขาฟังและกับบอกว่า ยาก หรือไม่รู้ว่าชาตินี้จะไปได้มากน้อยเท่าไร แต่ถ้าเป็นผู้ที่หนักแน่นมั่นคงจริง ๆ เมื่อรู้ว่ายาก ก็ต้องพยายามไปเรื่อย ๆ โดยไม่ทิ้งพร้อมกันนั้นก็แล้วแต่เหตุปัจจัยว่า มีปัจจัยที่จะสนุกสนาน ไปเที่ยว ไปรื่นเริงกับเพื่อนฝูง ก็เป็นสิ่งที่ไม่ต้องบังคับ แต่กระนั้นสติปัฏฐานก็ยังระลึกได้

ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี่ เห็น ชั่วขณะเดียวจริง ๆ และกั้ดับ การเห็นเมื่อครูนี้นี้ ไม่กลับมาอีกเลยในสังสารวัฏฏ์ การได้ยิน การคิดนึก สุข ทุกข์ กุศล อกุศลใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ปัญญาสามารถแทงตลอดในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้ แต่ก่อนที่จะเป็นพระอรหันต์บุคคล แต่ละคนต้องอบรมเจริญสติปัฏฐานตามที่สะสมมาตามความเป็นจริง

สำหรับวันนี้ ขอกล่าวถึงเรื่องของทุกข์จริง ๆ ประการเดียวในวันหนึ่ง ๆ ซึ่งไม่มีใครหนีพ้นเลย ไม่ว่าคนที่ยังมีกิเลสอยู่ หรือว่าคนที่ดับกิเลสหมดแล้ว ทุกข์จริง ๆ ในสังสารวัฏฏ์ ได้แก่ ทุกขเวทนาเจตสิกที่เกิดกับกายวิญญาณที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกาย

เพราะฉะนั้น ถ้าพิจารณาว่า วันหนึ่ง ๆ ไม่ใช่ทุกข์จริงทางกายที่จะเจ็บปวดทรมาน แต่ว่าเป็นทุกข์อื่น ๆ ทั้งหมด ซึ่งไม่น่าที่จะเกิด แต่น่าจะบรรเทา หรือแก้ไขได้ ตราบใดที่กายยังไม่เป็นทุกข์



ถ้าวันนี้ใครเกิดความรู้สึกเป็นทุกข์ ให้พิจารณาว่าขณะนั้นเป็นทุกข์เวทนา กายวิญญูณหรือเปล่า ถ้าไม่ใช่ หมายความว่าในขณะนั้นเป็นทุกข์ใจ เป็นทุกข์เพราะ ความกังวล ความเป็นห่วงในเรื่องของลาภ ในเรื่องของยศ ในเรื่องของสรรเสริญ ในเรื่องของสุข ในเรื่องของทุกข์ ในเรื่องกิเลสต่าง ๆ เพราะว่าทางที่ได้รับผลของกรรม มี ๕ ทาง ทางตา ๑ ทางหู ๑ ทางจมูก ๑ ทางลิ้น ๑ ทางกาย ๑ ที่เป็นวิบากจิตที่รับ ผลของกรรมโดยการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส

ถ้าทางตาเห็นสิ่งที่น่าพอใจหรือไม่พอใจ และไม่หวั่นไหว จะช่วยทุกข์ ทางใจไปได้ประการหนึ่งแล้ว คือ ไม่จำเป็นต้องมีทุกข์นั้นเกิดเลย

ทางหูก็เช่นเดียวกัน เวลาได้ยินเสียงที่ไม่น่าพอใจ ถ้าใจไม่หวั่นไหว รู้ว่า สภาพได้ยินเกิดขึ้นตามเหตุตามปัจจัยชั่วขณะเดียวในสังสารวัฏฏ์ และการได้ยินนั้น จะไม่กลับมาอีกเลย ผ่านไปหมดแล้ว ก็จะไม่ยึดถือให้มีความทุกข์ความเดือดร้อน มากมาย

ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น เวทนาเจตสิกที่เกิดร่วมด้วย เป็นอุเบกขา เพราะฉะนั้น ทุกข์จริง ๆ ซึ่งทุกคนหนีไม่พ้นเลย คือ ทุกข์เวทนาที่เกิดกับ กายวิญญูณอกุศลวิบาก

วันนี้ทุกข์เวทนาอกุศลวิบากที่เกิดกับกายวิญญูณมีหรือเปล่า มีมากไหม หรือ เต็มไปด้วยทุกข์อื่นทั้งหมด

ฉะนั้น ทุกข์อื่นทั้งหมดก็ได้ เพราะว่าไม่ใช่ผลของกรรม แต่เกิดขึ้นเพราะ อกุศลจิต ถ้าพิจารณาโดยแยบคายจะทำให้ทุกข์นั้น ๆ เบาบางลงไป แต่สำหรับผู้ที่รับ ผลของกรรมทางกาย ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงได้เลย ไม่ว่าจะเป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า หรือบุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น





๑๔๙๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๒๙



อรรถกถา เอกนิบาตชาดก อปฺปนกวรรค อวิทุเรณิทาน มีข้อความ
ก่อนที่พระผู้มีพระภาคจะทรงตรัสรู้ ในครั้งที่พระองค์ทรงออกมหาภิเนษกรรม ทรง
ส่งนายฉันทะกลับไปทูลพระชนกพระชนนี และมำกัณฐกะก็ตายแล้ว

เมื่อพระโพธิสัตว์ทรงบรรพชาแล้วก็อยู่ในอนุปิยัมพวันตลอดสี่ปดาห์ ด้วย
ความสุขอันเกิดจากการบรรพชา ต่อจากนั้น เสด็จไปยังกรุงราชคฤห์ เสด็จเที่ยว
บิณฑบาตไปตามลำดับตรอก

ท่านที่เคยไปพระนครราชคฤห์ คงจะเกิดอนุสสติว่า ณ สถานที่นั้น เมื่อ
พระผู้มีพระภาคยังไม่ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ พระองค์เสด็จออก
มหาภิเนษกรรมแล้ว ได้เที่ยวบิณฑบาตไปตามลำดับตรอก

ผู้คนที่พระนครตื่นตื่นเมื่อได้เห็นพระรูปโฉมของพระโพธิสัตว์ แม้พระเจ้า
พิมพิสาร พระราชาแห่งแคว้นมคธก็ทรงอัศจรรย์พระทัย และทรงรับสั่งให้พวก
ราชบุรุษไปคอยพิจารณาดูว่า พระโพธิสัตว์ออกจากพระนครแล้วไปทางไหน ถ้า
เป็นเทวดาก็จะเหาะไป ถ้าเป็นนาคก็จะดำดินไป ถ้าเป็นมนุษย์ก็จะบริโภคอาหาร
ตามที่ได้

เมื่อพระมหาบุรุษทรงรวบรวมภัตเพียงพอแก่การบริโภคเพื่อให้ร่างกายเป็นไป
แล้ว ก็เสด็จออกจากพระนครทางประตูที่เสด็จเข้ามานั้นแหละ บ่ายพระพักตร์ไปทาง
ทิศตะวันออก ประทับนั่งที่ร่มเงาของปณฑวบรรพต เริ่มเพื่อเสวยพระกระยาหาร

ลำดับนั้นพระอานตะ ใส่ใหญ่ของพระองค์ ได้ถึงอาการจะออกมาทางพระโอษฐ์
พระองค์ทรงอึดอัดกังวลพระทัยด้วยอาหารอันปฏิกูล เพราะด้วยทั้งอัตภาพนั้น



พระองค์ไม่เคยเห็นอาหารเห็นปานนั้นแม้ด้วยพระเนตร จึงทรงโอวาทตนด้วยพระองค์เองอย่างนี้ว่า

ดูกร สิทธัตถะ เธอเกิดในสถานที่ที่มีโภชนะมีรสเลิศต่าง ๆ ด้วยโภชนะแห่งข้าวสาลีมีกลิ่นหอมซึ่งเก็บไว้ ๓ ปี ในตระกูลอันมีข้าวและน้ำหาได้ง่ายมาก ได้เห็นบรรพชิตผู้ทรงผ้าบังสุกุลรูปหนึ่งแล้วคิดว่า เมื่อไรหนอ แม้เราก็จักเป็นผู้เห็นปานนั้น เทียบวิณฑบาตบริโภค กาลนั้นจักมีไหมหนอสำหรับเรา จึงออกบวช บัดนี้เธอจะทำเช่นนั้นอย่างไร

ครั้นทรงโอวาทพระองค์อย่างนี้แล้ว ไม่ทรงมีอาการผิดแผก ทรงเสวยพระกระยาหาร เมื่อพวกราชบุรุษเห็นดังนั้น ได้ไปกราบทูลพระเจ้าพิมพิสารให้ทรงทราบ พระเจ้าพิมพิสารรีบเสด็จออกจากพระนครไปยังสำนักของพระโพธิสัตว์ ทรงเลื่อมใสเฉพาะพระอิริยาบถเท่านั้น จึงทรงมอบความเป็นใหญ่ให้แก่พระโพธิสัตว์

เมื่อพระโพธิสัตว์ตรัสว่า พระองค์ไม่ได้ทรงต้องการวัตถุภาคหรือกิเลสภาคทั้งหลาย ทรงปรารถนาพระสัมมาสัมโพธิญาณจึงออกบวช แม้ว่าพระเจ้าพิมพิสารจะทรงอ่อนน้อมเป็นอเนกประการ พระโพธิสัตว์ก็ไม่ได้ทรงรับ พระเจ้าพิมพิสารจึงตรัสว่า เมื่อพระโพธิสัตว์ตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ขอทรงโปรดเสด็จมายังแคว้นของพระองค์ก่อน

นี่คือชีวิตประจำวัน ซึ่งทุกคนจะต้องมีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้โผฏฐัพพะ และถ้าไม่เป็นทางกายจริง ๆ ไม่ใช่ทุกขเวทนา แต่เป็นความทุกข์ซึ่งเกิดเพราะกิเลส อย่างบางคนรับประทานยากจริง ๆ เลือกมาก ก็ควรจะเห็นว่า แม้พระผู้มีพระภาคก่อนที่จะทรงตรัสรู้ และเทียบวิณฑบาตตามลำดับตรอก ไม่เคยเห็นอาหารเห็นปานนั้นแม้ด้วยพระเนตร จึงยากเหลือเกินที่จะมีพระทัยสมาธิในการที่จะไม่เดือดร้อน เพราะฉะนั้น เวลาที่ใครมีอาหารไม่ประณีต และมีอนุสสติระลึกถึงโอวาทที่พระผู้มีพระภาคทรงโอวาทพระองค์เอง ก็จะทำให้ละคลายความรังเกียจ หรือความไม่สบายใจในขณะที่ได้บริโภคอาหารที่ไม่ประณีตนั้น แต่ก็เป็นไปได้เพียงชั่วคราวครั้งชั่วคราว จนกว่าจะอบรมเจริญปัญญาสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้จริง ๆ และดับกิเลสได้ตามลำดับขั้น ซึ่งต้องเริ่มด้วยการพิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็น



ในวันหนึ่ง ๆ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพื่อให้เป็นกุศลยิ่งขึ้น

เรื่องของอกุศลในวันหนึ่ง ๆ เช่นเดียวกับเรื่องของกุศล คือ เป็นเรื่องทีละเล็กละน้อย และแต่ละท่านก็ไม่ได้เห็นการสะสมของอกุศลแต่ละขณะทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจว่า ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นและสะสมปรุงแต่งทำให้มีอกุศลจิตที่วิจิตร ทำให้เกิดการกระทำทางกาย ทางวาจาที่ต่างกันไปในวันหนึ่ง ๆ มากสักแค่ไหน แต่พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้โดยละเอียด ทรงชี้ให้เห็นถึงอกุศล ซึ่งในขณะที่จิตเป็นอกุศลจะมีการกระทำทางกายและวาจาอย่างไรบ้าง ที่ต่างกับขณะที่เป็นกุศล

ถ้าท่านผู้ฟังไม่ได้ศึกษาพระธรรมโดยละเอียด และไม่เห็นคุณประโยชน์ของพระธรรมส่วนละเอียด อาจจะคิดว่าไม่เป็นประโยชน์ เพราะดูเหมือนรู้แล้วว่า อกุศลมีเท่าไรและมีอะไรบ้าง แต่เวลาที่อกุศลจิตเกิดขึ้นจริง ๆ รู้ไหม นี่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

ถ้าจะพิจารณาตัวเอง บางท่านอาจจะเริ่มพิจารณาและคิดว่า เริ่มรู้จักตัวเองขึ้นบ้างแล้ว แต่ยังไม่ละเอียด ยังไม่ถึงถ้วน และวันไหนที่สติจะเกิดระลึกได้ และเริ่มศึกษาลักษณะของสภาพธรรมจนกระทั่งปัญญาค่อย ๆ สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพิ่มขึ้น

นี่คือความจริงของการสะสมอย่างละเอียดของทางฝ่ายอกุศล ซึ่งการสะสมอย่างละเอียดของทางฝ่ายกุศลก็ต้องเช่นเดียวกัน คือ ต้องเป็นผู้ที่พิจารณาตัวเองจริง ๆ ให้ตรง และขัดเกลาอกุศลเท่าที่สติในขณะนั้นสามารถเกิดและระลึกได้

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงเมื่อครั้งที่พระผู้มีพระภาคเสด็จออกบิณฑบาตในครั้งที่ยังเป็นพระโพธิสัตว์ และเที่ยวไปตามลำดับตรอก ได้อาหารซึ่งพระองค์ไม่เคยแม้แต่ที่จะเห็น แต่การสะสมกุศลในอดีตมาแล้วทำให้พิจารณาได้ถูกต้อง ทำให้ทรงเตือนพระองค์เอง ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ ขณะที่ทุกท่านรับประทานอาหาร จะมีกุศลในอดีตที่สะสมมาอย่างละเอียดทำให้ระลึกได้และเตือนตัวเองบ้างไหม เพราะว่าทุกข์กายซึ่งเป็น ทุกขสหนคตัง กายวิญญูณัง เป็นอเหตุกจิตดวงหนึ่งที่เป็นอกุศลวิบาก ใน



วันหนึ่ง ๆ เกิดน้อยกว่าทุกขใจ สังเกตได้ ทุกขณะ แม้แต่ในขณะที่กำลังบริโภคอาหาร ถ้าฟันไม่ขบลิ้น จะมีทุกขกายวิญญานใหม่ ก็ไม่มี แต่เวลาเห็นอาหารและรู้สึกว่ามีไม่มีความน่าอร่อยทั้งในสีและในกลิ่น หรือในเสียงที่กำลังปรากฏ คือ ในขณะที่กำลังบริโภคอาหารก็อาจจะมีเสียงเกิดขึ้น ซึ่งเป็นเสียงที่ไม่น่าพอใจ ก็พิจารณาให้ละเอียดลงไปว่า ทุกขใจเกิดมากกว่าทุกขกาย

เวลาที่ทุกขกายเกิดจะรู้สึกว่ายากที่จะทน เจ็บ ปวด คัน เมื่อย และถ้าเป็นโรคที่ร้ายแรง ทุกขกายนั้นก็เพิ่มมาก แต่แม้กระนั้นก็ไม่ใช่ว่ากิเลสจะหมด ทั้ง ๆ ที่เห็นว่าเมื่อยังมีกายอยู่ มีการเกิดขึ้น ก็ไม่มีทางที่จะพ้นจากทุกขกายได้เลย ถึงแม้จะเกิดในสวรรค์ซึ่งเป็นผลของกุศลกรรม เมื่อยังไม่เป็นพระอรหันต์คือ พระโสดาบัน ก็ต้องกลับมาสู่ความเป็นอย่างนี้อีก ยังไม่บรรลุคุณธรรมเป็น พระอรหันต์และปรินิพพานตราบได้ ทุกขกายก็ยังหมดไม่ได้

แต่ทุกขกายเมื่อเทียบกับทุกขของใจ หรือทุกขของกิเลส ในวันหนึ่ง ๆ ทุกขใจ ก็มากกว่าทุกขกาย และการที่ทุกขกายซึ่งทุกคนกลัวจริง ๆ กลัวเจ็บ กลัวโรคภัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ก็ไม่สามารถที่จะดับหมดสิ้นได้ตราบได้ที่ทุกขใจ คือ กิเลสยังไม่ดับ ถึงแม้ว่าจะเกิดอีกก็ชาติในนรก หรือเกิดเป็นมนุษย์มีทุกขกายมากมาย ก็ยังไม่สามารถดับทุกขกายนั้นได้ จนกว่าจะดับทุกขใจได้

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ในวันหนึ่ง ๆ ทุกขใจไม่ได้เกิดขึ้นเพราะการกระทบสัมผัสกับสิ่งที่เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ดิ่ง ไหวที่ไม่สบายเท่านั้น แต่ทุกขที่เกิดขึ้นเพราะเรื่องราวและบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับลาภ ยศ สรรเสริญ นินทาก็มีมาก และถึงแม้ว่าในขณะนั้นจะไม่ใช้ทุกขใจในเรื่องราวและบุคคลต่าง ๆ ไม่เกี่ยวกับลาภ ยศ สรรเสริญ สุข แต่ก็ยังมีทุกขใจในขณะที่กำลังบริโภคอาหาร หรือในขณะที่ทำกิจการงาน หรือแม้แต่ในขณะที่กำลังสนุกสนานเพลิดเพลิน เวลารับประทานอาหารอร่อยรู้สึกเพลิดเพลินสักครู่เดียว พริกเม็ดหนึ่งก็ทำให้เกิดความทุกขได้แล้ว ฉะนั้น ไม่ใช่ว่าทุกขจะเกิดจากบุคคลอื่น หรือเรื่องราวที่เกี่ยวกับลาภ ยศ สรรเสริญ นินทาเท่านั้น แต่แม้ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ๆ เลย ทุกขก็ยังเกิดอยู่เสมอเป็นประจำ ทั้งทุกขกายบ้าง และทุกขใจบ้าง



สำหรับผู้ที่จะเลียดจริง ๆ ที่ต้องการดับกิเลสเป็นสมุจเฉท จะต้องศึกษาธรรมที่เกิดกับตนโดยละเอียดจริง ๆ จึงจะเห็นการสะสมอย่างละเอียดของอกุศลและกุศล

อย่างการสนใจธรรม เริ่มฟังธรรม เริ่มศึกษา เริ่มพิจารณาโดยละเอียด อาจจะเห็นว่าวันนั้นสติปัฏฐานไม่ได้เกิด แต่มีความเข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเพิ่มขึ้น และถ้าฟังทุกวัน พิจารณาละเอียด ๆ จะเห็นได้ว่า สติปัฏฐานเริ่มเกิดแล้ว และถึงแม้ว่าขณะที่สติปัฏฐานเริ่มเกิด ยังไม่มีความเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรม แต่การฟังและการพิจารณาละเอียด ๆ เนือง ๆ ย่อมเป็นปัจจัยให้เริ่มโน้มไปที่จะศึกษา ลักษณะของสภาพธรรมนั้นทีละเล็กทีละน้อย และการผสมผสานของกุศลทั้งหลายที่ได้กระทำ ย่อมเป็นสังขารชั้นปฐมเหตุทำให้เกิดเมื่อสติระลึกรู้ ปัญญาเริ่มพิจารณา สภาพธรรมได้ตรงถูกต้อง ปัญญาจึงค่อย ๆ เจริญขึ้น

แต่ทางฝ่ายอกุศลก็มีมาก ประมาทไม่ได้เลย เพราะว่าสำหรับรูปธรรม เช่น การเพาะปลูกต้นมะม่วงหวาน เวลาที่ปลูกใกล้ชิดกับต้นสะเดาขม ยังทำให้รสของมะม่วงนั้นเปลี่ยนไปได้ทีละเล็กทีละน้อย ซึ่งไม่มีใครสังเกตเห็นเลย ทุกคนอาจจะเชื่อมั่นว่าเมื่อเป็นมะม่วงหวาน มีเชื้อของรสหวาน ก็ต้องเป็นรสหวานตลอดเวลา แต่อาศัยการเสพ การคุ้นเคย สิ่งแวดล้อม การสะสมทีละเล็กทีละน้อย ทำให้รสของมะม่วงเปลี่ยนไปได้ฉันใด คนที่จะอบรมเจริญปัญญาเพื่อดับกิเลส ถ้ามีการคบหาสมาคม หรือมีความประมาทในอกุศล อาจจะรู้สึกว่าการพิจารณาธรรมเริ่มไม่ตรง มีความโน้มเอียงไปสู่ทางผิดโดยไม่รู้สึกตัวเลย เพราะการโน้มเอียงไปสู่ความเห็นผิดไม่ปรากฏในชาตินั้นก็ได้ คือ การคบหาสมาคมแต่ละชาติ ๆ มีโอกาสเป็นสังขารชั้นปฐมเหตุให้ความโน้มเอียงไปในความเห็นผิดปรากฏขึ้นในชาติหนึ่งชาติใดซึ่งไม่ใช่ในปัจจุบันชาตินี้ก็ได้

เพราะฉะนั้น ไม่ควรประมาทในเรื่องของอกุศล และจะเห็นได้ว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ย่อมเป็นประโยชน์ในทุกทางที่จะให้ท่านได้พิจารณาธรรมโดยละเอียดจริง ๆ เพราะถ้าต้องการเจริญปัญญา เจริญกุศล ต้องไม่ประมาทที่จะรู้จัก อกุศลของตนเองด้วย มิฉะนั้นแล้ว คงไม่ต้องมีทั้งอธิษฐานบารมีและสังกตบารมี



อธิษฐานบารมี คือ ความตั้งใจมั่นที่จะอบรมเจริญกุศลเพื่อดับกิเลส เพราะเห็นโทษของอกุศล ถ้ายังไม่รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง คิดว่าตัวเองดีแล้ว หรือดีกว่าคนอื่นหลายคน จะมีความพอใจในความคิดของตนเอง ทั้ง ๆ ที่ความไม่ดีมีมาก ไม่ว่าจะบริโภคอาหาร จะกำลังสนุกสนาน จะกำลังทำกิจการงานต่าง ๆ ก็เต็มไปด้วยอกุศลในขณะที่กุศลไม่เกิด เพราะฉะนั้น ถ้าไม่รู้จักตัวเองตามความเป็นจริง คิดว่าเป็นผู้ที่ดีแล้ว ก็จะไม่เจริญกุศล และไม่รู้ตัวด้วยว่า อกุศลกำลังชักจูงทำให้โน้มเอียงขึ้นทุกที

สำหรับผู้ที่มีอธิษฐานบารมี คือ ความตั้งใจมั่นที่จะอบรมเจริญปัญญา ศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อดับกิเลสเป็นสมุจเฉท และยังต้องมีสัจจบารมี คือ การเป็นผู้จริงเป็นผู้ตรงต่อความตั้งใจมั่นนั้น มิฉะนั้นแล้ว ตั้งใจว่าจะศึกษา ตั้งใจที่จะทำกุศล แต่ถ้าไม่มีสัจจบารมี ย่อมหวั่นไหวและพ่ายแพ้ต่ออกุศล เพราะว่าวันหลังก็ได้ หรือเมื่อไรก็ได้ ก็จะเป็นผู้ที่ห่างไกลจากการเจริญกุศลที่จะดับกิเลส

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้จริง ๆ ว่า การรู้จักตัวเองและอบรมเจริญกุศลต้องเป็นสิ่งที่ละเอียด และเป็นเรื่องที่ไม่ประมาท

ขุททกนิกาย เอกนิบาตชาดก กรุงควรรค อรรถกถา มหิฬามุขชาดก
มีข้อความที่กล่าวถึงการโน้มเอียงไปตามสิ่งแวดล้อม ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดง ย่อมไม่รู้ว่า การกระทำสิ่งใดควรและไม่ควร และจะเป็นเหตุให้ค่อย ๆ โน้มเอียงไปในทางอกุศลอย่างไรบ้าง

ข้อความมีว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ในพระวิหารเวฬุวัน ทรงปรารภท่านพระเทวทัต จึงตรัสพระธรรมเทศนา มีคำเริ่มต้นว่า ไปราณโจรान วโจ นิสสัมมะดังนี้

เรื่องมีว่า เมื่อท่านพระเทวทัตทำให้อาตมคติธรรมเสื่อมเสียแล้ว ยังลากสักการะให้เกิดขึ้น อาตมคติธรรมได้สร้างวิหารที่ตำบลคยาสิสะเพื่อท่านพระเทวทัต แล้วได้ถวายโภชนะข้าวสาละมีกลิ่นหอม ซึ่งเก็บไว้ ๓ ปี วันละ ๕๐๐ สำหรับ โดยรสเลิศ



ต่าง ๆ เพราะอาศัยลาภสักการะ บริวารของท่านพระเทวทัตจึงเพิ่มขึ้น ท่านพระเทวทัตพร้อมทั้งบริวารก็อยู่ในวิหารนั้นแหละ

จะเห็นได้ว่า ท่านพระเทวทัตเป็นฝ่ายตรงข้ามกับพระผู้มีพระภาค แม้ว่าท่านพระเทวทัตเองจะรู้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่การสะสมอกุศลในอิตติชาติของท่านพระเทวทัต ค่อย ๆ ผสมผสานทำให้มีความรู้สึกที่เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับพระผู้มีพระภาค แม้ว่าพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นเป็นธรรมที่ทรงแสดงด้วยพระมหากรุณาเกื้อกูลต่อสัตว์โลกโดยละเอียด แต่ท่านพระเทวทัตก็ยังคิดว่า ท่านเองเทียมเท่าพระผู้มีพระภาคได้

นี่เป็นอันตรายซึ่งมองไม่เห็นเลยว่า การสะสมทีละเล็กทีละน้อย ในที่สุดก็ทำให้สามารถมีความคิดอย่างนั้นได้





๑๔๙๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙



สมัยนั้น มีสหาย ๒ คนผู้เป็นชาวเมืองราชคฤห์ ในสหาย ๒ คนนั้น คนหนึ่ง
บวชในสำนักของพระผู้มีพระภาค คนหนึ่งบวชในสำนักของท่านพระเทวทัต

มีเหตุปัจจัยที่ต่างกัน

สหายทั้งสองนั้นย่อมพบปะกันเสมอ อยู่มาวันหนึ่งภิกษุผู้เป็นศิษย์ของท่าน
พระเทวทัตก็กล่าวกะภิกษุสหายว่า

ผู้มีอายุ ท่านจะเที่ยวบิณฑบาตมีเหงื่อไหลอยู่ทุกวัน ๆ ทำไม ท่านนั่งในวิหารที่
ตำบลคยาสีสะเท่านั้น จะได้บริโภคโภชนะดีด้วยรสเลิศต่าง ๆ ข้าวปายาสเห็นปานนี้
ไม่มีในวิหารนี้ ท่านจะมัวเสวยทุกขอยู่ทำไม ประโยชน์อะไรแก่ท่าน การมายัง
คยาสีสะแต่เช้าตรู่แล้วดื่มข้าวยาคุพร่วมด้วยแกงอ่อม เคี้ยวของควรเคี้ยว ๑๘ ชนิด
แล้วบริโภคโภชนะดีด้วยรสเลิศต่าง ๆ ไม่ควรหรือ

เพียงเท่านี้ท่านผู้ฟังอาจจะไม่เห็นโทษ แต่พระผู้มีพระภาคทรงเห็นโทษแม้เพียง
เล็กน้อยต่อการที่ภิกษุซึ่งบวชในสำนักของพระผู้มีพระภาคจะไปฉันอาหารในสำนักของ
ท่านพระเทวทัต และการชักชวนของศิษย์ของท่านพระเทวทัตจะเห็นความโน้มเอียงผิด
ที่เริ่มเกิด ซึ่งเป็นความคิดที่เห็นว่า การประพฤตินั้นนั้น คือ การไม่บิณฑบาต
เป็นการสมควร เพราะฉะนั้น เป็นความเห็นที่ผิดจากความประพฤตินั้นสมควรของ
สมณวิสัย

ถ้าไม่พิจารณาโดยละเอียด เพียงเล็กน้อย ๆ เท่านั้น จะไม่รู้ว่าเป็นการสะสม
ของกิเลสต่อไปอีกทุก ๆ ขณะ ซึ่งจะทำให้ไกลจากการรู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะว่าขาด
การพิจารณาให้ตรงกับเหตุและผลจริง ๆ แม้แต่ในเรื่องที่คิดว่า เป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย

ภิกษุสหายนั้นถูกพูดบ่อย ๆ เข้า ก็เป็นผู้ประสงค์จะไป



ที่แรกยังไม่ไป แต่ถูกชวนเข้าบ่อย ๆ ในที่สุดก็ไป

จำเดิมแต่นั้นจึงไปยังคยาสี่สะ บริโภคแล้วมายังพระเวฬุวันต่อเมื่อเวลาสาย ภิกษุฉันไม่อาจปกปิดไว้ได้ตลอดไป ไม่ช้านักข่าวก็ปรากฏว่า ภิกษุฉันไปคยาสี่สะ บริโภคภัตที่เขากุฎฐากท่านพระเทวทัต

ลำดับนั้น สหายทั้งหลายพากันถามภิกษุนั้นว่า

ผู้มีอายุ ได้ยินว่า ท่านบริโภคภัตที่เขากุฎฐากท่านพระเทวทัตจริงหรือ
ภิกษุนั้นกล่าวว่า ใครกล่าวอย่างนั้น

สหายเหล่านั้นกล่าวว่า คนโน้น และคนโน้นกล่าว

ภิกษุนั้นกล่าวว่า ผู้มีอายุทั้งหลาย ผมไปยังคยาสี่สะบริโภคจริง แต่ท่านพระเทวทัตไม่ได้ให้ภัตแก่ผม คนอื่น ๆ ให้

เป็นการคิดที่ไม่ถูกต้อง เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ คิดว่า เมื่อไม่รับจากท่านพระเทวทัตโดยตรง รับจากคนอื่นก็เป็นการสมควร แต่ขอให้เห็นโทษภัยแม้แต่การไปสู่นักของท่านพระเทวทัตเพียงเพื่อบริโภคภัตอาหาร ซึ่งภิกษุรูปนั้นไม่เห็นว่าเป็นโทษ เพราะฉะนั้น เมื่อไม่เป็นผู้พิจารณาธรรมให้เที่ยงตรงจริง ๆ การอบรมเจริญปัญญาให้ตรงจริง ๆ ก็เป็นการยาก

ภิกษุผู้สหายกล่าวว่า

ผู้มีอายุ ท่านพระเทวทัตเป็นเลี้ยนหนามต่อพระพุทธเจ้า เป็นผู้ทุศีล ยังพระเจ้าอชาตศัตรูให้เลื่อมใส แล้วยังลามกสักการะให้เกิดแก่ตนโดยไม่ชอบธรรม ท่านบวชในศาสนาอันเป็นเครื่องนำออกจากทุกข์เห็นปานนี้ แล้วบริโภคโภชนะอันเกิดขึ้นแก่ท่านพระเทวทัตโดยไม่ชอบธรรมเลย มาเถอะ เราทั้งหลายจักนำท่านไปยังสำนักพระศาสดา

แล้วพาภิกษุนั้นมายังโรงธรรมสภา

ไม่ทราบว่าเป็นแต่ละภพแต่ละชาติ แต่ละท่านจะมีการพิจารณาภายในใจว่า วาจาของตนเองและของบุคคลอื่นละเอียดลึกซึ้งแค่ไหน เพราะว่าเรื่องของจิตใจเป็นเรื่องที่ลึกมาก ถ้าไม่มีการกระทำทางกายหรือวาจาแม้เพียงเล็ก ๆ น้อย ๆ ออกมา ก็ยากที่จะ



สังเกตได้ว่า ใครเป็นผู้ที่นอบน้อมบูชาพระผู้มีพระภาคอย่างจริงใจ เพราะในขณะนั้นมีพระภิกษุเป็นอันมาก แม้ท่านพระเทวทัตด้วย เพราะฉะนั้น ถ้าไม่สังเกตจากกาย วาจาให้ลึกลงไปจริง ๆ ย่อมไม่สามารถจะรู้ได้

เมื่อพระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรภิกษุนั้น ก็ได้ตรัสถามว่า
ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอพาภิกษุนี้ผู้ไม่ปรารภณา มาแล้วหรือ

ไม่ปรารภณาในที่นี้ ลึกลงไป คือ ไม่ปรารภณาเป็นผู้ตรงต่อกุศลธรรมที่จะ
ประพฤติปฏิบัติธรรมให้ถูกต้อง

ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า

พระเจ้าข้า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุนี้บวชในสำนักของพระองค์ แล้ว
บริโภคโภชนะอันเกิดขึ้นแก่ท่านพระเทวทัตโดยไม่ชอบธรรม

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ ได้ยินว่า เธอบริโภคโภชนะอันเกิดแก่พระเทวทัตโดยไม่ชอบธรรม
จริงหรือ

ภิกษุนั้นกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ท่านพระเทวทัตไม่ได้ให้ภัตแก่ข้าพระองค์ คนอื่น ๆ
ให้แก่ข้าพระองค์ ข้าพระองค์จึงบริโภคภัตนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ภิกษุ เธออย่ากระทำการหลีกเลียงในเรื่องนี้ พระเทวทัตเป็นผู้ไม่มีอาจระ
เป็นผู้ทุศีล เธอบวชในศาสนาแล้วคบหาศาสนาของเราอยู่นั้นแล ยังบริโภคภัตของ
พระเทวทัตได้อย่างไรเล่า เธอมีปกติคบหาอยู่แม้เป็นนิตยกาล ก็ยังคบหาพวกคนที่
เห็นแล้ว ๆ

คือ เห็นแล้วว่า เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับพระผู้มีพระภาค

เมื่อพระองค์ตรัสอย่างนี้แล้ว ได้กล่าวถึงการสะสมในอดีตชาติของภิกษุนั้น
เพราะฉะนั้น น่าจะพิจารณาสังเกตชีวิตของแต่ละบุคคลในแต่ละชาติจริง ๆ
โดยละเอียด และเป็นผู้ต้องตรงต่อกุศลธรรม



การเป็นผู้มีอธิษฐานบารมี คือ ความตั้งใจมั่นในการเจริญกุศลเพื่อดับกิเลส
ต้องมีสัจจบารมี คือ ความเป็นผู้ที่ตรงและจริงต่อความตั้งใจนั้นด้วย

ขอกล่าวถึงข้อความใน **ขุททกนิกาย เอกนิบาตชาดก อิตถีวรรค
อรรณกถา วิสวันตชาดกที่ ๙** เป็นเรื่องของท่านพระสารีบุตร ที่แสดงความเป็นผู้ตรง
ต่อความตั้งใจคือสัจจะของท่าน อันเนื่องมาจากความสลดใจของท่านเกี่ยวกับอาหาร

ข้อความมีว่า

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภท่าน
พระสารีบุตร ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มต้นว่า อิธัตถุ ตัง วิสัง วันตัง ดังนี้

ได้ยินว่า ในคราวที่ท่านพระสารีบุตรเฆาะขบฉันของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้ง พวก
มนุษย์พากันนำของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้งเป็นจำนวนมากมาสู่วิหารเพื่อถวายแก่พระสงฆ์
ของที่เหลือจากที่ภิกษุสงฆ์รับเอาไว้มาก แต่พวกมนุษย์พากันพูดว่า พระคุณเจ้า
ทั้งหลายโปรดรับไว้ เพื่อภิกษุที่ไปในบ้านด้วยเถิด

คือ ภิกษุบางรูปไม่อยู่ในที่นั้น ท่านออกไปสู่บ้านเพื่อบิณฑบาตบ้าง

ขณะนั้น ภิกษุหนุ่มซึ่งเป็นสัททริวาริกของท่านพระสารีบุตรไปในบ้าน พวก
ภิกษุก็รับส่วนของเธอไว้ แต่ว่าเมื่อภิกษุนั้นยังไม่กลับ และเป็นเวลาสายมากแล้ว
ภิกษุทั้งหลายก็ถวายของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้งนั้นแด่ท่านพระสารีบุตร เมื่อท่าน
พระสารีบุตรฉันแล้ว ภิกษุหนุ่มรูปนั้นจึงได้ไปถึง

ครั้งนั้น ท่านพระสารีบุตรได้กล่าวกะภิกษุรูปนั้นว่า

ผู้มีอายุ ฉันบริโภคของเคี้ยวที่เก็บไว้เพื่อเธอหมดแล้ว

ภิกษุนั้นกล่าวว่า

ข้าแต่พระคุณเจ้า ธรรมดาของอร่อย ใครจะไม่ชอบเล่า ขอรับ

ความสลดใจเกิดขึ้นแก่พระมหาเถระเจ้า ท่านจึงอธิษฐานไว้ว่า ตั้งแต่บัดนี้ไป
จักไม่ฉันของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้ง



ถ้าท่านผู้ฟังพิจารณาเหตุการณ์ในครั้งนั้น ถ้าท่านเป็นภิกษุรูปนั้นท่านจะรู้สึกอย่างไร และจะกล่าวคำอย่างนั้นกับท่านพระสารีบุตรไหม หรือท่านจะรู้สึกอย่างไร แม้ท่านไม่ใช่ภิกษุรูปนั้น แต่ได้ยินภิกษุรูปนั้นกล่าวกับท่านพระสารีบุตรอย่างนั้น ซึ่งแสดงถึงสภาพของจิตที่ขาดความเคารพ เป็นจิตที่ประกอบด้วยอกุศลธรรม จึงสามารถกล่าวคำอย่างนั้นต่อท่านพระสารีบุตรได้ และเมื่อท่านพระสารีบุตรได้ยิน ท่านก็รู้ซึ่งถึงสภาพของอกุศลจิตของคนทีกล่าวคำอย่างนั้น ทำให้ท่านเกิดความสลดใจ และไม่ยากให้บุคคลที่ยังมีกิเลสมากอย่างนั้นเกิดอกุศลต่อ ๆ ไปอีก ด้วยเหตุนี้ ท่านจึงอธิษฐานไม่ฉันของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้ง

ข้าว่า ตั้งแต่บัดนั้น ท่านพระสารีบุตรเถระเจ้าไม่เคยฉันอาหารที่ชื่อว่า ของเคี้ยวทำด้วยแป้งเลย ความที่ท่านไม่ฉันของเคี้ยวทำด้วยแป้งเกิดแพร่หลายไปในหมู่ภิกษุ ภิกษุทั้งหลายนั่งในธรรมสภาพูดกันถึงเรื่องนั้น

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จมาตรัสถามว่า

ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอประชุมสนทนากันด้วยเรื่องอะไรเล่า

เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้ทรงทราบแล้ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สารีบุตรแม้จะเสียชีวิต ก็ไม่ยอมรับสิ่งที่ตนทิ้งเสียครั้งหนึ่ง อีกที่เคี้ยว

แล้วได้ตรัสเรื่องในอดีตชาติของท่านพระสารีบุตร

ท่านได้สะสมที่จะเป็นผู้มีสังขารมี ตรงกับความตั้งใจมั่นของท่าน

เพราะฉะนั้น การรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ใช่เรื่องง่าย ถ้าพิจารณาโดยรอบคอบ จริง ๆ กับผู้ที่สามารถพิจารณาเห็นว่าตนเองมีอกุศลมากเท่าไร จะทำให้ไม่ประมาทจริง ๆ เพราะว่าเพียงประมาทนิดเดียว การพิจารณาสภาพธรรมไม่ตรงตามเหตุและผล จะเป็นเหตุให้ห่างไกลต่อการเป็นผู้ตรงต่อข้อปฏิบัติที่ถูกต้องในการที่จะขัดเกลาจิตใจ

ในคราวก่อน ได้กล่าวถึงเรื่องการอุทิศส่วนกุศล ซึ่งได้กล่าวว่า กุศลทุกประเภท ที่ทุกท่านกระทำแล้ว สามารถอุทิศให้บุคคลอื่นอนุโมทนาได้ ไม่ว่าจะเป็นกุศลที่เป็นไป



ในทาน หรือในศีล ในการฟังธรรม และการแสดงธรรม ซึ่งมีท่านผู้ฟังได้ไปขอให้ดิฉัน อุทิศส่วนกุศลในการแสดงธรรมให้ท่านอนุโมทนา

ที่จริงแล้ว ตามปกติดิฉันก็ได้อุทิศส่วนกุศลในการแสดงธรรม เวลาที่กล่าวบูชา คุณพระรัตนตรัยหลังจากการบรรยาย และสำหรับท่านผู้ฟังเอง ก็ควรอุทิศส่วนกุศล ในการฟังธรรมของท่านให้ผู้อื่นอนุโมทนาด้วย

ท่านที่ได้ไปขอให้ดิฉันอุทิศส่วนกุศลในการแสดงธรรมให้ท่านอนุโมทนา ท่านได้อ่านจาก **พระธัมมปัทฏกถา อรรถกถา ตัณหาวรรควรรณา เรื่องท้าวสักกะ-เทวราช** ซึ่งมีข้อความว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน ทรงปรารภ ท้าวสักกะเทวราช ตรัสพระธรรมเทศนานี้ว่า สัพพทานัง เป็นต้น

เรื่องมีว่า ในสมัยหนึ่ง เทวดาในดาวดึงส์เทวโลกประชุมกันแล้ว ตั้งปัญหาขึ้น ๔ ข้อว่า บรรดาทานทั้งหลาย ทานชนิดไหนหนอแลบัณฑิตกล่าวว่าเยี่ยม บรรดา รสทั้งหลาย รสชนิดไหนบัณฑิตกล่าวว่ายอดเยี่ยม บรรดาความยินดีทั้งหลาย ความยินดี ชนิดไหนบัณฑิตกล่าวว่าเลิศ ความสิ้นไปแห่งตัณหาแล บัณฑิตกล่าวว่าประเสริฐที่สุด เพราะเหตุไร

ทุกท่านทำทาน ควรที่จะได้รู้ว่า ทานชนิดไหนบัณฑิตกล่าวว่าเยี่ยม ทุกท่าน บริโภครส ก็จะได้รู้ว่ารสชนิดไหนบัณฑิตกล่าวว่ายอดเยี่ยม ทุกท่านมีความยินดี วันหนึ่ง ๆ ยินดีดีใจในแต่ละเรื่อง ทางตาบ้าง หูบ้าง จมูกบ้าง ลิ้นบ้าง กายบ้าง ใจบ้าง แต่ใน บรรดาความยินดีทั้งหลาย ความยินดีชนิดไหนบัณฑิตกล่าวว่าเลิศ ความสิ้นไป แห่งตัณหาแล บัณฑิตกล่าวว่าประเสริฐที่สุดเพราะเหตุไร

ทุกคนไม่อยากจะหมดโลกะ แต่ ความสิ้นไปแห่งตัณหาแล บัณฑิตกล่าวว่า ประเสริฐที่สุด

ทุกท่านยังต้องการมีโลกะ แต่ควรรู้ว่า ถ้าหมดโลกะได้ประเสริฐที่สุด แม้ว่า ขณะนี้ยังไม่หมด แต่ขอให้รู้ความจริงว่า ถ้าหมดได้ประเสริฐที่สุด



เพราะฉะนั้น ต้องอาศัยการเห็นโทษของโลกะ และเห็นประโยชน์ของธรรมที่ดับโลกะ จนกว่าจะอบรมเจริญปัญญาสามารถดับโลกะได้จริง ๆ

เมื่อเทวดาในชั้นดาวดึงส์ทั้งหลายไม่อาจวินิจฉัยปัญหานี้ได้ ก็ได้ประชุมกันแล้วได้ไปสำนักของท้าวจาตุมหาราชิกาทั้ง ๔ ท้าวจาตุมหาราชิกาทั้ง ๔ ก็ได้ให้เทวดาไปทูลถามท้าวสักกะ เพราะว่าท่านเองไม่สามารถอธิบายอรรถของปัญหาธรรม ๔ ข้อนั้น

ท้าวสักกะทรงทราบว่า ปัญหานี้คนอื่นย่อมไม่รู้เนื้อความ เพราะเป็นวิสัยของพระผู้มีพระภาค จึงพาเทวดาเหล่านั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ พระวิหารเชตวัน ในเวลากลางคืน และได้กราบทูลถามปัญหานั้นต่อพระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดีละ มหาบพิตร ตถาคตบำเพ็ญบารมี ๓๐ ทัศ บริจาคมหาบริจาค ๕ คือ บริจาคอวัยวะ ๑ บริจาคทรัพย์ ๑ บริจาคบุตร ๑ บริจาคภรรยา ๑ บริจาคชีวิต ๑ แتงตลอดพระสัพพัญญุตญาณแล้ว ก็เพื่อตัดความสงสัยของชนผู้เห็นพระองค์นี้แหละ ขอพระองค์จงทรงสดับปัญหาที่พระองค์ถามแล้วเถิด

บรรดาทานทุกชนิด ธรรมทานเป็นเยี่ยม บรรดาสถทุกชนิด รสแห่งพระธรรมเป็นยอด บรรดาความยินดีทุกชนิด ความยินดีในธรรมประเสริฐ ส่วนความสิ้นไปแห่งตัณหาประเสริฐที่สุดแท้ เพราะความเป็นเหตุให้สัตว์บรรลुพระอรหัต ดังนี้แล้ว ตรัสพระคาถานี้ว่า

ธรรมทานย่อมชนะทานทั้งปวง รสแห่งธรรมย่อมชนะรสทั้งปวง ความยินดีในธรรมย่อมชนะความยินดีทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหาย่อมชนะทุกขทั้งปวง





๑๔๙๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙



คำอธิบายต่อไปมีว่า

บทว่า สัพพทานัง เป็นต้น ความว่า ก็ถ้าบุคคลพึงถวายไตรจีวรเช่นกับ
ใบตองอ่อน (คือ เป็นไตรจีวรอย่างดี) แต่พระพุทธรเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และ
พระอรหันต์ทั้งหลายผู้หนึ่งติด ๆ กันในห้วงจักรวาลตลอดถึงพรหมโลก การอนุโมทนา
ที่พระพุทธรเจ้าเป็นต้นทรงทำด้วยพระคาถา ๔ บาทในสมาคมนั้นประเสริฐ

ก็ทานนั้น หามีค่าถึงเสียที่ ๑๖ แห่งพระคาถานั้นไม่ การแสดงก็ดี การกล่าว
สอนก็ดี การสดับที่ดีซึ่งกรรม เป็นของใหญ่ ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง บุคคลใดให้ทำการพึงธรรม (คือ จัดให้มีการพึงธรรม) อาณิสสเป็น
อันมากก็ย่อมมีแก่บุคคลนั้นแท้ ธรรมทานนั้นแหละที่พระพุทธรเจ้าเป็นต้นให้เป็นไปแล้ว
แม้ด้วยอำนาจอนุโมทนา โดยที่สุดด้วยพระคาถา ๔ บาท ประเสริฐที่สุดกว่าทาน
ที่ทายกบรรจุน้ำให้เต็มด้วยบิณฑบาตอันประณีตแล้วถวายแก่บริษัทเห็นปานนั้น
นั้นแหละบ้าง ประเสริฐกว่าเภสัชทานที่ทายกบรรจุน้ำให้เต็มด้วยเนยใสและน้ำมัน
เป็นต้นแล้วถวายบ้าง ประเสริฐกว่าเสนาสนทานที่ทายกให้สร้างวิหารเช่นกับมหาวิหาร
และปราสาทเช่นกับโลหะปราสาทตั้งหลายแสนแล้วถวายบ้าง ประเสริฐกว่าการบริจาค
ที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นต้นปรารถนาวิหารทั้งหลายแล้วทำบ้าง เพราะเหตุไร

เพราะว่าชนทั้งหลาย เมื่อจะทำบุญเห็นปานนั้น ต่อฟังพระธรรมแล้วเท่านั้น
จึงทำได้ ไม่ได้ฟังก็หาทำได้ไม่ ก็ถ้าว่าสัตว์ทั้งหลายไม่ฟังฟังธรรมไซ้ เขาก็ไม่ฟัง
ถวายข้าวยาคุประมาณกระบวยหนึ่งบ้าง ภัตประมาณทัพพีหนึ่งบ้าง เพราะเหตุนี้
ธรรมทานนั้นแหละ จึงประเสริฐที่สุดกว่าทานทุกชนิด

ประโยชน์ของธรรมทานต่อไป คือ



อีกอย่างหนึ่ง เว้นพระพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าเสีย แม้พระสาวกทั้งหลายมีพระสารีบุตรเป็นต้นผู้ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งสามารถนับหยาดน้ำได้ในเมื่อฝนตกตลอดทั่วทั้งสิ้น ก็ยังไม่สามารถบรรลุโสดาปัตติผลเป็นต้นโดยธรรมดาของตนได้ ต่อฟังธรรมที่พระอัสสชิเถระเป็นต้นแสดงแล้ว จึงทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล และทำให้แจ้งซึ่งสาวกบารมีญาณด้วยพระธรรมเทศนาของพระศาสดา เพราะเหตุนี้มหาบพิตร ธรรมทานนั้นแหละจึงประเสริฐที่สุด เพราะเหตุนี้พระศาสดาจึงตรัสว่า สัพพทานัง ธรรมทานัง ชินาติ

ถ. การให้ธรรมเป็นทานชนะการให้ทุกอย่าง เราต้องฟังพระพุทธพจน์แน่นอน เรื่องท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีหรือวิสาขามหาอุบาสิกาบริจาคทาน ก็เป็นทานมหาศาล แต่ถ้าไม่ได้ฟังธรรมคงจะไม่ได้บริจาค ผมเห็นด้วยว่า การให้ธรรมเป็นทานชนะการให้ทุกอย่าง ถ้าให้ศีล ให้สมาธิ หรือให้ปัญญา การให้เหล่านั้นจะเท่ากันไหม

ส. แล้วแต่ผู้รับ ไม่ใช่ท่านผู้ฟังต้องการให้การเจริญสติปัฏฐานแก่ผู้ที่ยังไม่พร้อม เพราะเห็นว่าการให้ธรรมทาน เช่น โพธิปักขิยธรรม เป็นเลิศ ต้องขึ้นกับผู้รับเหมือนอย่างมัจฉริยโกสิยเศรษฐี ซึ่งเป็นผู้ที่ตระหนี่มาก และได้เป็นพระโสดาบันแต่ก่อนนั้น ชาติก่อน ๆ ท่านก็ตระหนี่ และผู้ที่เกื้อกูลท่าน ก็เกื้อกูลท่านในเรื่องของท่านก่อน เป็นการสะสมความผสมผสานของกุศลจนกว่าจะถึงขั้นที่ท่านสามารถแม้ตระหนี่ก็ยังมิปิจจยทำให้เป็นพระโสดาบัน

ถ. อย่างพระพุทธองค์ให้ธรรมแก่อัญญเดียรถีย์ ซึ่งเปรียบเทียบกับเป็นนาที่เลว อาจจะได้แค่ไตรสรณคมน์เท่านั้น ก็ถือว่าให้ธรรมเป็นทานเหมือนกัน

ส. ทุกอย่างที่เป็นประโยชน์ ที่เป็นธรรม ที่เป็นความถูกต้อง ซึ่งจะต้องสะสมไป

ถ. ท้าวสักกเทวราช ตามประวัติเป็นพระโสดาบัน จริงหรือเปล่า

ส. จริง

ถ. องค์ปัจจุบันก็เป็นโสดาบันหรือ

ส. ยังไม่สิ้นอายุ



ถ. ถ้าเช่นนั้น ท่านก็สามารถแก้ปัญหาให้เทวดาได้ ทำไมต้องมาเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วย

สุ. ความละเอียดย ความลึกซึ้ง การสะสมมาทีละเล็กทีละน้อย ไม่ใช่ว่าเพียงฟังครั้งเดียวจะสามารถบรรลุผลได้ หรือการแสดงธรรมก็เหมือนกัน ไม่ใช่ฟังเพียงสั้น ๆ นิดเดียว ทุกคนจะเข้าใจจนกระทั่งมีอธิษฐานบารมีและสังฆบารมี แต่ต้องอาศัยพระธรรมทั้งหมดโดยตลอด โดยละเอียดจริง ๆ ทั้งฝ่ายอกุศลและกุศล และที่เกิดขึ้นกับตนด้วยที่จะต้องเป็นผู้ละเอียด

ถ. เฉพาะองค์นี้ใช่ไหมที่ท่านเป็นพระโสดาบัน และทำวสัฏกเทวราชองค์ก่อน ๆ

สุ. ต้องไปดูประวัติสารบรรณ อย่างท่านพระมหาโมคคัลลานะ ท่านก็เคยเป็นท้าวสักกะ เพราะฉะนั้น เรื่องการเป็นจอมเทพในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก็วนเวียนกันไป เพราะว่าสังสารวัฏฏ์นั้นยืดยาวมากจริง ๆ

ถ. การที่เราทำบุญกุศลอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย หรือผู้ล่วงลับไปแล้ว จะเป็นญาติเราก็คือ หรือผู้อื่นก็ดี เราจะตั้งใจอย่างไร หรือมีสมาธิแค่ไหน หรือมีวิธีการอย่างไรที่อุทิศให้เขา และเขาได้รับได้

สุ. ไม่ใช่เรื่องของอาการกระทำ แต่เป็นสภาพจิตที่เป็นกุศลเกิดขึ้นขณะใด เมื่อมีเมตตาที่จะให้บุคคลอื่นได้รับประโยชน์ ถ้าเป็นผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ก็อุทิศส่วนกุศลที่ได้กระทำให้เขาได้อนุโมทนา แล้วแต่ว่าเขาจะอนุโมทนาหรือไม่อนุโมทนา

ถ. เขาจะรับทราบหรือ ถ้าจิตเราไม่ใช่ขณิกสมาธิ

สุ. ไม่มีทางที่จะรู้ได้ รู้ได้เฉพาะตนเองว่า ในขณะนั้นเป็นกุศลที่มีความมั่นคงขึ้นไหม มีความตั้งใจขึ้นไหม หรือว่ารีบร้อน เพียงแต่ให้เสร็จไปเท่านั้นเอง หรือกำลังมีธุระด่วน การอุทิศส่วนกุศลนั้นก็ไม่ใช่ความตั้งใจมั่นก็ได้ ก็เป็นแต่ละเหตุการณืแต่ละวาระ ซึ่งทุกขณะก็ดับสูญไปไม่กลับคืนมาอีกเลย

เพราะฉะนั้น ไม่ต้องกังวลถึงสิ่งที่ผ่านไปแล้ว แต่ควรมีสติระลึกลักษณะของจิต เพราะว่าในการทำกุศล ชื่อว่ากุศลจริง แต่กว่ากุศลนั้นจะสำเร็จ จิตเป็นกุศลมาน้อย



แค่ไหน หรือว่าเป็นอกุศลมาน้อยแค่ไหน ถ้ามีความเป็นห่วงเป็นกังวลขณะใด ขณะนั้นไม่ใช่กุศลจิต ถ้ามีอุปสรรคขัดข้อง ขณะนั้นต้องพิจารณาว่า จิตหวั่นไหวไหม หรือเรื่องขัดข้องก็เป็นเรื่องธรรมดา ย่อมเกิดขึ้นเป็นปกติ และรู้สภาพจิตของตนเอง ในขณะนั้นว่า เป็นกุศล หรือเป็นอกุศล

ถ. ในคัมภีร์มัปปัททฐกถาภาค ๑ เรื่องพระจักขุบาลเถระเรื่องที่ ๑ ท่านกล่าวถึงฐานะในพระศาสนาไว้ ๒ อย่าง คือ คันถฐานะและวิปัสสนาฐานะ ท่านบอกว่า ท่านบวชเมื่อแก่ ท่านไม่สามารถจะทำคันถฐานะให้บริบูรณ์ได้ แต่ท่านทำวิปัสสนาฐานะ ให้บริบูรณ์ และท่านก็ทูลพระพุทธเจ้าให้ตรัสสอนวิปัสสนาฐานะ คำว่า วิปัสสนาฐานะนี้ ท่านบอกว่า การเริ่มตั้งต้นความสิ้นไปแล้วเจริญวิปัสสนา ด้วยสามารถแห่งการกระทำ เป็นไปติดต่อกัน แล้วยึดถือหรือบรรลุพระอรหันต์ นี่ชื่อว่าวิปัสสนาฐานะ

ผมสงสัยอรรถของคำว่า ด้วยสามารถแห่งการกระทำเป็นไปติดต่อกัน คำว่า การกระทำเป็นไปติดต่อกัน หมายถึงในขณะที่วิปัสสนากัมมัฏฐาน ญาณต่าง ๆ เกิด สำหรับผู้ที่มีปัญญามาก ตั้งแต่ญาณแรกจนกระทั่งถึงญาณสุดท้าย จะต้องเกิดเป็น ลำดับไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงขั้นบรรลุมรรคผลอย่างนั้นเลย จะเป็นไปได้หรือเปล่า จะถูกต้องหรือเปล่า

สุ. เป็นไปได้ แล้วแต่เหตุ

ถ. ปกติทั่วไป วิปัสสนาญาณแต่ละขั้นที่เกิดขึ้น บางทีเกิดแล้วอาจจะ หายไปนานกว่าจะเกิดอีกที แต่สำหรับผู้มีปัญญา ท่านสามารถเจริญติดต่อดังแต่นามรูปปริเฉทญาณไปเรื่อยจนกระทั่งถึงสำเร็จมรรคผลนิพพาน อย่างนี้ก็มีใช่ไหม

สุ. นี่เป็นความต่างกันของผู้ที่เป็นอุคฆฏิตัญญบุคคล วิปัญจิตัญญบุคคล เนยยบุคคล และปทปรมบุคคล มิฉะนั้นแล้ว ก็ไม่ต่างกัน

ถ. แต่ในความหมายของวิปัสสนาฐานะ รู้สีกว่าท่านพูดความหมายนี้ ความหมายเดียวในคัมภีร์มัปปัททฐกถาว่า ต้องเป็นไปติดต่อกันตลอด ทำให้เข้าใจว่า ทุกคนเวลาเจริญวิปัสสนาต้องติดต่อกันไปเรื่อย ตลอด ผมจึงสงสัยอรรถของคำว่า ติดต่อกัน จะเป็นอย่างนี้ทุกคนที่เจริญวิปัสสนาหรือเปล่า



ส. พระผู้มีพระภาคตรัสให้เป็นผู้ที่มีปกติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏบ่อย ๆ เนื่อง ๆ หรือว่าให้ทำให้ติดต่อกัน ในมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นผู้ที่มีปกติระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กาย เวทนา จิต ธรรม บ่อย ๆ เนื่อง ๆ หรือว่าให้ทำให้ติดต่อกัน พยายามที่จะใช้ ใช้คำไหน

ถ. ก็ให้เจริญบ่อย ๆ เนื่อง ๆ

ส. เป็นผู้ที่มีปกติระลึกลักษณะของสภาพธรรมบ่อย ๆ เนื่อง ๆ จึงใช้คำว่า อนุปัสสนา

แสดงให้เห็นว่า สติเป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น ไม่มีใครสามารถมีสติติดต่อกันไปได้อย่างพระอรหันต์ ถึงแม้พระอรหันต์เอง ในขณะที่กำลังเห็น ขณะนั้น สติเจตสิกก็ไม่เกิดกับจักขุวิญญาณ ไม่ได้เกิดกับสัมปฏิจันนะ สันตึระณะ โภจวิปปสขะ หรือปัญจทวาราวชชนะ แต่ชวนจิตของพระอรหันต์ มีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย ซึ่งบางครั้งเป็นญาณสัมปยุตต์ มีปัญญาเกิดร่วมด้วย บางครั้งเป็นญาณวิปยุตต์ ไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้น ใครจะทำให้สติเกิดติดต่อกันได้ ในเมื่อผู้นั้นเป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ไม่ใช่พระอรหันต์ เพราะแม้พระอรหันต์เอง สติก็ไม่ได้เกิดติดต่อกันทุกขณะจิต

ถ. อย่างในกรณีนี้ ในธัมมปัทมสูตรกถาธรรมบท ฟังแล้วคล้าย ๆ จะค้านกับมหาสติปัฏฐาน

ส. ที่ไหนที่ว่า จะค้าน

ถ. เพราะท่านใช้คำว่า เจริญวิปัสสนาด้วยสามารถให้เป็นไปติดต่อกัน

ส. ให้ติดต่อกันในที่นี้ หมายความว่า ไม่ว่าจะทางตากำลังเห็น ทางหูกำลังได้ยิน ทางจมูกได้กลิ่น ทางลิ้นลิ้มรส ทางกายกระทบสัมผัส ทางใจคิดนึก ไม่ว่าจะประกอบกิจการงานใด ๆ ทั้งสิ้น หรือไม่ว่าจะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน อยู่ที่ไหนก็ตาม สติควรระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ โดยไม่ใช่ว่าหยุดพักเป็นวัน ๆ หรือเป็นตอน ๆ ว่า มีตอนเช้า ตอนค่ำ



ธ. หรือไม่จำเป็นต้องให้ไปเกิดในห้วง ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง อย่างนั้น
ใช่ไหม

ส. เป็นผู้ที่มีปกติระลึกลักษณะของสภาพธรรมบ่อย ๆ เอง ๆ

ธ. อีกอย่างหนึ่ง เรื่องสติที่เกิดขึ้นรู้สึกว่าจะ เกิดยากเหลือเกิน และที่เกิดขึ้น
แล้วก็ไม่ทราบว่าจะเป็นสติปัฏฐานหรือเปล่า ไม่แน่ใจ คือ ที่เกิดขึ้นแล้ว ถ้าเป็น
สติปัฏฐาน สติที่เกิดขึ้นรู้สึกสภาพธรรมที่ปรากฏ จะเป็นนามก็ได้ รูปก็ได้ อย่างใดอย่างหนึ่ง
แต่ส่วนใหญ่ตัวกระผมเอง เวลาสติเกิดมักจะไม่ได้กำหนดว่า อะไรเป็นนาม อะไรเป็น
รูป คือ การที่จะรู้ว่าอะไรเป็นนาม อะไรเป็นรูปนั้น จะเป็นโดยอัตโนมัติ หรือว่า
เราต้องไปแยก ไปคิดให้เป็นอันนี้นาม อันนี้รูป

ส. ที่ปฏิบัติแล้ว เคยเป็นอัตโนมัติไหม

ธ. ก็ที่สติเกิด ก็เป็นอัตโนมัติ

ส. มิได้ การที่จะรู้ว่าอะไรเป็นนาม เป็นรูป จะเป็นโดยอัตโนมัติได้ไหม

ธ. ผมว่าเป็นโดยอัตโนมัติ ในเมื่อสติปัญญาของเราเกิด

ส. โดยไม่ต้องทำอะไรเลยหรือ

ธ. หมายถึงว่า สติปัญญาของเราเกิดแล้ว คือ การที่จะรู้ว่านามว่ารูป
จะต้องรู้โดยที่เราไม่ต้องคิด

ส. แล้วทำอะไร ศึกษาคืออย่างไร คำว่า ศึกษา คืออย่างไร

ธ. หลังจากฟังแล้ว ศึกษาแล้ว เข้าใจแล้วว่า ข้อปฏิบัติเป็นอย่างไร

ส. นั้นขั้นปริยัติ แต่ว่าศึกษา หรือ ศึกษา ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีลสิกขา
จิตตสิกขา ปัญญาสิกขา ในขณะที่สติกำลังระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏ ไม่ใช่ในขณะที่กำลังฟังอย่างนี้ ไม่ใช่ในขณะที่กำลังพิจารณาเรื่องที่ได้ฟัง
แต่ในขณะที่สติกำลังระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ศึกษาในขณะนั้นต้องมี
ถ้าไม่มี ปัญญาเกิดไม่ได้

สิกขา คือ การศึกษา พิจารณา สังเกตลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ
ในขณะนั้น



ถ. ถ้าอย่างนั้น สติสัมปชัญญะเกิดในขณะใด ก็จะต้องศึกษา จะต้องรู้ในขณะนั้นว่า นี่นาม นีรูپ

ส. ท่านผู้ฟังกล่าวว่า ท่านยังไม่รู้ ใช่ไหม เพราะขาดเหตุ คือ ไม่ได้ศึกษา ลักษณะของสภาพธรรมในขณะที่เกิด และคำว่า สิกขา เป็นที่สงสัยว่า จะศึกษาอย่างไร เพราะว่าเคยศึกษาโดยการฟังเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่เวลาที่สติปัฏฐานระลึกลักษณะของสภาพธรรมซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสั้นมาก เพราะว่าสติดับเร็วเช่นเดียวกับสภาพธรรมทั้งหลายซึ่งเกิดขึ้นและก็ดับ เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้ระลึกละเอียด ๆ เนือง ๆ เนื่องจากช่วงขณะแรก ๆ ที่สติระลึกลักษณะของสภาพธรรม เกือบจะไม่ได้ศึกษาอะไรเลย เพราะเพียงแต่รู้ว่า สติระลึกละดับสติก็ดับไป แต่เมื่อรู้ว่า ไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ และการที่จะรู้ขึ้นต้องมีเหตุมีปัจจัย ไม่ใช่ว่าปล่อยไปโดยที่ไม่ได้ศึกษาเลยและจะเกิดรู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นขึ้นมาได้ว่า สภาพนั้นเป็นรูป หรือว่าสภาพนั้นเป็นนาม

โดยการฟัง ไม่มีข้อสงสัยเลยว่า นามธรรมเป็นสภาพรู้ แต่ในขณะนี้เองสภาพรู้เป็นอย่างไร ก็ยังไม่หมดความสงสัย แม้ว่าทางตากำลังเห็น และทางหูที่กำลังได้ยิน ทางกายก็กระทบสัมผัส ทางใจก็คิดนึก





๑๔๙๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙



ถ้าไม่มีจิตเกิดขึ้นรู้ สภาพธรรมแต่ละอย่างนั้นจะปรากฏไม่ได้เลย เช่น สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ ถ้าจิตไม่เกิดขึ้นรู้ ก็ไม่มีการเห็น ไม่มีสิ่งที่ปรากฏทางตาปรากฏได้ นี่ในขั้นของการฟัง

และในขณะนี้ สภาพธรรมก็เป็นจริงอย่างที่กำลังฟังนั่นเอง คือ กำลังมีสิ่งที่ปรากฏ และมีสภาพรู้ที่กำลังเห็น มิฉะนั้นสิ่งที่ปรากฏทางตาจะปรากฏไม่ได้ แต่ทำอะไรจึงจะรู้ว่า สภาพรู้ ธาตุรู้ที่กำลังเห็นไม่ใช่เรา เป็นแต่เพียงธาตุชนิดหนึ่ง ก็ต้องอาศัยสติระลึกร้อย ๆ เนื่อง ๆ ไม่มีหนทางอื่น เป็นเรื่องที่ต้องอดทนจริง ๆ ที่จะต้องรู้ว่า ไม่ใช่การทำอะไรเลยทั้งสิ้น ไม่ใช่การทำให้ติดต่อกัน หรือเพียรไปให้ผู้อื่นชี้แจงว่า ตอนแรกทำอะไร เริ่มต้นอย่างไร แต่ต้องเป็นการเข้าใจลักษณะของสภาพธรรม โดยแน่นอนว่าเป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนใด ๆ ทั้งสิ้น และสภาพธรรมก็ปรากฏอยู่ตลอด ไม่ขาดเลย ทางตาที่เห็นก็เป็นสภาพธรรม อ่อน แข็ง เย็น ร้อนที่กำลังกระทบก็เป็นสภาพธรรม คตินี้ก็เป็นสภาพธรรม ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นสภาพธรรม แต่ทำไมไม่รู้ไม่ใช่ตัวตน

ต้องเข้าใจความหมายของวิปัสสนาธุระว่า หมายความว่าถึงการรู้สภาพธรรมที่ปรากฏเป็นของจริง เป็นสัจธรรม เกิดดับ และจะรู้โดยประจักษ์แจ้งจริง ๆ ได้ต่อเมื่อสติเกิดระลึกได้ในวันหนึ่ง ๆ ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง มากน้อยไม่สำคัญ ขอให้เข้าใจว่า ขณะที่สติเกิดต่างกับขณะที่หลงลืมสติ แต่เท่านี้ยังไม่พอ ทันทีที่สติเกิดมีสภาพธรรมปรากฏ ต้องศึกษา คือ สังเกต พิจารณา น้อมไปรู้ตามที่เข้าใจ จนกว่าจะค่อย ๆ รู้ขึ้นในลักษณะของธาตุรู้ ซึ่งต่างกับรูปธรรมที่ปรากฏ



ถ. คำว่า ศึกษา ในมหาสติปัฏฐานสูตรที่ท่านบอกว่า สิกขติ ซึ่งจะมีอยู่ทุกแห่ง ก็หมายถึงศึกษาในขณะที่รูปธรรมนามธรรมเกิด

ส. ในขณะที่สติระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมหนึ่งที่กำลังปรากฏที่ละลักษณะ

ถ. ไม่ใช่ศึกษาแบบทำความเข้าใจอย่างปริยัติ ไซ้ไหม

ส. นั่นเป็นคัมภีระ

เมื่อวันเสาร์ก่อน มีชาวแคนาดา ๒ คนไปหา ท่านเป็นผู้ที่ได้ศึกษาปริยัติธรรม เพราะที่นั่นมีการศึกษาพระอภิธรรมบ้าง ท่านมาเมืองไทย และได้มาสนทนาด้วย ท่านกล่าวว่า ขอให้กล่าวธรรมกับท่านโดยให้ถือว่าท่านเป็นผู้ใหม่จริง ๆ ยังไม่รู้อะไรเลย และจะแนะนำท่านอย่างไร

ดิฉันได้เรียนให้ทราบ ว่า ดิฉันจะเริ่มจากสภาพธรรมที่กำลังปรากฏซึ่งเป็นของจริง เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ และควรรู้ว่า สภาพธรรมทั้งหมด เมื่อแยกออกเป็นประเภทก็ได้แก่ นามธรรมชนิดหนึ่ง และรูปธรรมชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้น การปฏิบัติธรรม จะต้องเข้าใจเรื่องของสภาพธรรมที่ปรากฏที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมก่อน ไม่ใช่ไม่เข้าใจอะไรเลย และขอให้บอกว่า จะทำอย่างไร ตอนต้นจะเริ่มอย่างไร นั้นไม่ใช่เรื่องของกรรมเจริญปัญญา และไม่ต้องห่วงเรื่องสติปัฏฐาน

ขั้นแรก ต้องห่วงเรื่องความเข้าใจถูกในลักษณะของสภาพธรรมก่อน ถ้าไม่มีความเข้าใจในเรื่องลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏเลย สติจะระลึกที่ไหน ถ้าไม่รู้เลยว่าสิ่งนั้นคืออะไร สติจะเกิดระลึกได้อย่างไร ไม่มีทางที่จะเป็นสติปัฏฐานได้เลย นอกจากจะเป็นสมาธิ ซึ่งไม่ได้เกิดพร้อมกับปัญญา แต่สามารถตั้งมั่นที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดโดยที่ไม่รู้ว่า จะศึกษาอย่างไร จะพิจารณาอย่างไร จะรู้อย่างไร

เพราะฉะนั้น เรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องที่จะต้องฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมจนกระทั่งเป็นสัญญา ความจำที่มั่นคง ซึ่งจะเป็นปทัฏฐาน คือเป็นเหตุใกล้ให้สติเกิดขึ้นระลึกได้ตรงตามที่ได้ฟังว่า สภาพธรรมที่กำลังปรากฏเป็นสิ่งที่



สติจะระลึก และปัญญาเริ่มพิจารณาศึกษา จนกว่าจะค่อย ๆ รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมเพิ่มขึ้น

เป็นปกติ ไม่ผิดปกติเลย แต่ส่วนมากถ้าถามว่า จะให้เริ่มอย่างไร มักจะข้ามจากสิ่งที่มีปัจจัยเกิดขึ้นแล้วตามปกติ เพราะว่าขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาก็มีปัจจัยเกิดขึ้นแล้วตามปกติ เสียงที่ได้ยินก็มีปัจจัยเกิดขึ้นแล้วตามปกติ การคิดนึกก็มีปัจจัยเกิดขึ้นแล้วตามปกติ

เพราะฉะนั้น ถ้าสติไม่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาเพราะมีปัจจัยเกิดขึ้นตามปกติ ก็จะไปทำอย่างอื่น ซึ่งไม่มีวันที่จะกลับมาระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นตามปกติตามเหตุปัจจัยได้

ก็เป็นเรื่องของความอดทน

ถ. การศึกษาจนเข้าใจ มีสัญญา จำได้มั่นคง จึงจะเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้สติเกิดระลึกได้ แต่การเข้าใจโดยจำได้อย่างมั่นคงในขั้นนี้ก็ยิ่งถือว่า เป็นขั้นความเข้าใจในระดับคันถธุระอยู่

สุ. ขณะใดที่สติไม่ระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ไม่ใช่สติปฏิฐาน ในขณะที่กำลังฟังและเข้าใจ ต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ มีสติเจตสิกเกิดร่วมด้วย ถ้าในขณะนั้นไม่ได้ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ขณะนั้นก็ไม่ใช่สติปฏิฐาน

ถ. การเข้าใจธรรมอย่างถูกต้อง จนเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เกิดสติ ไม่ใช่เรื่องง่าย เป็นเรื่องที่ยากอย่างยิ่ง ผมพยายามเหลือเกินที่จะเข้าใจ แต่ก็ไม่ใช่จะเกิดเข้าใจอย่างที่ตั้งใจ บางทีแม้จะอ่านกันครั้งวันก่อนวัน ความเข้าใจก็ไม่ค่อยเกิด แต่ถ้าเกิด ก็เกิดโดยค่อยเป็นค่อยไปที่ละนิดทีละหน่อย แสดงให้เห็นว่า ความเข้าใจที่ถูกต้องที่มั่นคงจนสามารถเป็นปัจจัยให้เกิดสติ เป็นเรื่องยาก

สุ. และรู้สึกอย่างไร ถ้าสติจะเกิดวันละนิดวันละหน่อยในชีวิตประจำวันตามปกติ

ถ. รู้สึกว่า เป็นเรื่องที่ยากกว่าความเข้าใจ



ส. เป็นธรรมดาหรือเปล่า หรือควรจะมีมากกว่านั้นมาก ๆ

ถ. สำหรับความต้องการ ก็อยากจะได้มาก แต่ถึงแม้จะอยากอย่างไร ก็เป็นธรรมดาที่ไม่เป็นไปตามที่เราอยาก

ส. จะอยากอย่างไรก็ได้ บางคนอาจจะอยากถึงกับเป็นพระอรหันต์ในวันนี้ ไซ้ไหม แต่ความอยากนั้นถูกต้องตามเหตุที่สมควรไหม ในเมื่อในอดีตอนันตชาติมีการหลงลืมสติมาในสังสารวัฏฏ์ที่ยาวนาน แม้แต่ในชาตินี้เอง หรือในวันนี้เอง ก็มีปัจจัยที่อกุศลจะเกิดมากกว่ากุศล แต่ความอยาก ก็ยังอยากให้อกุศลเกิดมากกว่า หรือสติปัญญาฐานเกิดมากกว่า โดยไม่คำนึงถึงเหตุว่า ควรที่อกุศลจิตจะเกิดมากหรือ กุศลจิตจะเกิดมาก

เพราะฉะนั้น คงไม่อยากจะถึงกับเป็นพระโสดาบันอย่างรวดเร็ว เพียงแต่ขณะใดที่สติเกิด ก็รู้ว่าเมื่อเหตุปัจจัย สติปัญญาจึงเกิดได้

ผู้ฟัง ยิ่งเรียน ยิ่งเห็นว่ามันลึกลับ ๆ ไม่ง่าย ผมขอยืนยันด้วยอีกคนหนึ่งว่า ไม่ง่าย ยากและลึกลับมาก อย่างเมื่อก็ ฟังจากคำที่อาจารย์พูดแล้วก็ได้รับความเข้าใจเพิ่มขึ้นอีกนิดหนึ่ง อย่างเช่นบอกว่า ในขณะที่เห็นแล้วพิจารณาว่า เห็นกับสิ่งที่ปรากฏทางตาต่างกัน ถ้าพิจารณาขณะนั้น นั่นแหละคือวิปัสสนาธุระ เป็นอย่างนั้นจริง ๆ ต้องขณะนั้นจริง ๆ ถ้าอย่างอื่นคงเป็นคันถธุระ และเหตุปัจจัยที่เป็นคันถธุระนั้นเมื่อเข้าใจแล้วก็เกื้อกูล แต่ขณะที่เห็น หรือขณะที่ได้ยิน มีอยู่ ๒ สิ่ง คือ รูปธรรมกับนามธรรม นี่แน่นอน ผมเองก็พยายาม และยืนยันว่า ยาก

ส. นี่เป็นประโยชน์ของการฟัง และควรที่จะคิดถึงว่า ความอยากลดลงไปไหม คือ แทนที่จะอยาก สติก็จะลึกลับลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ใครเกิดนึกอยากจะมีสติ ก็จะหมดความอยากทันทีที่สติลึกลับลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ถ้าขณะนั้นสติไม่เกิดขึ้น ไม่ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็จะมีสติโดยไม่รู้ตัว ความอยากในขณะนั้นจะน้อยลงได้ก็ต่อเมื่อสติระลึกลักษณะที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ



ความจริงไม่ใช่เรื่องแปลก เป็นเรื่องปกติ แต่โลภะพอใจที่จะให้เป็นอย่างอื่นบ้าง แม้แต่สติเกิดน้อย โลภะก็อยากจะให้สติเกิดมาก ๆ แต่แทนที่จะอยากให้สติเกิด ก็ระลึกทันที คือ เมื่อนึกอยากขึ้นมาก็ระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที นั่นเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้ความอยากมีสติลดน้อยลงได้

ในคราวก่อนเป็นเรื่องการอุทิศส่วนกุศลในการฟังธรรมและแสดงธรรม เนื่องมาจากท่านผู้ฟังท่านหนึ่งได้อ่านข้อความเรื่องท้าวสักกเทวราช และในคราวก่อนได้กล่าวถึงเรื่องของ ธรรมทานนั่นแหละ ประเสริฐกว่าทานทั้งหลาย

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอรรถของปัญหารธรรมข้อที่ ๒ ที่ว่า

บรรดารสทุกชนิด รสพระธรรมเป็นยอด

ซึ่งมีข้อความอธิบายว่า

อนึ่ง รสมีสรสเกิดแต่ลำต้นเป็นต้นทุกชนิด โดยส่วนประณีตแม้รสอาหารทิพย์ของเทพดาทั้งหลาย ย่อมเป็นปัจจัยแห่งการยังสัตว์ให้ตกไปในสังสารวัฏฏ์ แล้วเสวยทุกข์โดยแท้ ส่วนพระธรรมรส กล่าวคือ โภธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ และกล่าวคือ โลกุตตรธรรม ๙ ประการนี้แหละ ประเสริฐกว่ารสทั้งปวง เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า สัพพรสัง รัมมรโส ชินาติ

ทุกคนได้รสอาหารอยู่ทุกวัน แม้เป็นรสที่ประณีตถึงขั้นอาหารทิพย์ของเทพดาก็ตาม แต่กระนั้นก็ยังเป็นปัจจัยให้สัตว์ตกไปในสังสารวัฏฏ์

การบริโภคอาหารในชีวิตประจำวันแต่ละครั้งที่สติปัญญาไม่เกิด ไม่ระลึก ไม่รู้ ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในขณะนั้นบริโภคด้วยความพอใจบ้าง ไม่พอใจบ้าง เพราะฉะนั้น ก็เป็นการสะสมอกุศลซึ่งจะทำให้ ตกไปในสังสารวัฏฏ์ แล้วเสวยทุกข์โดยแท้

วันนี้ทุกท่านต้องมีทุกข์แน่ ๆ เพียงแต่จะสังเกตหรือไม่ได้สังเกต อาจจะเป็นทุกข์เล็ก ๆ น้อย ๆ โดยที่ไม่ทันจะรู้ว่าเป็นทุกข์ แต่แท้ที่จริงสภาพธรรมทุกขณะเกิดขึ้นและดับไป ซึ่งนั่นเป็นทุกข์จริง ๆ แต่ขณะใดได้ประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจ ขณะนั้นก็



ความรู้สึกเป็นทุกข์ และถ้าสังเกตจะรู้ว่า มีมาก แม้แต่ว่าความขุ่นใจทางตาที่เห็น เป็นทุกข์หรือเป็นสุข ทางหูที่ได้ยินแล้วเกิดขุ่นใจ รำคาญใจ เป็นทุกข์หรือเป็นสุข ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจคิดเรื่องที่ไม่พอใจ ในขณะนั้นเป็นทุกข์หรือเป็นสุข

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็รสิ่งที่ประณีตทั้งหลาย ก็ยังไม่สามารถช่วยทำให้พ้นจากทุกข์ได้ นอกจากพระธรรมรส คือ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อธิปัตถ ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งได้กล่าวถึงแล้ว และโลกุตตรธรรม ๙ นี่แหละประเสริฐกว่ารสทั้งปวง เพราะว่าไม่ทำให้ตกไปในสังสารวัฏฏ์ หรือเสวยทุกข์

เวลาที่ท่านผู้ฟังศึกษาพระธรรมและมีความเข้าใจ มีศรัทธาปสาทะ มีความรู้สึกซาบซึ้ง ในขณะนั้นจะเห็นได้ว่า พระธรรมรสประเสริฐกว่ารสทั้งปวง

ต่อไปเป็นอรรถแห่งปัญหาธรรมข้อที่ ๓ ที่ว่า

บรรดาความยินดีทุกชนิด ยินดีในธรรมประเสริฐ

ซึ่งข้อความมีว่า

แม้ความยินดีในบุตร ความยินดีในธิดา ความยินดีในทรัพย์ ความยินดีในสตรี และความยินดีมีประเภทมิใช่ออย่างเดียวนั้น อันต่างด้วยความยินดีในการพ้อน การขับ การประโคม เป็นต้น ย่อมเป็นปัจจัยแห่งการยังสัตว์ให้ตกไปในสังสารวัฏฏ์ แล้วเสวยทุกข์โดยแท้ ส่วนความอิมใจซึ่งเกิดขึ้นภายในของผู้แสดงก็ดี ผู้ฟังก็ดี ผู้กล่าวสอนก็ดีซึ่งธรรม ย่อมให้เกิดความเบิกบานใจ ให้น้ำตาไหล ให้เกิดขนลุกชัน ความอิมใจนั้น ย่อมทำที่สุดแห่งสังสารวัฏฏ์ มีพระอรหัตเป็นปริโยสาน ความยินดีในธรรมเห็นปานนี้แหละ ประเสริฐกว่าความยินดีทั้งปวง เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า สัพพตัง อัมมรติ ชินาติ

วันหนึ่ง ๆ ทุกท่านก็แสวงหาความผลิตผลิตยินดี ไม่ว่าจะเป็รความผลิตผลิตยินดีในธิดา ในบุตร ในทรัพย์ ในการเล่น ในการพ้อน การขับประโคม



ดนตรีต่าง ๆ แต่ความยินดีนั้น ๆ ทั้งหมด ยังสัตว์ให้ตกไปในสังสารวัฏฏ์ แล้วเสวย
ทุกข์โดยแท้ ต่างกับความยินดีของผู้แสดงธรรมก็ดี ผู้ฟังธรรมก็ดี ผู้กล่าวสอนธรรมก็ดี
ความยินดีในธรรมเห็นปานนี้แหละ ประเสริฐกว่าความยินดีทั้งปวง

ต่อไปเป็นอรรถของปัญหาธรรมข้อที่ ๔ ที่ว่า

ความสิ้นไปแห่งตัณหาประเสริฐที่สุดแท้ เพราะความเป็นเหตุให้สัตว์บรรลु
พระอรหัต

มีข้อความอธิบายว่า

ส่วนความสิ้นไปแห่งตัณหา คือ พระอรหัต ซึ่งเกิดขึ้นในที่สุดแห่งความสิ้นไป
แห่งตัณหา พระอรหัตนั้นประเสริฐกว่าทุกอย่างแท้ เพราะครอบงำวัฏฏทุกข์แม้ทั้งสิ้น
เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ตัณhakขโย สัพพทุกข์ ชินาติ

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสเนื้อความแห่งพระคาถานี้ ด้วยประการฉะนี้อยู่นั้นแล
บุคคลเป็นจำนวนมากได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

เป็นปกติ ในขณะที่กำลังฟัง ฟังด้วย พิจารณาธรรมที่กำลังปรากฏด้วย
สติเกิดแทรกคั่น ระลึกลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น

สำหรับผู้ที่เคยอบรมเจริญสติปัญญามากมาแล้ว มีเหตุปัจจัยที่จะให้ปัญญา
ประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรม ปัญญาย่อมสามารถแทงตลอดในความเกิดดับ
ของสภาพธรรมในขณะนี้ได้

แม้ท้าวสักกะทรงสดับธรรมกถาของพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้วทูลว่า

พระเจ้าข้า เพื่อประโยชน์อะไร พระองค์จึงไม่รับสั่งให้ให้ส่วนบุญแก่พวก
ข้าพระองค์ในธรรมทานอันชื่อว่าเยี่ยมอย่างนี้ จำเดิมแต่เข้าไป ขอพระองค์ได้โปรดตรัส
บอกกับภิกษุสงฆ์ แล้วรับสั่งให้ให้ส่วนบุญแก่พวกข้าพระองค์เถิด พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคจึงรับสั่งให้ภิกษุสงฆ์ประชุมกัน แล้วตรัสว่า



ภิกษุทั้งหลาย ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป พวกเธอทำการฟังธรรมใหญ่ก็ดี การฟัง
ธรรมตามปกติก็ดี กล่าวอุปนิสันทนากถาก็ดี โดยที่สุดแม้การอนุโมทนา แล้วฟังให้ส่วน
บุญแก่สัตว์ทั้งปวง





๑๔๙๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙



เมื่อทำวสัฏกะกราบทูลถามว่า ท่านใดเป็นท่านอันเลิศ และพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ธรรมท่านเป็นท่านอันเลิศ จึงเป็นเหตุให้พระอินทร์ทูลถามว่า เมื่อธรรมท่านเป็นเลิศแล้ว เหตุใดเมื่อได้ฟังธรรมก็ดี หรือได้แสดงธรรมก็ดี ไม่อุทิสส่วนกุศลให้ผู้อื่นอนุโมทนา ซึ่งการที่จะอุทิสส่วนกุศลให้ผู้อื่นอนุโมทนา ไม่ว่าจะเป็นกุศลประเภทใด ทั้งสิ้นสามารถอุทิสได้ หรือผู้อื่นก็สามารถอนุโมทนาได้

ท่านผู้ฟังอาจจะเคยแผ่เมตตาหลังจากฟังธรรม แต่เรื่องของการแผ่เมตตา ยังแผ่ไม่ได้ จนกว่าจะอบรมเจริญเมตตาจริง ๆ ไม่ใช่เพียงแค่กล่าวคำแผ่เมตตา ซึ่งการแผ่เป็นเรื่องที่ยาก คือ จะต้องระลึกถึงบุคคลที่ควรจะแผ่ก่อน ได้แก่ ผู้มีคุณ เสมอด้วยมารดาบิดา ครูอาจารย์ เป็นต้น และแผ่ไปถึงบุคคลอื่นในภายหลัง และต้องเป็นผู้ที่ใกล้ชิดเห็นกันบ่อย ๆ หรือมีเรื่องที่จะติดต่อกัน ถ้ายังมีความไม่เข้าใจ หรือมีจิตใจที่ขุ่นข้อง ขณะนั้นก็จะรู้ได้ว่า มีเมตตาในบุคคลนั้นมาน้อยเพียงใด และก่อนที่จะแผ่ไปถึงสัตว์ทั้งปวงได้ จะต้องค่อย ๆ แผ่ไปที่ละบุคคล จนกระทั่งสามารถที่จะแผ่ไปในเขตบ้าน และแผ่กว้างออกไป

แต่สำหรับกุศลอื่น เช่น การฟังธรรม เมื่อได้กระทำแล้วก็อุทิสส่วนกุศลในการฟังธรรมให้บุคคลอื่นอนุโมทนาได้ทันที

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะอุทิสส่วนกุศลพร้อม ๆ กันหลังจากฟังธรรมหรือเมื่อได้บูชาคุณพระรัตนตรัยแล้ว หรือต่างคนต่างก็อุทิสส่วนกุศล ก็เป็นสิ่งที่ควรจะทำ สำหรับดิฉันเอง แม้ว่าท่านผู้ฟังจะไม่ได้อุทิสส่วนกุศลในการฟังธรรม แต่ก็อนุโมทนาในกุศลจิตของท่านผู้ฟังที่ได้มาฟังพระธรรม เพราะว่าการมาฟังพระธรรม ไม่ใช่เป็นการง่าย ย่อมมีความไม่สะดวกหลายประการสำหรับชีวิตของคฤหัสถ์ ซึ่งบางท่านก็มาได้ บางท่านก็มาไม่ได้ แล้วแต่โอกาส



แสดงให้เห็นว่า แม้แต่การที่จะฟังธรรม ก็ยังไม่ใช่เป็นการง่าย เพราะฉะนั้น ดิฉันก็อนุโมทนาในกุศลศรัทธาของท่านที่สามารถมาฟังพระธรรมได้ แม้จะไม่ได้กล่าวอนุโมทนากับทุก ๆ ท่าน แต่เวลาที่เห็นทุกท่านมาฟังธรรมก็อนุโมทนา และเมื่อได้กล่าวพระธรรมแล้ว ก็ได้อุทิศส่วนกุศลเสมอ

สำหรับตัวอย่างของผู้ที่เห็นว่า การฟังพระธรรมและการยินดีในพระธรรม ประเสริฐกว่าความยินดีทุกชนิด ขอยกตัวอย่างอุบาสิกาท่านหนึ่งในสมัย พระผู้มีพระภาค คือ ท่านกาฬิ อุบาสิกาชาวกรุงมรณคร ซึ่งท่านเป็นผู้เลิศจว่า อุบาสิกาสาวิกา ผู้เลื่อมใสโดยได้ยินได้ฟังตาม คือ ท่านไม่ได้พบพระผู้มีพระภาคเลย ไม่ได้ฟังพระธรรมจากพระโอษฐ์ แต่ท่านสามารถบรรลุเป็นพระโสดาบันได้

เรื่องมีว่า

ท่านเป็นมารดาของท่านโสณโกฏิภิกษุณี ซึ่งเป็นผู้เลิศจว่าภิกษุทั้งหลายผู้มี ถ้อยคำไพเราะ เดิมท่านกาฬิอุบาสิกาเป็นชาวเมืองราชคฤห์ แต่เมื่อท่านแต่งงานแล้ว ท่านก็ไปอยู่ที่กรุงมรณคร ในวันดีชนบท เมื่อท่านมีครรภ์แก่ ท่านก็กลับไปบ้านบิดา มารดาของท่านที่เมืองราชคฤห์ตามประเพณี

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคบรรลุพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ แล้วได้ทรงแสดง พระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ณ รวป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี นอกจากท่านอัญญาโกณฑัญญะแล้ว เทพดาทั้งหลายก็ได้บรรลุมรรคผลเป็นอันมาก และขณะที่ฟังพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอยู่นั้น สาตาคริยัภษได้บรรลุเป็น พระโสดาบัน แต่เมื่อไม่เห็นเหมวตยัภษผู้เป็นสหายในที่นั้น ก็คิดที่จะไปแสดงคุณของ พระผู้มีพระภาคให้สหายฟัง

ขณะนั้นเหมวตยัภษเห็นดอกไม้บานสะพรั่งในป่าหิมพานต์ ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ ฤดูกาล จึงคิดที่จะไปชวนสาตาคริยัภษผู้เป็นสหายให้มาเที่ยวชมดอกไม้ในป่า

ทั้งสองและบริวารได้มาพบกันเหนือเขตบ้านของกาฬิอุบาสิกาที่ชายเมือง ราชคฤห์ เมื่อได้ถามกันแล้ว สาตาคริยัภษก็ได้กล่าวแก้ปัญหาทั้งหลายที่เหมวตยัภษ ถาม และได้สรรเสริญพระคุณของพระผู้มีพระภาค ตามข้อความใน **เหมวตสูตร**



ในขณะที่กำลังฟังธรรมอยู่นั้น เหมวตยักษ์ได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน แม้กาฬิอุบาลิกา ก็ได้บรรลุพระโสดาบันในขณะที่ฟังธรรมที่สาตาคริยักษ์แสดงแก่เหมวตยักษ์ และได้ให้กำเนิดท่านพระโสณโกฏิกัณณะในคิณนั้นนั่นเอง ในคิณที่ท่านบรรลุเป็นพระโสดาบัน

เมื่อท่านอยู่ในเรือนของสกุลของท่านพอสมควรแล้ว ท่านก็พาโสณกุมารกลับไปยังกุรรมนคร และได้เป็นอุปัฏฐากของท่านพระมหากัจจายนะ ซึ่งเป็นภิกษุผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้จำแนกอรรถแห่งภาสิตโดยย่อให้พิสดาร

ต่อมาโสณกุมารบุตรของท่านก็คุ้นเคยใกล้ชิดกับท่านพระมหากัจจายนะ และมีศรัทธาที่จะบวชเป็นสามเณรในสำนักของท่านพระมหากัจจายนะ ซึ่งแม้ว่าท่านปรารธนาจะอุปสมบทเป็นพระภิกษุก็ตาม แต่เมื่อมีภิกษุไม่ครบองค์ที่จะอุปสมบทให้ ท่านก็ต้องเพียงบรรพชาเป็นสามเณร แล้วต้องรอไปจนประมาณ ๓ ปี จึงได้ภิกษุครบองค์ที่จะได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ และท่านได้ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคที่พระวิหารเชตวัน เพื่อขอพรในเรื่องพระวินัยแด่พระผู้มีพระภาค ซึ่งกาฬิอุบาลิกาก็ได้มอบผ้ากัมพลผืนหนึ่งให้ถวายพระผู้มีพระภาค เพื่อปูลาดที่พื้นพระคันธกุฎีของพระผู้มีพระภาคด้วย

พระผู้มีพระภาคทรงรับสั่งให้ท่านพระอานนทจัดให้ท่านพระโสณะอยู่ในพระคันธกุฎีกับพระองค์ด้วย และเมื่อทรงลุกจากที่พระบรรทมภายหลังมัชฌิมายามแล้ว ได้ตรัสให้ท่านพระโสณะแสดงธรรม ท่านพระโสณะก็ได้แสดงธรรมด้วยเสียงและบทที่ไพเราะ ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ทรงประทานสาธุการ แม้เทพยดาทั้งหลายและเทพผู้สถิตในเรือนของกาฬิอุบาลิกาในกุรรมนคร ซึ่งไกลจากพระวิหารเชตวันประมาณ ๑๒๐ โยชน์ ก็ได้ให้สาธุการด้วย

เมื่อท่านพระโสณโกฏิกัณณะกลับไปสู่กุรรมนครแล้ว กาฬิอุบาลิกาก็ขอให้ท่านแสดงธรรมแก่ท่านด้วย ซึ่งท่านกาฬิอุบาลิกาก็ได้ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ เมื่อทำการบูชาแล้วก็ได้พาคนในบ้านทั้งสิ้นไปฟังพระธรรม โดยให้หญิงทาสีคนเดียวเฝ้าเรือนไว้

ในเวลานั้น มีพวกโจรที่มองหาช่องในเรือนของอุบาลิกานั้น ซึ่งเรือนของอุบาลิกาปกคลุมด้วยกำแพง ๗ ชั้น มีขุมประตู ๗ ประตู และล้ามสนัขที่ดุไว้ที่



ชุ่มประตูประตู นอกจากนั้นยังขุดคูไว้ที่น้ำตกแห่งชายคาภายในเรือน และใส่ดีบุกจนเต็ม เวลากลางวันดีบุกนั้นปรากฏเป็นประตูละลายเดือดพล่านอยู่เพราะแสงอาทิตย์ ในเวลากลางคืนปรากฏเป็นก้อนแข็งกระด้าง และยังปักขวากเหล็กใหญ่ไว้ที่พื้นในระหว่างคูนั้นติด ๆ กันไปด้วย พวกโจรเหล่านั้นไม่ได้โอกาส เพราะเหตุว่าการรักษาชุ่มประตูประตูเป็นไปอย่างเคร่งครัด และอุบาสิกานั้นก็อยู่ในเรือนด้วย

วันนั้นเมื่อพวกโจรทราบข่าว อุบาสิกาไปฟังธรรม ก็ได้จัดการขุดคูฝังเข้าไปสู่เรือน แล้วส่งหัวหน้าโจรไปสู่สำนักของท่านพระโสณะที่กำลังแสดงธรรม แล้วสั่งว่า ถ้าอุบาสิกากลับมาบ้านเพราะรู้ว่าพวกเราเข้าไปในบ้าน ก็ให้ฟันอุบาสิกานั้นให้ตายเสียด้วยดาบ ซึ่งหัวหน้าโจรนั้นก็ไปยืนอยู่ในสำนักที่อุบาสิกากำลังฟังธรรม แล้วพวกโจรก็จุดไฟให้สว่างภายในบ้าน เปิดประตูห้องเก็บกหาปณะ

เมื่อนางทาสีเห็นพวกโจรนั้น ก็รีบไปบอกอุบาสิกาว่า โจรเป็นอันมากเข้าไปสู่เรือน ขณะนี้กำลังจับประตูห้องเก็บกหาปณะแล้ว

อุบาสิกากล่าวว่า ให้พวกโจรชนกหาปณะที่ตนค้นพบแล้วไปเถอะ เราจะฟังธรรมกถาแห่งบุตรของเรา เจ้าอย่าทำอันตรายแก่ธรรมของเราเลย เจ้าจงไปเรือนเสียเถิด

นี่คือผู้ที่เห็นประโยชน์ในการฟังธรรม เพราะว่าเงินทองไม่สามารถทำให้พ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏฏ์ได้ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าพวกโจรจะนำเงินออกจากห้องเก็บเงินไปทั้งหมด ก็ไม่ควรที่จะต้องให้อุบาสิกากลับไป

เมื่อพวกโจรเก็บกหาปณะในห้องเก็บกหาปณะหมดแล้ว ก็จับห้องเก็บเงิน นางทาสีก็ไปแจ้งเรื่องให้อุบาสิกานั้นฟังอีก ซึ่งอุบาสิกาก็กล่าวว่า พวกโจรจงชนเอาทรัพย์ที่ปรารถนาไปเถอะ เจ้าอย่าทำอันตรายแก่เราเลย แล้วให้นางทาสีนั้นกลับไปอีก

พวกโจรก็เก็บเงินในห้องเก็บเงินหมดแล้ว ก็จับห้องเก็บทอง นางทาสีก็ไปแจ้งเรื่องนั้นให้อุบาสิกาฟังอีก

ครั้งนั้น อุบาสิกาเรียกนางทาสีมาแล้วพูดว่า เจ้ามาที่นี่ มาบอกเราหลายครั้งแล้ว แม้เราสั่งว่า ให้พวกโจรชนเอาไปตามชอบใจเถอะ เราจะฟังธรรมกถาแห่งบุตร



ของเรา เจ้าอย่าทำอันตรายแก่เราเลย ก็หาเอื้อเพื่อถ้อยคำของเราไม่ ยังขึ้นมา
ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ราวไป ที่นี้ถ้ามาอีกจะถูกลงโทษ แล้วก็ให้ทำสีกลับไป

บางท่านไม่ทราบว่ ขณะที่ผู้อื่นกำลังฟังธรรม หรือกำลังทำกุศลประการหนึ่ง
ประการใด และมีอุปสรรคโดยการขัดขวางของท่าน เท่ากับว่าท่านปล้นบุคคลนั้น
เพราะบุคคลนั้นกำลังจะได้สมบัติซึ่งเป็นธรรมอันประเสริฐ แต่มีเหตุที่ทำให้เขาไม่ได้
สมบัตินั้น อย่างเช่น น้องชายของท่านพระสารีบุตรคนสุดท้าย มารดาของท่าน
ไม่ปรารถนาที่จะให้ท่านบวช ปรารถนาที่จะให้ท่านแต่งงาน ซึ่งท่านก็ทำอุบาย
ค่อย ๆ หนีไปที่ละเล็กทีละน้อย วิ่งไปเรื่อย ๆ ในที่สุดไปถึงสำนักของสงฆ์ ก็ขอให้ภิกษุ
ทั้งหลายบวชให้ ภิกษุทั้งหลายก็ไม่บวชให้ ท่านก็ร้องว่า โจรปล้นแล้ว โจรปล้นแล้ว
เพราะว่าท่านกำลังจะได้สมบัติอันเกิดจากการบวช แต่พระภิกษุทั้งหลายไม่ได้บวช
ให้ท่าน ซึ่งภิกษุทั้งหลายไม่เห็นโจรเลย แต่ได้ยินท่านเรวตะกล่าวว่ โจรปล้น
โจรปล้น ก็แปลกใจว่าโจรที่ไหนปล้น ความจริงภิกษุทั้งหลายนั้นเองกำลังปล้นทรัพย์
ที่น้องชายของท่านพระสารีบุตรควรจะได้

สำหรับอุบาสิกาท่านนี้ ท่านเห็นประโยชน์ของการฟังธรรม แม้ว่าโจรจะเข้าไป
เอาทรัพย์สมบัติในบ้านแล้ว ท่านก็ยังคงปรารถนาที่จะฟังธรรมต่อไป

เมื่อนายโจรได้ฟังถ้อยคำของอุบาสิกานั้นแล้วก็คิดว่า ไม่ควรนำทรัพย์ของหญิง
เห็นปานนี้ไปเลย และได้กลับไปที่บ้านของอุบาสิกา สั่งให้พวกโจรทั้งหลายขนทรัพย์
ของอุบาสิกาเข้าไปเก็บไว้ตามเดิมโดยเร็ว

โจรเหล่านั้นก็เก็บกหาปณะเต็มห้องกหาปณะเหมือนเดิม และเก็บเงินและทองไว้
ในห้องเก็บเงินและทองตามเดิม

ได้ยิ่วว่า ความที่ธรรมย่อมรักษานุคคลผู้ประพฤติธรรมเป็นธรรมดา เพราะ
เหตุนี้แล พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่ ธรรมแลย่อมรักษานุคคลผู้ประพฤติธรรม
ธรรมที่บุคคลประพฤติดีแล้ว ย่อมนำความสุขมาให้ นี่เป็นอานิสงส์ในธรรมที่บุคคล
ประพฤติดีแล้ว ผู้มีปกติประพฤติธรรมย่อมไม่ไปสู่ทุกข์



เมื่อพวกใจได้ไปยืนอยู่ในที่ฟังธรรม เมื่อพระเถระแสดงธรรมจบแล้ว หัวหน้าใจได้หมอบลงแทบเท้าอุบาสิกา ขอให้อุบาสิกายกโทษให้ และขออุปสมบทในพระธรรมวินัย

เพราะฉะนั้น เรื่องที่เมื่อไรสติปัญญาจะเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมบ่อย ๆ เนือง ๆ ก็ควรที่จะได้พิจารณาถึงจิตใจของผู้ที่ได้ฟังพระธรรมแล้วเลื่อมใสจนแม้ใจปล้นบ้านก็ไม่เดือดร้อน กับจิตใจของท่านผู้ฟังที่ยังมีความยินดีในทรัพย์ ยินดีในวัตถุสิ่งของต่าง ๆ และเมื่อไรจิตใจจะถึงระดับของอุบาสิกานั้น ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ต้องอบรม และเป็นผู้ที่สังเกตจิตใจว่า เป็นกุศลมากน้อยแค่ไหน ยังมีความติดในวัตถุ ในทรัพย์ ในลาภ ในยศ ในสรรเสริญมากน้อยเพียงใด

ถ้าเป็นอย่างอุบาสิกาท่านนั้น ทุกคนจะได้พ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏฏ์ คือ แม้แต่ใจปล้นบ้านก็ไม่เดือดร้อน

มีท่านผู้ฟังกล่าวว่า ก่อนที่ท่านจะเข้าใจข้อความที่เป็นคำเตือน เป็นพระธรรมเทศนา เป็นอนุสาสนี เป็นโอวาทในชาดก ท่านไม่สนใจชาดกเลย เพราะท่านคิดว่าเป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจ คล้าย ๆ กับเป็นนิทาน แต่เมื่อได้เห็นวาทะชีวิตของสาวกแต่ละท่านก่อนที่จะได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านต้องมีการอบรมเจริญปัญญาทุกด้าน เป็นผู้ที่จะเลียดที่จะรู้กุศลของตนเอง และเป็นผู้ที่อบรมเจริญกุศลแต่ละชาติ ๆ โดยเป็นผู้ที่ตรงต่อธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ทำให้ท่านอ่านชาดกด้วยความสนใจ และเห็นประโยชน์ของพระธรรมแม้ในชาดกต่าง ๆ เพราะเป็นชีวิตจริง ๆ ของแต่ละท่าน

ถ้าท่านผู้ฟังจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในสมัยของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ต่อไป พระผู้มีพระภาคอาจจะแสดงอดีตชาติของท่านผู้ฟังชาติหนึ่งในขณะนี้ว่า มีความคิดที่เป็นกุศลอกุศลมากน้อยแค่ไหน เป็นผู้ที่มีอธิษฐานบารมี ความตั้งใจมั่น และมีสัจจบารมี ความจริง ความตรงต่อความตั้งใจมั่นนั้นมากน้อยแค่ไหน เพราะการที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ไม่ใช่เพียงได้ฟังพระธรรมในชาติหนึ่ง และสติเกิดระลึกลักษณะของสภาพธรรมบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่ต้องอีกมากมายหลายชาติทีเดียว

ถ. ขณะนั้นอุบาสิกาเป็นพระโสดาบันแล้ว ใช่ไหม



ส. เป็นพระโสดาบันแล้ว

ถ. ก็คงจะไหว ถ้าเป็นอย่างผม ขณะนี้ถ้าใครมาบอกว่า ไฟกำลังไหม้บ้าน หรือใจปลัน ก็คงจะไปก่อน ไม่อยู่ฟังธรรมอาจารย์

ส. แล้วแต่เหตุการณ์ ถ้าจิตใจยังไม่มั่นคงอย่างพระโสดาบัน อย่างอุบาสิกาท่านนั้น ทุกคนจะทำ จะพูด จะคิด ไม่มีใครสามารถบังคับได้ แล้วแต่เหตุปัจจัยจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำใดๆ หรือเพียงการพูด การคิด ก็ต้องเกิดจากการสะสม ซึ่งไม่ใช่มีแต่เฉพาะในชาตินี้ชาติเดียว สะสมมาแล้วมากในชาติก่อนๆ จนกระทั่งการพูด การคิด การกระทำในชาตินี้เป็นอย่างนี้ และที่จะเป็นต่อๆ ไปในชาตินี้และในชาติหน้า ก็เพราะการสะสมซึ่งกำลังสะสมอยู่เรื่อย ๆ





๑๕๐๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๙



สำหรับเรื่องของทุกข์ เป็นเรื่องที่ไม่ขาด มีเป็นประจำตั้งแต่เกิดจนตาย

อรรถกถา ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ อรรถกถาชีวิตสูตร มีข้อความว่า

เราทั้งหลายเป็นผู้ถูกชาติ ชรา พยาธิ มรณะ ครอบงำแล้ว

ในบทว่า ชาติยา เป็นต้น พึงทราบวินิจฉัยดังต่อไปนี้

การก่อเกิดครั้งแรกของชนทั้งหลายในหมู่สัตว์นั้น ๆ ชื่อว่าชาติ ความห่อหมก
ชื่อว่าชรา ความแตกดับชื่อว่ามรณะ ความเร่าร้อนคือการแผดเผาภายใน(ใจ)ของผู้ถูก
ความเสื่อมเพราะญาติ โรค โภคะ ศีล และทิวาฐิกระทบกระทั่งชื่อว่าโสกะ
ความพิลาปจำทางวาจาของผู้ถูกความเสื่อมเสียกระทบกระทั่งแล้วชื่อว่าปริเทวะ
การเบียดเบียนทางกายของผู้มีกายถูกไฟภูริพพะที่ไม่น่าปรารถนากระทบชื่อว่าทุกข์
การเบียดเบียนทางใจของผู้ที่จิตถูกกระทบกระเทือนในอาฆาตวัตถุทั้งหลาย
ชื่อว่าโทมนัส ความลำบากแรงกล้าที่เกิดจากความกุ่มใจของผู้ถูกความเสื่อม
แห่งญาติเป็นต้นกระทบ ผู้ไม่สามารถจะยับยั้งไว้ได้แม้ด้วยการครวญคราง
ชื่อว่าอุปายาส ผู้ถูกทุกข์ทั้งหลายมีชาติเป็นต้นครอบงำแล้ว ชื่อว่าถูกทุกข์ติดตามแล้ว
ชาติเป็นต้น ชื่อว่าทุกข์ เพราะเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์
โทมนัส และอุปายาส ชื่อว่าทุกข์ เพราะเป็นตัวทุกข์

อย่าลืม ผู้ถูกทุกข์ทั้งหลายมีชาติเป็นต้นครอบงำแล้ว ชื่อว่าถูกทุกข์ติดตามแล้ว

วันนี้อาจจะยังไม่เห็นทุกข์ แต่ว่าทุกข์ไม่ไกล ประเดี๋ยวก็ถึง เพราะว่าทุกข์
ติดตามอยู่เสมอ ตราบใดที่เกิดมาก็ไม่พ้นไปจากทุกข์

ความคิดที่ว่า



แม้ในการทำการตัดขาด คือ กิริยาที่สิ้นสุดลงแห่งกองทุกข์ในวัฏฏะทั้งสิ้นนี้ จะพึงปรากฏ

ต้องเป็นความคิดของผู้อบรมเจริญปัญญาที่จะให้ดับทุกข์ได้จริง ๆ แต่ก่อนจะดับทุกข์ได้ ต้องเห็นทุกข์ก่อน ถ้าไม่เห็นทุกข์ก็ดับทุกข์ไม่ได้

มีใครพ้นจากชาติใหม่ ถ้าไม่ใช่พระอรหันต์ เมื่อมีชาติแล้ว ต้องมีชรา ต้องมีมรณะ และต้องมีความเร่าร้อนจากทุกข์ใจและทุกข์กาย

อรรถกถา ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ อชาตสูตร ข้อ ๒๒๑ มีข้อความว่า

... พระผู้มีพระภาคตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

ธรรมชาติอันเกิดแล้ว มีแล้ว เกิดขึ้นพร้อมแล้ว อันปัจจัยทำแล้ว ปฐมแต่งแล้ว ไม่ยั่งยืน ระคนด้วยชราและมรณะ เป็นรังแห่งโรค ผุพัง มีอาหารและตัณหาเป็นแดนเกิด ไม่ควรเพื่อยินดีธรรมชาตินั้น การสลัดออกซึ่งธรรมชาตินั้น เป็นบทอันระงับจะคาดคะเนเอาไม่ได้ ยั่งยืน ไม่เกิด ไม่เกิดขึ้นพร้อม ไม่มีความโสภ ปราศจากอภิลิ ความดับแห่งทุกข์ธรรมทั้งหลาย คือ ความที่สังขารสงบระงับ เป็นสุข ฯ (คือ ไม่เกิดอีกเลย)

เนื้อความนี้พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้ว ฉะนี้แล

จบ อชาตสูตรที่ ๖

เมื่อถึงสิ่งที่เกิดดับแล้ว ขณะนี้มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นซึ่งก็กำลังดับ และต่อไปก็มีสภาพธรรมเกิดสืบต่อตามเหตุตามปัจจัยซึ่งเป็นทุกข์ จนกว่าจะสามารถดับการเกิดได้

สำหรับเรื่องของทุกข์กายหรือทุกข์ใจก็ตาม ที่จะรู้ว่าขณะนั้นเป็นทุกข์เวทนา เป็นความรู้สึกที่ไม่สบาย ใน **ปรมัตถทีปนี อรรถกถา ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ทุติยเวทนาสูตร** แสดงลักษณะของทุกข์เวทนาที่สาธารณะทั่วไปกับทุกคนไม่ว่าใคร มีข้อความว่า



ทุกข์เวทนาเมื่อเกิดขึ้นก็ดี ถึงจุติขณะ (ขณะที่ดำรงอยู่) ก็ดี แตกดับไปก็ดี ย่อมเบียดเบียนทั้งนั้น เหมือนลูกศรกำลังเสียบเข้าสรีระก็ดี หยดอยู่ก็ดี กำลังถอนออกก็ดี ย่อมให้เกิดความเจ็บปวดทั้งนั้น เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า เห็นทุกข์นั้นโดยความเป็นลูกศร

นี่คือลักษณะของทุกข์เวทนา ไม่ว่าขณะที่กำลังเกิด ก็เป็นสภาพที่เดือดร้อน เป็นทุกข์ ในขณะที่ยังไม่ดับ หรือว่าแม้ในขณะที่ดับไป ย่อมเบียดเบียนทั้งนั้น นั่นคือสภาพของทุกข์เวทนา

เพราะฉะนั้น เวทนาใดที่เกิดขึ้น และอยากให้เวทนานั้นหมดไปเสียเร็ว ๆ นั่นคือลักษณะของทุกข์เวทนา ซึ่งทุกคนรู้จักลักษณะของทุกข์เวทนา เพราะว่าคนที่จะไม่มีทุกข์เวทนาเลยนั้น ไม่มี

สำหรับทุกข์ของแต่ละคนในวันหนึ่ง ๆ ที่เกิดมา ย่อมต่างกันไปตามเหตุตามปัจจัย แต่ว่าเมื่อยังมีกายปราสาทอยู่ ก็มีปัจจัยทำให้ทุกข์เวทนาเกิด

ขอกล่าวถึงทุกข์ของพระราชาองค์หนึ่งใน **อรรถกถา ภารทวาชสูตรที่ ๔** ซึ่งมีข้อความว่า

ภิกษุหนึ่ง ชื่อว่าปิณโฑละ เพราะบวชเสาะแสวงหาก่อนข้าว ในสมัยที่ท่านเป็นพราหมณ์ผู้สิ้นเนื้อประดาตัว ท่านเห็นลาและสักการะของภิกษุสงฆ์จึงออกบวชเพื่อต้องการก่อนข้าว ท่านถือเอาบาตรภาชนะขนาดใหญ่เที่ยวไป ท่านดื่มข้าวยาคุเต็มภาชนะ เคี้ยวกินขนมเต็มภาชนะ บริโภคข้าวเต็มภาชนะ

สมัยต่อมา ท่านเจริญอินทรีย์บรรลुพระอรหันต์ ท่านจึงชื่อว่าปิณโฑละ เพราะบวชเพื่อต้องการก่อนข้าว แต่โดยโคตร ชื่อว่าภารทวาชะ เหตุนี้รวมชื่อทั้งสองเข้าด้วยกันจึงเรียกว่า ปิณโฑลภารทวาชะ ดังนี้

วันหนึ่งพระเถระเที่ยวบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี เสร็จภัตตกิจแล้วคิดว่า ในฤดูร้อน จักนั่งพักกลางวันในที่เย็น ๆ

พระอรหันต์มีทุกข์ไหม มีทุกข์อะไร ทุกข์กาย



ต้องเยียวยาใหม่ ถ้าสามารถจะกระทำได้ ก็ไม่ควรปล่อยให้ เป็นทุกข์กายไป เพราะฉะนั้น แม้ท่านพระปิณฑิลภการทวาชะท่านก็เห็นว่า จักนั่งพักกลางวันในที่เย็น ๆ

ท่านจึงได้เหาะเที่ยวไปในพระราชอุทยานของพระเจ้าอุเทน ริมฝั่งแม่น้ำคงคา นั่งพักกลางวันที่โคนต้นไม้แห่งหนึ่ง

ฝ่ายพระเจ้าอุเทนทรงดื่มมหาปานะตลอด ๗ วัน

นี่คือชีวิตที่ต่างกันของผู้ที่ยินดีในความสุขด้วยการพอใจในรส

ในวันที่ ๗ ทรงรับสั่งให้ตกแต่งพระราชอุทยาน แล้วทรงแวดล้อมด้วยข้าราชบริพารหมู่ใหญ่เสด็จไปพระราชอุทยาน ทรงบรรทมบนพระแท่นบรรทมที่ลาดไว้ใต้ต้นไม้แห่งหนึ่ง นางสนมบำเรอคนหนึ่งนั่งนวดพื้นพระบาทจนพระราชอาบรรทมหลับ

เมื่อพระราชอาบรรทมหลับแล้ว เหล่าหญิงร้องรำทั้งหลายก็คิดว่า ในเวลาที่พระราชอาบรรทมหลับ เราควรจะสนุกรื่นเริงกัน

เป็นชีวิตปกติธรรมดา ไม่ใช่เฉพาะของนางสนมกำนัลในสมัยนั้น แม้ทุกท่านในสมัยนี้ ก็เช่นเดียวกัน

หญิงร้องรำเหล่านั้นได้เข้าไปยังอุทยาน เทียวกินผลไม้ไม่น้อยใหญ่ ประดับดอกไม้อยู่ เมื่อเห็นท่านพระปิณฑิลภการทวาชะก็ต่างห้ามกันและกันว่า อย่าทำเสียงดัง แล้วนั้สการท่านพระเถระ

ท่านพระเถระได้แสดงธรรมแก่หญิงเหล่านั้น โดยนัยว่า พวกเธอพึงละความริษยา พึงบรรเทาความตระหนี่ เป็นต้น

นี่ก็เป็นอภัยภัยของแต่ละบุคคล เมื่อยังมีกิเลสอยู่ ก็ควรจะได้ฟังธรรมที่เหมาะสมแก่อภัยภัย

นางสนมผู้นั่งนวดพื้นพระบาทของพระราชนั้นอยู่ ก็เขย่าพระบาทปลุกพระราชารื่น พระราชาก็ตรัสถามว่า หญิงร้องรำเหล่านั้นไปไหน

หญิงนั้นทูลว่า หญิงร้องรำเหล่านั้น นั่งล้อมพระสมณะองค์หนึ่ง



พระราชาทรงพระพิโรธเหมือนเกลือกไสเตาไฟ กระที่บพระบาท ทรงพระดำริว่า
เราจะให้หมดแดงกัณฐกสมณะนั้น

นี่คือความโกรธ เป็นทุกข์ใหม่ ไม่น่าจะเป็นทุกข์เลย แต่ก็ เป็นทุกข์ใจเมื่อได้ยิน
คำที่ไม่น่าพอใจ หรือได้เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ

เมื่อพระราชาสด็จไป ได้ทอดพระเนตรเห็นรังมดแดงบนต้นอโศก ทรงเอา
พระหัตถ์กระชากลงมา รังมดแดงขาดตกลงบนพระเศียรพระราชาทรงพระวรกาย
ได้เป็นเสมือนเกลือกไสไปด้วยเกลบข้าวสาลี และเป็นเสมือนถูกประทีปด้ามเผาเอา

พระเถระทราบว่พระราชากริ้ว จึงเหาะกลับไปด้วยฤทธิ์ หญิงแม่เหล่านนั้น
ก็ลุกขึ้นไปใกล้ ๆ พระราชา ทำที่เช็ดพระวรกาย จับมดแดงที่ตกลงที่พื้น โยนไปที่
พระวรกาย และเอาหอกคือปากแทงมดดำมดแดงเหล่านนั้นว่า นี้อะไรกัน พระราชา
เหล่านนั้นเห็นบรรพชิตทั้งหลายแล้วไหว้ แต่พระราชามององค์นี้ ทรงประสงค์จะทำลาย
มดแดงบนศีรษะ

คือ แทนที่เห็นพระเถระแล้วจะไหว้ กลับมากังวลกับการทำลายมดแดงบน
พระเศียร

พระราชาทรงเห็นความผิด จึงรับสั่งให้เรียกคนเฝ้าสวนมาตรัสถามว่า
บรรพชิตรูปนี้ แม้ในวันอื่น ๆ มาในที่นี้หรือ

คนเฝ้าพระราชอุทยานกราบทูลว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า

พระราชাত্রัสว่า ในวันที่ท่านมาในที่นี้ เจ้าพึงบอกเรา

อีก ๒ - ๓ วัน ท่านพระปิณฑโฆการทวาชะก็นั่งที่พระราชอุทยาน เมื่อคน
เฝ้าพระราชอุทยานเห็นก็คิดว่า นี่เป็นบรรณาการใหญ่ของเรา จึงรีบไปกราบทูล
พระราช

พระราชาสด็จลุกขึ้น ทรงห้ามเสียงสังข์และบัณเฑาะว์เป็นต้น ได้เสด็จไปยัง
พระราชอุทยาน พร้อมด้วยอำมาตย์ผู้มีชื่อเสียง และได้ขอให้ท่านพระปิณฑโฆการ-
ทวาชะแสดงธรรม ซึ่งท่านพระปิณฑโฆการทวาชะก็ได้แสดงธรรมว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสให้เป็นผู้คุ้มครองทวาร ๖



ก็ยังมิโอกาสที่รู้ว่า ผิด และเห็นว่าสิ่งใดควร จนกระทั่งได้ฟังพระธรรม

และไม่ว่าจะเป็นภพไหน ชาติไหน จะเป็นใครก็ตาม จะต้องมีความของทุกข์
ทั้งสิ้น ขอกล่าวถึงข้อความใน **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ชราวรรคที่ ๕**
ชราสูตร ข้อ ๙๖๒ ซึ่งมีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ปราสาทของวิสาขาหมคามาตา
ในบุพพาราม ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเสด็จออกจากที่
หลีกเร้นในเวลาเย็น แล้วประทับนั่งผินพระปฤษฎางค์ฝั่งแดดในที่ที่มีแสงแดดส่องมา
จากทิศประจิมอยู่

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม
พระผู้มีพระภาคแล้ว ปิบนวดพระกายของพระผู้มีพระภาคด้วยฝ่ามือพลางกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัสจรรย์ ไม่เคยมีมาแล้ว เวลานี้พระฉวีวรรณของ
พระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน พระสรีระก็หย่อนยานเป็นเกลียว
พระกายก็ค้อมไปข้างหน้า และความแปรปรวนของอินทรีย์ คือ พระจักขุ พระโสต
พระฆานะ พระชีวนา พระกาย ก็ปรากฏอยู่

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท์ ข้อนี้เป็นอย่างนั้น ชราธรรมย่อมมีในความเป็นหนุ่มสาว
พยาธิธรรมย่อมมีในความไม่มีโรค มรณธรรมย่อมมีในชีวิต ผิพรรณไม่บริสุทธิ์
ผุดผ่องเหมือนเมื่อก่อน สรีระก็หย่อนยานเป็นเกลียว กายก็ค้อมไปข้างหน้า และความ
แปรปรวนแห่งอินทรีย์ คือ จักขุ โสต ฆานะ ชีวนา กาย ก็ปรากฏอยู่

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัส
คาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ถึงท่านจะติความแก่อันเลวทราม ถึงท่านจะติความแก่อันทำให้ผิพรรณทราม
ไป รูปอันน่าพึงใจก็คงถูกความแก่ย่ำยีอยู่นั่นเอง แม้ผู้ใดพึงมีชีวิตอยู่ได้ร้อยปี ผู้นั้น



ก็ไม่พ้นความตายไปได้ สัตว์ทั้งปวงมีความตายเป็นเบื้องต้น ความตายย่อมไม่ละเว้นอะไร ๆ ย่อมย้ายทั้งหมดทีเดียว

เกิดก็เป็นทุกข์ แก่ก็เป็นทุกข์ เป็นโรคร้ายก็เป็นทุกข์ ตายก็ต้องเป็นทุกข์

ข้อความในอรรถกถาจะอธิบายความละเอียด ซึ่งบางท่านอาจจะไม่สนใจ แต่ถ้าไม่สนใจ อาจจะเข้าใจเรื่องของพระผู้มีพระภาคคลาดเคลื่อนได้

ข้อความในอรรถกถามีว่า

คำว่า ผินพระปฤษฎางค์ผิงแดด ความว่า ในพระสรีระที่เป็นอุปาตินนกลังขาร (คือ ที่มีใจครองที่เกิดจากกรรมเป็นสมุฏฐาน) แม้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเวลา ร้อนก็ร้อน ในเวลาเย็นก็เย็น ก็สมัยนี้เป็นสมัยหนาว มีน้ำค้างตก ฉะนั้น ในเวลานั้น จึงทรงเอามหาจีวรออก แล้วเสด็จประทับนั่งหันพระปฤษฎางค์ผิงแดด

ถามว่า แสงแดดสามารถข่มรัศมีพระพุทธเจ้าเข้าไปภายในได้หรือ

ตอบว่า ไม่ได้

ถามว่า เมื่อเป็นเช่นนั้น อะไรส่องให้ร้อน

ตอบว่า เดชแห่งรัศมีส่องให้ร้อน เหมือนอย่างว่า แสงแดดถูกต้องตัวคนที่นั่ง โคนไม้ไผ่ร่มที่เป็นปริมณฑลในเวลาเที่ยงไม่ได้ก็จริงอยู่ ถึงอย่างนั้น ความร้อนก็ยังแผ่ไปทุกทิศ เหมือนเอาเปลวไฟมาล้อมรอบฉันใด ฉะนั้นเหมือนกัน เมื่อแสงแดดไม่สามารถข่มรัศมีพระพุทธเจ้าแล้วแทรกเข้าไปข้างในได้ ก็พึงทราบว่า พระผู้มีพระภาค ประทับนั่งรับความร้อนอยู่

คือ คนที่แดดกำลังร้อน และนั่งอยู่ใต้ร่มไม้ แม้ว่าจะไม่ถูกแสงแดด แต่ก็มี ความรู้สึกร้อนฉันใด พระวรกายของพระผู้มีพระภาคก็ฉนั้น แม้จะความร้อนไม่ อาจจะแทรกเข้าไปในภายในได้ แต่ว่าความร้อนที่มีล้อมรอบอยู่ สามารถทำให้ร้อนได้

ขณะที่ท่านพระอานนทน์วดพื้นพระผู้มีพระภาค ท่านได้เห็นรอยหย่อนยาน เทาปลายผม เหมือนขดทองคำในระหว่างปลายพระอังสะ (บ่า) ทั้งสองข้างของ พระองค์ผู้ประทับนั่ง จึงเกิดความสังเวช



บางท่านฟังดูอาจจะคิดว่า พระผู้มีพระภาคทรงแก้หังอวมม ในเมื่อพระชนมายุถึง ๘๐ พรรษา แต่ไม่ได้เป็นอย่างนั้นเลย ที่ท่านพระอานนท์เห็นความชราของพระผู้มีพระภาค ก็เพราะท่านพระอานนท์เห็นพื้นพระผู้มีพระภาค และสังเกตเห็นรอยหย่อนยานเท้าปลายผม เหมือนขดทองคำในระหว่างปลายพระอังสะทั้ง ๒ ข้างของพระผู้มีพระภาค

เพราะฉะนั้น บางท่านอาจจะวาดภาพพระผู้มีพระภาคก่อนที่จะปรินิพพานอย่างแก่มาก แต่ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้น

เมื่อจะดำนิความแก่ว่า แม้แต่ในพระสรีระขนาดนี้ก็ยิ่งปรากฏมีความแก่จนได้ จึงกล่าวอย่างนั้น

แม้เพียงเล็กน้อย ท่านพระอานนท์ก็เกิดความสังเวช เพราะไม่เคยเห็นอย่างนี้มาก่อน

เมื่อแสดงว่า พระฉวีวรรณที่หมดจดโดยปกติ ไม่อย่างนั้นเสียแล้ว จึงทูลอย่างนี้ว่า

บัดนี้ พระผู้มีพระภาคหาได้หมดจดเหมือนก่อนไม่ พระเจ้าข้า

เมื่อเวลาที่พระตถาคตเจ้ายังทรงหนุ่มอยู่ พระวรกายไม่มีรอยย่น เหมือนหนังโคที่เอาเอวข้อตั้งร้อยเล่มมาดึงซึ่งให้เท่ากันด้วยประการฉะนี้ ผู้เฒ่าเฒ่าที่มาตั้งไว้ในพระหัตถ์นั้นก็ตกหล่นไป ค้างอยู่ไม่ได้เลย เหมือนถึงอาการเซ็ดด้วยน้ำมัน แต่ในยามแก่เฒ่า(สำหรับคนทั่วไป) เปลวที่ศีรษะก็เหี่ยวห่อไป แม้แต่ข้อต่อก็ห่างกันออกไป เนื้อก็ไม่เกาะกระดูกสนิท ถึงความหย่อนยานน้อยย่อยไปในที่นั้น ๆ แต่ของพระพุทธเจ้าทั้งหลายหาเป็นเช่นนั้นไม่ อาการดังที่ว่ามานี้ หาได้ปรากฏแก่คนเหล่าอื่นไม่ ปรากฏแต่แก่พระอานนท์เถระเท่านั้น เพราะท่านอยู่ใกล้ชิด ฉะนั้นท่านจึงทูลอย่างนั้น

คำว่า พระวรกายก็ค้อมไปข้างหน้า คือ พระผู้มีพระภาคทรงมีพระกายตรงเหมือนกายพรหม คือ พระกายของพระองค์สูงตรงขึ้นไปเหมือนเสาหลักทองคำที่ปักไว้ในเทพนคร แต่เมื่อทรงพระชราแล้ว พระกายก็ค้อมไปข้างหน้า และท่านว่า



พระกายที่ค้อมไปข้างหน้านี้หาปรากฏแก่คนอื่นไม่ ปรากฏแต่แก่พระเถระเท่านั้น เพราะท่านอยู่ใกล้ชิด ฉะนั้น ท่านจึงกล่าวอย่างนั้น

คำว่า ความแปรปรวนแห่งอินทรีย์ทั้งหลายก็ปรากฏ คือ ที่ชื่อว่าอินทรีย์ทั้งหลาย หาใช้อินทรีย์ที่ต้องรู้แจ้งด้วยตาไม่ เพราะโดยปกติพระฉวีวรรณก็หมดจดอยู่แล้ว แต่บัดนี้หาได้หมดจดอย่างนั้นไม่ รอยย่นปรากฏที่ระหว่างปลายพระอังสะ พระกายที่ตรงเหมือนกายพรหมก็ค้อมไปข้างหน้า ด้วยเหตุนี้แล ท่านจึงกล่าวอย่างนี้ ด้วยการถือเอาเห็นว่า ก็แลความที่อินทรีย์มีตาเป็นต้นแปรปรวนไปต้องมี

